Hållbarhetscertifiering av turistdestinationer

Utredning av möjligheter i en nordisk kontext:
Befintliga standarder eller ett nytt nordiskt system?

Hållbarhetscertifiering av turistdestinationer

Utredning av möjligheter i en nordisk kontext:
Befintliga standarder eller ett nytt nordiskt system?

Stefán Gíslason och Venus Krantz

Hållbarhetscertifiering av turistdestinationer
Utredning av möjligheter i en nordisk kontext:
Befintliga standarder eller ett nytt nordiskt system?
Stefán Gíslason och Venus Krantz

TemaNord 2012:531
ISBN 978-92-893-2363-5
<http://dx.doi.org/10.6027/TN2012-531>

© Nordiska ministerrådet 2012

Omslagsfoto: Image Select

Denna rapport är utgiven av med finansiellt stöd från Nordiska ministerrådet. Innehållet i rapporten avspeglar inte nödvändigtvis Nordiska ministerrådets synpunkter, åsikter eller rekommendationer.

www.norden.org/sv/publikationer

Det nordiska samarbetet

Det nordiska samarbetet är ett av världens mest omfattande regionala samarbeten. Det omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt Färöarna, Grönland och Åland.

Det nordiska samarbetet är politiskt, ekonomiskt och kulturellt förankrat och är en viktig partner i europeiskt och internationellt samarbete. Den nordiska gemenskapen arbetar för ett starkt Norden i ett starkt Europa.

Det nordiska samarbetet vill stärka nordiska och regionala intressen och värderingar i en global omvärld. Gemensamma värderingar länderna emellan bidrar till att stärka Nordens ställning som en av världens mest innovativa och konkurrenskraftiga regioner.

Nordiska ministerrådet

Ved Stranden 18
DK-1061 København K
Telefon (+45) 3396 0200

www.norden.org

Innehåll

Förord.....	7
Sammanfattning.....	9
1. Introduktion	15
1.1 Bakgrund	15
1.2 Syfte och mål	22
1.3 Omfattning och avgränsning	23
1.4 Metoder	23
1.5 Rapportens struktur	26
2. Hållbar turism och hållbara destinationer, dagsläget	29
2.1 Initiativ inom hållbar turism	29
2.2 Initiativ inom hållbara destinationer/samhällen	32
3. Relevanta certifieringsprogram	35
3.1 EarthCheck.....	36
3.2 Destination 21.....	40
3.3 Audubon International.....	44
3.4 STEP	46
4. Jämförelse av utvalda certifieringsprogram	49
5. Fallstudie: Snæfellsnes-halvön, Island.....	53
5.1 Historia och bakgrund	54
5.2 Metod för fallstudien	56
5.3 Generella resultat och utmaningar.....	56
5.4 Systemets utformning och substans.....	57
5.5 Styrning.....	58
5.6 Kommunikation och information	59
5.7 Allmänhetens deltagande	60
5.8 Marknadsföring och finansiering.....	60
5.9 Problematik i projektets olika faser.....	62
5.10 Positiva effekter på samhället.....	62
5.11 Framtiden.....	63
5.12 Sammanfattning av fallstudie: Systemet EarthCheck.....	64
5.13 Sammanfattning av fallstudie; Destinationen Snæfellsnes.....	65
6. Behovsanalys.....	67
6.1 Deltagande	67
6.2 Resultat	68

7. Diskussion.....	79
7.1 Utbudet av hållbarhetscertifieringar	79
7.2 Transparens.....	80
7.3 Trovärdighet.....	81
7.4 Substans.....	82
7.5 Allmänhetens deltagande och effektiv styrning.....	83
7.6 Motivation.....	84
7.7 Integration.....	85
7.8 Kommunikation.....	86
7.9 Finansiering.....	86
7.10 Huvudutmaningarna.....	88
7.11 Småsamhällen och storstäder.....	89
8. Möjligheter och hinder	91
8.1 Möjligheter.....	91
8.2 Hinder.....	92
9. Rekommendationer.....	95
9.1 Utveckla ett nordiskt system.....	95
9.2 Bygga på TSG och GSTC.....	95
9.3 Lära av Svanen	96
9.4 Budgetera från början	96
9.5 Fokusera på samtliga tre pelare.....	96
9.6 Involvera alla	96
9.7 Ställa krav på process och prestation	97
9.8 Täcka hela destinationen.....	97
9.9 Fungera som management- och kommunikationsverktyg.....	97
9.10 Satsa på enhetlig nivå	97
9.11 Säkra tillgänglighet och öppenhet.....	97
9.12 Behandla transportfrågan.....	98
Referenser	99
9.13 Litteratur och webbsidor	99
9.14 Personlig information (e-post).....	102
9.15 Intervju.....	102
Summary.....	103
Bilaga 1: Earth Checks nyckelområden och indikatorer.....	109
Bilaga 2: Frågor för fallstudien Snæfellsnes.....	111
Bilaga 3: Deltagare i intervju	113
Bilaga 4: Erfarenheter av Destination 21	115
Bilaga 5: Frågeschema för behovsanalys (svenska).....	119

Förord

Det finns ett antal olika miljö- eller hållbarhetscertifieringssystem för enskilda företag och produkter inom turistindustrin. Ett bra exempel på detta är den Nordiska svanen, som bl.a. certifierar hotell och vandrarhem. Certifierade företag kan emellertid endast uppfylla en del av de förväntningar som morgondagens turister och framtida generationer kan antas ha till hållbarheten inom turistindustrin. För att ta steget vidare krävs det ett omfattande samarbete mellan industrin och det lokala samhället, så som kommunstyrelsen och befolkningen. Hela samhället måste delta för att uppnå målet om en så hållbar turism som möjligt.

Trots detta finns det nästan inga system för hållbarhetscertifiering av hela samhällen eller turistdestinationer. Organisationen EarthCheck i Australien har tagit fram en internationell standard för en sådan certifiering, men denna har inte fått särskilt stor spridning. I Europa är det enbart Island som har utnyttjat denna möjlighet på Snæfellsnes-halvön, och landet har därmed varit en föregångare på området. Samtliga 5 kommuner i regionen är sedan 2008 certifierad enligt "EarthCheck Standard for Communities."

I denna rapport presenteras en utredning av möjligheter och hinder kring hållbarhetscertifiering av turistdestinationer i en nordisk kontext, antingen enligt befintliga standarder eller enligt ett ev. nytt nordiskt system. Syftet med projektet var att skapa ett bra underlag till nordiska myndigheter för beslut om ev. miljö- eller hållbarhetscertifiering av turistdestinationer.

Projektet genomfördes av konsultföretaget Environice på Island på uppdrag av Nordiska ministerrådets Småsamfundsgrupp, som är en undergrupp till ministerrådets permanenta arbetsgrupp för hållbar produktion och konsumtion (HKP-gruppen). Projektledare var Stefán Gíslason, men grunden till utredningen lades av Venus Krantz och ingick i hennes kandidatsuppsats vid Lunds universitet.

Ett flertal personer har hjälpt till med denna utredning och bidragit med viktig information och förslag, bl.a. genom deltagande i intervjuer och enkätsundersökningar. Samtliga förtjänar ett tack. Ett särskilt varmt tack går till Småsamfundsgruppens medlemmar samt Mikael Backman på Internationella Miljöinstitutet i Lund (IIIEE), som var Venus handledare i kandidatsuppsatsen.

Torshavn, februari 2012

Maria Gunnleivsdóttir-Hansen,

Ordförande för Småsamfundsgruppen

Sammanfattning

Tillväxt i turismsektorn har varit större än i övriga sektorer under de senaste åren, med ca 4 % årlig växt. Trots en viss nedgång under krisen anser man att turismen fortsatt kommer att vara den näring som växer mest och skapar flest jobb. Befintlig forskning av trender inom turistindustrin pekar på ökad efterfrågan för unika erfarenheter med allt större vikt på turistens eget deltagande och lärdomar. Lokal produktion och lokal kultur kommer att bli allt viktigare och krav på minimering av turismens negativa påverkan på miljö och samhälle blir större.

Samtidigt som ökad turism medför en risk för överexploatering av lokala naturvärden och lokala samhällen, finns i detta en stor potential för småsamhällen att utveckla det lokala arbetslivet med utgångspunkt i lokala resurser och lokal kultur.

Hållbarhetscertifiering är ett av de verktygen som finns för att styra utvecklingen. Genom certifieringen kommunicerar företagen eller samhällen sin framgång i hållbarhetsarbetet ut till kunderna och allmänheten på ett enkelt och trovärdigt sätt, samtidigt som kraven bak certifieringen bidrar till en minskning av turismens negativa effekter på miljön och samhället.

Globalt finns många olika initiativ för mätning och kommunicering av hållbar utveckling inom turistindustrin. Den internationella turismorganisationen UNWTO fann i en studie 2001 över 260 olika frivilliga initiativ för en hållbar turistnäring såsom "benchmarking", användarmanualer, utmärkelser, etiska koder, miljömärkning och certifiering. Ett stort antal av dessa handlar om miljö- eller hållbarhetscertifiering av enskilda företag, produkter eller tjänster. Antalet hållbarhetscertifieringar av turistdestinationer är emellertid relativt litet. I detta projekt identifierades endast fyra aktuella system som berör miljö- eller hållbarhetscertifiering samt är applicerbara på turistdestinationer.

Många av turistnäringens huvudutmaningar relaterade till hållbarhet kan bäst hanteras på destinationsnivå, eftersom många av åtgärderna som krävs för att uppnå hållbarhet uträttas bäst av olika samarbetande intressenter. Däremot uppkommer turismen av olika anledningar, på olika platser och med olika funktioner, vilket innebär att det kan vara problematiskt att standardisera kriterier eller indikatorer för olika destinationer. Att certifiera en turistdestination är således betydligt mer komplicerat jämfört med att certifiera exempelvis ett enskilt företag.

Det faktum att marknaden för gröna resenärer upplevs som stor, att turistbranschen ser möjligheter i hållbar turism och att Norden ämnar satsa på grön tillväxt medför att hållbar turism kommer utgöra en viktig del av planerna för Nordens framtid. Om man lyckas skapa en tydlig miljöprofil finns stora tillväxtmöjligheter för hela turistbranschen i Norden. Genom att angripa problematiken och se möjligheterna relaterade till turism och hållbarhet kan Norden erhålla ett försprång, ett så kallat "first mover advantage" på den globala marknaden.

Detta projekt innefattar en utredning av möjligheter och hinder kring hållbarhetscertifiering av turistdestinationer i en nordisk kontext. Syftet med projektet är att skapa ett bra underlag till nordiska myndigheter för beslut om ev. miljö- eller hållbarhetscertifiering av turistdestinationer. Underlaget bygger på erfarenheter av certifiering samt en översikt av de möjligheter som nordiska småsamhällen har för att uppnå certifiering, antingen i enlighet med befintliga standarder eller under ett nytt nordiskt system i fall detta visar sig vara ett bra alternativ beroende på projektets resultat.

Projektet sammanstod huvudsakligen av fyra steg:

- Ett första steg var att utföra en litteraturstudie rörande befintliga certifieringssystem, samt en jämförelse av utvalda certifieringssystem
- Nästa steg bestod av en fallstudie på Snæfellsnes-halvön på Island som är certifierad enligt "The EarthCheck Standard for Sustainable Communities." Fallstudien gav möjlighet för insamling av relevant teoretisk och praktisk information. Informationen användes för att identifiera och analysera svagheter och styrkor relaterat till hållbarhetscertifieringssystemen
- Ett tredje steg innebar en evaluering av behovet för miljö- eller hållbarhetscertifiering av nordiska småsamhällen som till stora delar är beroende av turism för sin överlevnad, samt identifiering av hinder och möjligheter i koppling till detta
- Det fjärde steget sammanstod av en analys av resultaten från de första tre stegen, samt en utarbetning av rekommendationer som kan användas av olika intressenter för vidareutveckling av hållbarhetscertifieringssystem för nordiska förhållanden

I projektets första steg under våren 2011 påträffades 10 olika initiativ vilka huvudsakligen behandlar "mätning" av hållbarhet relaterat till destinationer eller samhällen. I tillägg till detta satte Innovasjon Norge under projekttiden i gång ett projekt som syftar till att utveckla ett eget certifieringssystem för turistdestinationer i Norge. Ett första utkast

kommer att provas på 4 pilotdestinationer 2012 och i fortsättningen kommer ett fullt utvecklad system att lanseras 2013.

Av de 10 initiativen som påträffades ansågs fyra vara relevanta för en djupare genomgång i detta projekt. Dessa var EarthCheck, Destination 21, STEP och Audubons Sustainable Communities Program (SCP). Av dessa var EarthCheck i Australien det enda som visade sig vara moget och fungerande i dagsläget, trots att det endast har ca 5 destinationer som kunder.

För att få ytterligare inblick i hållbarhetscertifiering av turistdestinationer i Norden gjordes en fallstudie på Snæfellsnes-halvön på västra Island. Valet baserades på att detta är den enda i dagsläget hållbarhetscertifierade destinationen i Norden. Snæfellsnes-halvön är certifierad sedan 2008 enligt "The EarthCheck Sustainable Communities Standard." Regionen innefattar fem kommuner, med totalt knappt 4 000 invånare.

Enligt fallstudien har Snæfellsnes-halvöns arbete med EarthCheck haft en del positiva effekter. Således anses sophantering på halvön ha förbättrats avsevärt, gröna inköp sker i högre grad på kommunnivå, kvalitetsstyrning och riskhantering har förbättrats och miljömedvetenheten har ökat. Systemet anses ha givit destinationen en bättre image, dock främst på Island. Majoriteten av de som intervjuades i fallstudien var överens om att utveckling som skett i regionen idag inte skulle ha skett utan EarthCheck, trots att man generellt tror att ökningen av turister inte beror på systemet. Under intervjuerna påträffades vissa förslag till förändringar eller på framtida utveckling. Således tycker man att företagen borde påverkas i högre grad, t.ex. så att de skaffar en egen certifiering. Generellt tycker man att det behövs ett bredare deltagande och att man litar för mycket på att projektsamordnaren löser alla problem och håller systemet igång. Den svaga länken är bristen på motivation hos alla delar av samhället (företag, lokalbefolkning och kommuner).

I intervjuerna framkom önskemål om ett system som är lokaliserat närmare destinationen och bättre till hands, EarthCheck har sin bas i Australien och anses vara svåra att få tag på, antagligen på grund av avståndet. Olika världsdelar står också inför olika utmaningar i hållbarhetsarbetet, vilket gör det ännu mer utmanande att jobba med det här på avstånd.

Behovsanalysen som genomfördes som projektets tredje steg grundades på ett internetbaserat frågeformulär som skickades ut till utvalda deltagare på Island, Färöarna, Åland, Grönland och Norge. Ett försök gjordes att välja deltagare både från kommunsektorn och från turistnäringen. Totalt 94 personer svarade på frågorna. Resultaten från denna undersökning ger en användbar grund för generella slutsatser om behov och trender, men räcker inte till någon beräkning av signifikansnivå, o.s.v.

Behovsanalysen pekar på att det finns ett behov för hållbarhetscertifiering av turistdestinationer. Således tycker 41 % på Island, 48 % i Norge och 80 % på Färöarna att det finns ett starkt eller mycket starkt behov. Grönland och Åland visar en liknande trend, fast svaren är för få för att ge något trovärdigt resultat. Endast 4 % på Island, 7 % i Norge och ingen på Färöarna tycker att det inte finns något behov. Generellt ser det ut som om turismsektorn ser ett större behov för certifiering än kommunsektorn.

Ungefär 40 % av deltagarna i behovsanalysen tyckte att nationella aktörer i vederbörande land borde ta initiativet för att utveckla ett certifieringssystem för turistdestinationer, om ett sådant system ens borde utvecklas. Trots detta tyckte ca två tredjedelar att systemet borde samordnas för ett större område, dvs. Norden, Europa eller hela världen.

Deltagare från olika länder hade lite olika syn på vilka hinder som kan komma att finnas. Kostnader, byråkrati och brist på politiskt intresse verkar dock vara de begränsningar som folk är mest bekymrade över. Den största möjligheten relaterad till hållbarhetscertifiering av destinationer verkar enligt analysen ligga i en mer trovärdig marknadsföring till följd av certifieringen, ökat miljö- och samhällsmedvetenhet hos invånarna, minskad negativ påverkan på miljö och samhälle, en förbättrad förebild, samt ett förbättrat ramverk för destinationens hållbarhetsarbete. Färre tror att certifieringen leder till ökat antal turister eller ekonomiska besparingar. Den största delen av deltagarna tyckte att ett system för hållbarhetscertifiering av destinationer borde vara statsfinansierat till en början, men att kostnaden så småningom kunde privatiseras i form av avgifter. Vidare ansågs det viktigt att systemet i början inte blir allt för beroende av intäkter för vidare överlevnad.

Majoriteten av dem som deltog i undersökningen tyckte att certifiering är viktig ur turisternas synpunkt, men här varierar svaren mycket mellan länder.

Projektets viktigaste resultat återspeglas i framlagda rekommendationer som tänks kunna användas av olika intressenter för vidareutveckling av hållbarhetscertifieringssystem för nordiska förhållanden. Tyngdpunkterna i dessa är som följer:

Det rekommenderas att de nordiska länderna utvecklar sitt eget system för hållbarhetscertifiering av turistdestinationer. Behovet finns enligt projektets resultat och det anses svårt att se hur EarthCheck kan uppfylla detta behov. Andra system verkar inte vara på väg. Ett nytt initiativ som samordnas av Innovasjon Norge är dock värd att avvakta under prövningstiden 2012. Detta kan möjligen utvecklas på ett eller annat sätt för att täcka hela Norden. Grunddelarna för ett nordiskt system

finns redan i de kärnindikatorer som EU-kommissionens TSG (Tourism and Sustainability Group) har tagit fram 2009 samt i GSTC:s kriterier på destinationsnivå, vilka kommer att föreligga före utgången av 2012.

Det framhävs i rekommendationerna att det redan ligger drygt 20 års erfarenhet och enorma kunskaper i de nordiska ländernas samarbete kring miljömärket Svanen. Detta är en självklar källa för utvecklingen av ett nordiskt system för hållbarhetscertifiering av turistdestinationer, oavsett om man väljer att bygga upp detta i samarbete med Svanen eller som en del av Svanens utveckling.

Finansiering av ett nytt system borde redan från början vara inkluderad i planerna kring hur systemet skall upprätthållas. Statlig finansiering behövs i utvecklingsfasen och i någon mån över en längre period.

Systemet bör inkludera kriterier och mätbara indikatorer för sociala och ekonomiska aspekter i tillägg till de miljömässiga, t.ex. i en större och bredare utsträckning än EarthCheck har gjort. Det är också oerhört viktig för systemens fortlevnad "att alla är med på båten." Därför bör man i utveckling av systemet fokusera på allmänhetens deltagande, integrering och motivation på destinationsnivå.

Certifieringen bör vara både process- och prestationsbaserad och ligga på en bred nivå för att täcka hela destinationen i den mån det är möjligt, men inte bara kommunens drift. Vidare borde man sträva efter en enhetlig nivå, dvs. att systemet utvärderar destinationer som "Godkända" eller "Icke godkända." Ett ratingsystem rekommenderas inte. Tillgänglighet och öppenhet bör prioriteras.

1. Introduktion

Enligt UNWTO definieras en turistdestination som följer:

“A local tourism destination is a physical space in which a visitor spends at least one overnight. It includes tourism products such as support services and attractions, and tourism resources within one day’s return travel time. It has physical and administrative boundaries defining its management, and images and perceptions defining its market competitiveness. Local destinations incorporate various stakeholders often including a host community, and can nest and network to form larger destinations.”¹

I detta projekt definieras begreppet turistdestination som ett samhälle som helt eller delvis är beroende av turism för sin överlevnad. Ett samhälle anses vara en geografisk plats eller ett område där människor lever under organiserade former under en längre tid. Platsen bär synliga och permanenta spår av samhällsbildningen i form av hus och andra byggnader där människor lever och vistas.² I ett samhälle förenas en grupp människor som delar en gemensam ekonomisk, social och industriell infrastruktur, gemensamma institutioner samt, i högre eller lägre grad, en gemensam kultur. Den vanligaste formen av ett samhälle är t.ex. en tätort, en kommun, en grupp av kommuner eller en region.

Som framgår av texten ovan avgränsas detta projekt till samhällen som till stora delar är beroende av turism för sin överlevnad, dvs. samhällen som kan definieras som turistdestinationer.

1.1 Bakgrund

Tillväxt i turismsektorn har varit större än i övriga sektorer under de senaste åren, med ca 4 % årlig växt. Trots en viss nedgång under krisen anser man att turismen fortsatt kommer att vara den näring som växer

¹ World Tourism Organization UNWTO (2007): A Practical Guide to Tourism Destination Management. [http://pub.unwto.org/WebRoot/Store/Shops/Infoshop/4745/8BCE/AD9A/ECA8/048B/C0A8/0164/0B7A/071115_practical_guide_destination_management_excerpt.pdf].

² Wikipedia: Samhälle (geografi). [[http://sv.wikipedia.org/wiki/Samh%C3%A4lle_\(geografi\)](http://sv.wikipedia.org/wiki/Samh%C3%A4lle_(geografi))], hämtad 2012-01-25.

mest och skapar flest jobb. Befintlig forskning av trender inom turistindustrin pekar på ökad efterfrågan på unika erfarenheter med allt större vikt på turistens eget deltagande och lärdomar. Lokal produktion och lokal kultur kommer att bli allt viktigare och krav på minimering av turismens negativa påverkan på miljö och samhälle blir större. Morgondagens turister kommer att ställa avsevärt högre krav på turistindustrins hållbarhet än hittills. Samtidigt som ökad turism medför en risk för överexploatering av lokala naturvärden och lokala samhällen finns här en stor potential för småsamhällen att utveckla det lokala arbetslivet med utgångspunkt i lokala resurser och lokal kultur.

Turistindustrin är idag inte bara den snabbast växande industrin i världen, utan har också blivit en av de största mätt i antalet jobb, bruttoproduktion, skatteintäkter och förädlingsvärde. Hur turismen hanteras påverkar de lokala destinationerna och även framtiden för omkringliggande ekosystem, regioner och nationer.³ Turistindustrin har länge betraktats som en "ren" industri jämfört med andra tyngre industrier. Anledningen är att den främst bygger på service, men servicedelen är endast toppen av isberget. Turistindustrin kan nästan inte beskrivas som en industri utan mer som ett nät av aktiviteter; här innefattas i princip alla aktiviteter man kan föreställa sig. Aktiviteternas påverkan på miljön och omgivningen baseras på balansen mellan nätets beståndsdelar och hur de hanteras.⁴

Turismen beskrivs många gånger som idealisk för att stimulera tillväxt och utveckling utan stora initialkostnader, vilken ofta ger kortsiktiga ekonomiska vinster för samhället. Många gånger försummas därför de mera långsiktiga hållbarhetsfrågorna bakom denna växande näring.⁵ Intresset och agerande kring hållbara resealternativ har emellertid ökat hos organisationer, företag och myndigheter,⁶ vilket kan tänkas sätta fart på morgondagens turister och kan förväntas ställa högre krav på turistnäringens hållbarhet än någon gång tidigare.

Efterfrågan på unika erfarenheter och eget deltagande kan komma att öka, vilket i sin tur bidrar till att lokal kultur och produktion blir av

³ World Tourism Organization UNWTO (2004): Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook. ISBN 92-844-0726-5.

⁴ Ivicic, Ivana (2007): Measuring Sustainability in Tourism. Thesis for the fulfillment of the Master of Science in Environmental Science, Policy and Management. IIIEE, Lund, Sweden.

⁵ Ramm, Niels H. (2001): Towards Sustainable Destinations: An Analysis of the Danish Destination Recognition Scheme – Destination 21 and the Island of Møn. The International Institute for Industrial Environmental Economics (IIIEE), Lund University, Sweden.

⁶ Tillväxtverket (2009): Inspiration till utveckling av hållbar turism. Spaning efter ny kunskap och de bästa förebilderna i världen. ISBN 978-91-86341-00-8.

allt större vikt. Turistsektorn har samtidigt blivit mer attraherad av starka verktyg för att mäta prestationer på både individuell nivå (hotell, båtar, restauranger) och destinationsnivå. Utvecklingen av externa och oberoende märkningssystem inom turistdestinationer är en växande marknad och tenderar att främja aktivt användande av vissa indikatorer som kunden (den som semesterar) väljer utifrån. Detta återkopplas till företag eller destinationer som vill visa på god prestanda, ge valuta för pengarna och en hög kundtillfredsställelse.⁷

Den hållbara utvecklingens principer inom turismen baseras på balansen och integrationen mellan de ekologiska, sociala och ekonomiska dimensionerna. (se figur 1). Hållbar turism skall:⁸

- Använda naturresurser som utgör ett nyckelelement för turismens utveckling på ett optimalt sätt, bibehålla viktiga ekologiska processer och hjälpa att bevara naturligt arv och biodiversitet (Ekologiska)
- Respektera den sociokulturella autenticiteten hos samhällen, bevara det kulturella arvet och traditionella värderingar samt bidra till interkulturell förståelse och tolerans (Sociala)
- Säkra livskraftiga, långsiktiga ekonomiska verksamheter, tillhandahålla socioekonomiska fördelar till samtliga aktörer och se till att fördelarna är jämt fördelade. Vidare skall hållbar turism bidra till stabil sysselsättning, inkomstbringande möjligheter och sociala tjänster hos samhället samt bidra till fattigdomsbekämpning (Ekonomiska)

Figur 1. De tre dimensionerna av hållbar utveckling

⁷ World Tourism Organization UNWTO (2004): Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook. ISBN 92-844-0726-5.

⁸ World Tourism Organization UNWTO (2004): Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook. ISBN 92-844-0726-5.

1.1.1 Att mäta hållbarhet

Att kvantitativt och/eller kvalitativt mäta turistaktiviteter har visat sig vara en förutsättning för en framgångsrik och hållbar hantering av turismen. Detta innefattar utvecklandet av mätverktyg och dess implementering för att övervaka hållbarhetsaspekter (ekologiska, sociala och ekonomiska). I förlängningen kan detta även innefatta att mäta aktiviteter rörande hållbarhet som kanske inte uteslutande är direkt turistrelaterade, exempelvis på destinationsnivå.

De verktyg som används idag för att mäta och jämföra hållbarhet är indikatorer, "benchmarking", "best practice" och hållbarhetsredovisningar.⁹ För att kunna göra kvantitativa mätningar och jämförelser mellan dessa är tillämpningen av indikatorer, samt till viss del benchmarking, nödvändig. Följaktligen är dessa verktyg essentiella för att uppnå en hållbar utveckling på turistdestinationsnivå.

Målsättningen med indikatorer för hållbar turism är att de ska bli ett strategiskt verktyg, ett management-verktyg samt bli ett kommunikationsverktyg för destinationen. Den ideala indikatorn skall också vara lätt att förstå, lätt att upprätthålla, jämförbar, evolutionär, målorienterad och samverkande.¹⁰ Att mäta hållbarhet genom indikatorer kräver tillgång och underhåll av data som i sin tur baseras på tekniska och humana resurser, vilket kan vara problematiskt för mindre destinationer. Utöver detta är det även ett problem att sätta gränser för vilket område mätningarna skall ske inom. För att kunna mäta och jämföra destinationer med varandra krävs en väldefinierad och välmotiverad systemavgränsning.¹¹

1.1.2 Certifieringsprogram/system och miljömärkningar, utgångspunkt

Certifieringssystem kan se olika ut och har inte alltid samma innebörd eller innehåll. Vissa har kriterier och mätbara indikatorer för exempelvis miljötillståndet (prestationsbaserat), medan andra fokuserar på miljöledningssystemet (processbaserat), alternativt en kombination av dessa. Certifieringen är många gånger utförd av en oberoende tredjepart, vilket

⁹ Ivicic, Ivana (2007): Measuring Sustainability in Tourism. Thesis for the fulfillment of the Master of Science in Environmental Science, Policy and Management. IIIEE, Lund, Sweden.

¹⁰ European Commission. (2010): Test to Implement Tourist Indicators in EDEN Destinations. Evaluation Report. European Commission – DG Enterprise and Industry/Tourism Unit. Universitat Autònoma de Barcelona. Bellaterra (Barcelona, Spain), September 2010.

¹¹ Ibid.

innebär att en bedömning och granskning sker av en oberoende revisor. I vissa fall används förstaparts (egencertifiering) eller andrapartscertifiering. En ackrediterad certifiering innebär att certifieringsorganet i sin tur är granskat och godkänt av ett ackrediteringsorgan.

Certifiering kan skilja sig från miljömärkning på det viset att det sistnämnda innefattar just en märkning som kan användas i marknadsförings- syfte, medan certifiering inte nödvändigtvis behöver innehålla en märkning. En miljömärkning är ett informativt verktyg som används för att kommunicera miljöprestanda till kunder och konsumenter.¹² En positiv miljömärkning, som detta projekt i allmänhet behandlar, skall med hjälp av ett antal kriterier försöka identifiera den miljöprestanda en produkt ska klara av för att få tillgång till märkningen. I detta projekt används benämningen certifieringssystem med grund i att det innefattar alla spektra av begreppsförklaringarna. Figur 2 beskriver kortfattat förhållandena mellan aktörer inblandade i miljömärkning/certifieringssystem i turistindustrin.¹³ Beroende på hur dessa relationer är utformade för olika certifieringar eller miljömärkningar ges de varierande trovärdighet, acceptans, igenkänningsfaktor och erkännande hos den potentiella marknaden.

¹² Naturvårdsverket (2011): Miljömärkning. [<http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Produkter-och-avfall/Hallbar-konsumtion-och-produktion/Styrmedel-och-verktyg/Miljomarkning/>], hämtad 2011-05-20.

¹³ Font, Xavier (2001): Environmental Certification in Tourism and Hospitality: Progress, Process and Prospects. *Tourism Management* 23 (2002) 197–205. Centre for the Study of Small Tourism and Hospitality Firms, Leeds Metropolitan University, Calverley Street, Leeds, LS1 3HE, UK.

Figur 2 Aktörer relaterat till miljömärkningar i turistindustrin¹⁴

Fig. 2. The players in tourism ecolabels. Source: updated from Font (2001a).

För att ett frivilligt initiativ (certifieringssystem) skall vara trovärdigt och effektivt för samtliga aktörer krävs följande innehåll:¹⁵

- Transparens – lämplig och läglig rapportering är viktigt för en effektiv uppföljning/utvärdering. Dokumentation skall göras tillgänglig för allmänheten
- Trovärdighet – oberoende övervakning och verifikation
- Substans – passande innehåll och språk; initiativet måste bidra med lösningar på sociala och miljömässiga problem

¹⁴ Font, Xavier (2001): Environmental Certification in Tourism and Hospitality: Progress, Process and Prospects. Tourism Management 23 (2002) 197–205. Centre for the Study of Small Tourism and Hospitality Firms, Leeds Metropolitan University, Calverley Street, Leeds, LS1 3HE, UK.

¹⁵ Ramm, Niels H. (2001): Towards Sustainable Destinations: An Analysis of the Danish Destination Recognition Scheme – Destination 21 and the Island of Møn. The International Institute for Industrial Environmental Economics (IIIEE), Lund University, Sweden.

- Allmänhetens deltagande – aktivt deltagande av samtliga aktörer/intressenter
- Motivation – tillräckliga incitament för brett deltagande
- Integration – sociala och ekologiska frågor införlivas i (företagens) policy och verksamhet

1.1.3 Hållbarhetscertifiering av turistdestinationer

Det generella syftet med en hållbarhetscertifiering av turistdestinationer är att med hjälp av starkt engagemang från alla lokala intressenter uppnå en hållbar utveckling. Detta uppnås genom att ta hand om ekologiska, ekonomiska och kulturella förutsättningar på ett sätt som säkrar destinationens fortsatta överlevnad. Även ökad integration mellan turistnäringen, den lokala affärsverksamheten och statsförvaltning liksom att aktivt engagera allmänheten är viktigt för att uppnå lyckat resultat.¹⁶

Att certifiera en turistdestination har helt andra förutsättningar jämfört med att certifiera exempelvis ett enskilt företag. Många av utmaningarna gällande hållbarhet och åtgärder som krävs för att uppnå hållbarhet kan bäst uträttas av olika intressenter i samarbete, på just destinationsnivå. Generellt sett är det ofta lättare att ha ett integrerat och holistiskt synsätt på destinationsnivå, eftersom det är på destinationsnivån som behoven för miljö, det lokala samhället och ekonomin möts.¹⁷ De ekonomiska, ekologiska och sociala dimensionerna är olika viktiga för olika destinationer och värderas därigenom också annorlunda beroende på en destinations behov. Eftersom turismen uppkommer av olika anledningar, på olika platser och med olika funktioner, kan det vara problematiskt när det kommer till att standardisera kriterier eller indikatorer för hela destinationer.¹⁸

Vidare problematik rörande hållbarhetscertifiering av turistdestinationer har att göra med att de ekologiska och sociala vinsterna är svåra att kvantifiera (mäta/räkna), vilket ofta leder till att de förlorar sitt egentliga värde och i och med det även den inneboende långsiktiga positiva potentialen relaterat till hållbar utveckling. I Tillväxtverkets och Västsvenska turistnä-

¹⁶ Mortensen, Bente (2002): Destination 21, The Destination is the Main Focus- The Destination 21 Concept. Copenhagen, Denmark.

¹⁷ European Commission Tourism Sustainability Group (TSG) (2007): Action for more Sustainable European Tourism. Report of the Tourism Sustainability Group. Nov 2007.

¹⁸ Ivicic, Ivana (2007): Measuring Sustainability in Tourism. Thesis for the fulfillment of the Master of Science in Environmental Science, Policy and Management. IIIIEE, Lund, Sweden.

ringens rapport "Hållbar turistnäring"¹⁹ beskrivs mätning av de hållbarhetsmässiga effekterna av besöksnäringen på destinationsnivå som den allra mest grundläggande uppgiften; först då kan vi styra utvecklingen mot tillväxt inom de ramar som specificerats som hållbara. Här betonas att kompletterande mätmetoder som fångar upp andra värden än exempelvis volym och omsättning måste införlivas för att stimulera en hållbar utveckling. Om ingen hänsyn tas till hållbarhetsmässiga mått, kommer detta i förlängningen leda till att destinationerna undergräver den egentliga produkten som turismen innefattar – upplevelsen.²⁰

Eftersom turistnäringen och produkten (dvs. upplevelsen) som säljs i stora drag baseras på en destinations ekologiska, kulturella och sociala kvalitet kan den, om hållbarhetsfrågorna inte belyses och åtgärder vidtas, försämrade sina egna möjligheter till vidare tillväxt.²¹ Den speciella relationen mellan turism och hållbar utveckling går delvis att beskriva med Christopher Marlowes citat "What feeds me destroys me." Därför är hållbarhet inom turistnäringen central för dess framtid.

Det faktum att marknaden för gröna resenärer upplevs som stor, att turistbranschen ser möjligheter i hållbar turism och att Norden ämnar satsa på grön tillväxt gör hållbar turism till en viktig del i Nordens framtida planer. Om man lyckas skapa en tydlig miljöprofil finns stora tillväxtmöjligheter för hela turistbranschen i Norden. Genom att angripa problematiken och se möjligheterna relaterade till turism och hållbarhet kan Norden erhålla ett försprång, ett så kallat "first mover advantage" på den globala marknaden.²²

1.2 Syfte och mål

Målet för detta projekt är att förse nordiska myndigheter med ett bra underlag för beslut om ev. miljö- eller hållbarhetscertifiering av samhällen/turistdestinationer med fokus på deras beroende av turismen.

Projektets syfte är att skapa detta underlag genom att bygga på erfarenheter med certifiering av samhällen/turistdestinationer och ge en

¹⁹ Tillväxtverket och Västsvenska turistnäringen (2011): Hållbar besöksnäring. Broschyr.

²⁰ WWF, Världsnaturfonden (1998): Ekoturism i Norden. ISBN 92-893-0252-6.

²¹ European Commission (2010): Communication from the Commission to The European Parliament, The Council, the European Economic and Social Committee and The Committee of Regions. *Europé, the World's No 1 Destination – a New Political Framework for Tourism in Europe*. Brussels. 30.6.2010. COM (2010).

²² Nordiska rådet (2011): Hållbar turism har stor potential i Norden. [<http://www.norden.org/sv/aktuellt/nyheter/haallbar-turism-har-stor-potential-i-norden>], hämtad 2011-05-25.

översikt över de möjligheter som nordiska småsamhällen har för att uppnå certifiering, antingen i enlighet med befintliga standarder eller under ett nytt nordiskt system i fall detta visar sig vara ett bra alternativ i ljuset av projektets resultat.

I projektet ingår att svara på följande tre frågor:

- Hur ser situationen och utbudet för hållbarhetscertifiering av turistdestinationer ut idag?
- Vilka styrkor och svagheter kan spåras i påträffade, relevanta och utvalda certifieringssystem?
- Vilka möjligheter och hinder kan detekteras för hållbarhetscertifiering av turistdestinationer i Norden?

1.3 Omfattning och avgränsning

Genomgången av nuvarande certifieringssystem begränsas naturligt av informationstillgången rörande de olika systemen. Detta projekt fokuserar på nordiska förhållanden och utgår från litteraturstudier samt en fallstudie från Island för att utreda hinder och möjligheter i en nordisk kontext. I projektet ingår en granskning av behovet eller den potentiella marknaden för en hållbarhetscertifiering i Norden. Detta ger en antydan, men bör inte ses som en fullständig kvantitativ analys. Projektet fokuserar på hållbarhetscertifiering men behandlar inte helt huruvida "hållbar turism" har en negativ eller positiv inverkan relaterat till hållbarhet på en global nivå, exempelvis genom resevanor och konsumtion av turistprodukter.

1.4 Metoder

Detta projekt innefattar en utredning av möjligheter och hinder kring hållbarhetscertifiering av turistdestinationer i en nordisk kontext.

Första steget var att utföra en litteraturstudie rörande befintliga certifieringssystem, samt en jämförelse av utvalda certifieringssystem.

Nästa steg bestod av en fallstudie på Snæfellsnes-halvön på Island som är certifierad enligt "The EarthCheck Sustainable Communities Program." Fallstudien gav en möjlighet att insamla relevant teoretisk och praktisk information. Informationen användes för att identifiera och analysera svagheter och styrkor i samband med hållbarhetscertifieringssystemen. Detta mynnade därefter ut i förslag som kan användas av

olika intressenter för vidareutveckling av hållbarhetscertifieringssystem för nordiska förhållanden.

Ett tredje steg innebar en evaluering av behovet för miljö- eller hållbarhetscertifiering av nordiska småsamhällen som till stora delar är beroende av turism för sin överlevnad, samt identifiering av hinder och möjligheter i koppling till detta.

Det fjärde steget sammanstod av en analys av resultaten från de första tre stegen, samt utarbetning av rekommendationer ang. policy och åtgärder för att stödja utvecklingen av hållbar turism med fokus på småsamhällen i Norden.

I projektet användes följande metoder:

1.4.1 *Datainsamling*

En genomgång och litteraturstudie utfördes kring nuvarande riktlinjer, initiativ, certifieringssystem och program på nationell, regional, nordisk, europeisk och internationell nivå, relaterat till hållbarhet, turism och destinationer, med avsikt att redogöra för situationen och utbudet idag. Därefter gjordes ett urval av de för detta arbete relevanta certifieringssystem för närmare granskning. System som ansågs vara relevanta valdes därefter ut för en fördjupande jämförelse baserat på ett antal indikatorer för att redogöra för systemens utformning samt visa på skillnader och likheter. Detta kompletterades med intervjuer med kunniga inom respektive certifiering. Intresseväckande intervjuobjekt listades för att leda vidare till andra relevanta personer med så kallad "snow ball-effekt", alltså att en förbindelse leder fram till en annan.

Datainsamlingen gjordes under våren 2011 av Venus Krantz och ingick i hennes kandidatsuppsats vid Lunds universitet, Naturvetenskapliga institutionen.²³

1.4.2 *Fallstudie*

En kvalitativ singelfallstudie genomfördes på Snæfellsnes-halvön på Island där nyckelaktörer med koppling till EarthCheck-certifieringen av halvön intervjuades med syfte att upptäcka styrkor och svagheter relaterade till certifieringen. I detta användes så kallade semistrukturerade

²³ Krantz, Venus (2011): Hållbarhetscertifiering av turistdestinationer. En genomgång av befintliga certifieringar samt fallstudie på Snæfellsnes-halvön, Island. Kandidatsuppsats, Naturvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.

intervjuer (se bilaga 2), baserade på en tämligen fast struktur i vilken intervjupersonen också skall ha möjlighet att svara fritt och där det finns utrymme för följdfrågor. Genomgång av relevant dokumentation samt insamling av övrig relevant information genomfördes också på plats.

Fallstudien genomfördes under våren 2011 av Venus Krantz och ingick i hennes kandidatsuppsats vid Lunds universitet.²⁴

1.4.3 Behovsanalys

En evaluering genomfördes av behovet för miljö- eller hållbarhetscertifiering av nordiska småsamhällen som till stora delar är beroende av turism för sin överlevnad. I detta arbete ingick att identifiera hinder och möjligheter kopplade till hållbarhetscertifieringar.

Behovsanalysen grundades på ett internetbaserat frågeformulär som skickades ut till valda deltagare inom Småsamfundsgruppens geografiska område, dvs. på Island, Färöarna, Åland, Grönland och Norge. Deltagarna valdes med hjälp av Småsamfundsgruppens medlemmar i respektive land. Ett försök gjordes att välja deltagare både från kommunsektorn och från turistnäringen. Undersökningen gjordes separat i respektive land, både för att underlätta statistisk bearbetning av resultaten och för att göra det möjligt att erhålla frågeschemat på olika språk. Frågorna översattes och förelades således på isländska (Island), färöiska (Färöarna), svenska (Åland) och danska (Grönland och Norge), (se bilaga 5 för den svenskspråkiga versionen).

Behovsanalysen genomfördes under perioden november 2011 – januari 2012 av Stefán Gíslason och Hrafnhildur Tryggvadóttir på Environice.

1.4.4 Bearbetning

Datainsamlingen, jämförelsen, fallstudien och behovsanalysen fungerade som grund för analys av styrkor och svagheter rörande hållbarhetscertifiering av turistdestinationer. Utifrån detta drogs sedan slutsatser i form av möjligheter och hinder. Baserat på detta togs rekommendationer fram för framtida utveckling inom området med fokus på nordiska förutsättningar. Denna bearbetning gjordes delvis av Venus Krantz under våren 2011 som en del av hennes kandidatsuppsats vid Lunds universi-

²⁴ Ibid.

tet,²⁵ och kompletterades sedan i början av år 2012 när resultaten av behovsanalysen (se kapitel 1.4.3) var klara.

Enligt den ursprungliga projektbeskrivningen borde rekommendationerna bl.a. innehålla svar på följande frågor:

- Vilka är de mest aktuella initiativen hittills?
- Vilken lärdom kan man dra av dem?
- Hur kan erfarenheterna från Snæfellsnes användas i övriga småsamhällen?
- Kan erfarenheter från småsamhällen överföras till större nordiska samhällen?
- Borde NMR utveckla eller bidra till utvecklingen av ett certifieringssystem för turistdestinationer/samhällen, eller vänta på det som sker på EU-nivå samt internationellt?
- Om NMR borde utveckla sitt eget system, hur borde detta förankras? Borde detta t.ex. göras i samarbete med Svanen eller som en del av Svanens utveckling?

Målgruppen för rekommendationerna är lokala, regionala och nationella myndigheter, samt Nordiska Ministerrådet.

1.5 Rapportens struktur

I denna rapport beskrivs dagsläget i kapitel 2, och den innehåller en översikt över initiativ inom hållbar turism samt pågående arbete kring hållbara destinationer. Därefter följer en lista över samtliga 10 projekt som påträffats och huvudsakligen behandlar "mätning" av hållbarhet relaterat till destinationer eller samhällen. I kapitel 3 väljs fyra av de 10 projekten ut som anses relevanta för en djupare genomgång. Två av dessa (EarthCheck och Destination 21) tas sedan upp i kapitel 4 för vidare jämförelse m.h.t. de kärnindikatorer som EU-kommissionens TSG (Tourism and Sustainability Group) tagit fram 2009.²⁶

²⁵ Krantz, Venus (2011): Hållbarhetscertifiering av turistdestinationer. En genomgång av befintliga certifieringar samt fallstudie på Snæfellsnes-halvön, Island. Kandidatsuppsats, Naturvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.

²⁶ UAB, Universitat Autònoma de Barcelona. (2010): Evaluation report: Test to implement tourist indicators in EDEN Destinations. Barcelona, Spain in EDEN Destinations. Barcelona, Spain.

En fallstudie som gjordes på Snæfellsnes-halvön på Island beskrivs i kapitel 5. Kommunerna på halvön representerar den enda i dagsläget hållbarhetscertifierade destinationen i Norden. Kapitel 6 innehåller resultaten från en analys som gjordes angående behovet av hållbarhetscertifieringar av nordiska småsamhällen som till stora delar är beroende av turism för sin överlevnad. Dessa resultat, samt resultaten från genomgången av de befintliga systemen och fallstudien från Snæfellsnes, diskuteras i kapitel 7. Därefter presenteras slutsatserna och rekommendationerna i kapitel 8 och 9.

Längst bak i rapporten finns ett antal bilagor med grundinformation.

2. Hållbar turism och hållbara destinationer, dagsläget

2.1 Initiativ inom hållbar turism

I Agenda 21 betonades behovet av lämplig information som stödjer beslutsfattande för hållbar utveckling. Utformning av indikatorer föreslogs som ett viktigt led i detta. Här fastslogs också ett ramverk för utvecklingen inom turist- och reseindustrin.

Under 1995 introducerades Agenda 21 för turism som lade fram utvecklingen av indikatorer kopplade till hållbar utveckling som ett av de främst prioriterade åtgärdsområdena. Turism är vidare en av sju huvudsektorer för Agenda 21 för Östersjöregionen Baltic 21, där utformning av övervakningsmetoder och miljöövervakningsprogram innefattade en betydande del av föreslagna åtgärder.²⁷ Här definieras också målsättningen för hållbar turism genom att belysa vikten av en balans mellan ekonomiska, sociala och ekologiska aspekter. Från 2006 till 2008 pågick projektet CREST – Creation of Sustainable Tourism Destinations, vilket var ett EU-projekt (Interreg IIB) som syftade till att skapa riktlinjer och tillhandahålla verktyg för att skapa hållbara turistdestinationer för kustkommuner i Nordsjöregionen.²⁸ Projektets resultat publicerades i form av en ”verktygslåda med rekommenderade åtgärder för att utveckla en hållbar turismdestination.”²⁹

Förenta Nationerna (FN) har ett specialiserat organ rörande turism – United Nation World Tourism Organisation (UNWTO), vilket är den ledande internationella organisationen inom området. UNWTO fungerar som ett globalt forum och ”know-how” relaterat till turism och spelar en central och avgörande roll för att främja ansvarsfull och hållbar utveckling.

²⁷ Regeringskansliet (1998): Agenda 21 för Östersjöområdet – Baltic 21. Antagen av Östersjörådets 7:e utrikes ministermöte, Nyborg, den 22–23 juni 1998.

²⁸ Håll Sverige Rent (2011): CREST. [<http://www.hsr.se/crest>], hämtad 2011-05-20.

²⁹ CREST-projektet (2008): Verkttygslåda – med rekommenderade åtgärder för att utveckla en hållbar turismdestination. [http://projektwebbar.lansstyrelsen.se/kosterhavet/SiteCollectionDocuments/sv/publikationer/CREST_Verkttygslada_Svensk_andrad.pdf].

ing med särskild hänsyn till utvecklingsländernas intressen.³⁰ Organisationen skall bidra till att nå FN:s millenniemål, som syftar till att minska fattigdom och främja hållbar utveckling. Organisationen uppmuntrar implementeringen av "Global Code of Ethics for Tourism", antagna 1999,³¹ vilken syftar till att säkerställa de positiva ekonomiska, sociala och kulturella effekterna och samtidigt minimera de negativa (ekologiska och sociala) effekterna av turism – för länder, turistmål och företag. UNWTO består av 154 länder, 7 territorium och 400 anslutna medlemmar som representerar den privata sektorn, branschföreningar, institutioner och lokala myndigheter.³² Norge gick med i UNWTO år 2008 och är idag den enda medlemmen i Norden.

Ett annat initiativ är The Global Sustainable Tourism Council (GSTC) som initierades 2008 av Rainforest Alliance, United Nations Environment Programme (UNEP), United Nations Foundation, och United Nations World Tourism Organization (UNWTO) som ett partnerskap för hållbar turism. I dag är GSTC en koalition av mer än 50 organisationer som arbetar tillsammans för att främja ökad förståelse för hållbar turism. I hjärtat av detta arbete är utvecklingen av globala kriterier för hållbar turism (Global Sustainable Tourism Criteria), dvs. de minimikrav som hela turistbranschen bör sträva efter att uppfylla för att skydda och bevara världens natur- och kulturresurser.³³ Kriterierna är avsedda att användas som en modell för standarder för hållbar turism. Certifieringssystem inom turismen kan ansöka GSTC-erkännande (e. recognition) för sina standarder. Ett sådant erkännande beviljas av en särskild ackrediteringskommitté och innebär en bekräftelse av att standarden innehåller alla GSTC-kriterierna.³⁴ På samma sätt kan certifieringssystem ansöka om GSTC-ackreditering om de uppfyller vissa krav vad gäller förfaranden och protokoll.

Hösten 2011 började GSTC med att utveckla kriterier som skulle kunna användas som grund för ett system för certifiering av hållbara destinationer (Global Sustainable Tourism Criteria for Destinations). Ett första utkast till detta går ut på en samrådsprocess i mars 2012, och utkastet kommer sedan att testas på ett fåtal pilotdestinationer. Resultat från pilotfasen kommer att

³⁰ World Tourism Organization UNWTO (2011): Who we are. [<http://unwto.org/en/about/unwto>], hämtad 2011-05-10.

³¹ World Tourism Organization (UNWTO) (2011): Global Code of Ethics for Tourism. [<http://www.unwto.org/ethics/index.php>], hämtad 2011-12-22].

³² World Tourism Organization UNWTO (2011): Who we are. [<http://unwto.org/en/about/unwto>], hämtad 2011-05-10.

³³ GSTC (2011): GSTC Criteria. [<http://new.gstcouncil.org/resource-center/gstc-criteria>], hämtad 2011-12-20.

³⁴ GSTC (2011): GSTC Accreditation. [<http://new.gstcouncil.org/programs/accreditation>], hämtad 2011-12-20.

användas för finslipning av kriterierna. GSTC förutser att de slutliga kriterierna kommer att publiceras i god tid före utgången av 2012.³⁵

"Theme Indicator Framework" utvecklades av "The UN Commission on Sustainable Development"³⁶ och berör hållbarhetsfrågor generellt, men med specifika delar som kan vara direkt applicerbara på turistdestinationer. Här definieras också riktlinjer för att utveckla ett nationellt indikatorprogram.

År 2004 sammanställdes av EU kommissionen en grupp för att bidra till processen mot en hållbar utveckling inom turismen i Europa vid namn "Tourism sustainability group" (TSG). TSG består av 22 medlemmar som har skilda intressen och bakgrund för att ge en god variation av kunskap och erfarenhet. Medlemmar från branschorganisationer, destinationer och det civila samhället finns representerade, samt experter från UNEP och FNs miljøråd.³⁷ I rapporten "Action for more sustainable european tourism", publicerad 2007, formulerades åtta huvudutmaningar med relation till hållbarhet inom den europeiska turistnäringen:

- Minska säsongsb beroendet
- Lösa problem med transporter förknippade med turism
- Förbättra kvaliteten för turismjobb
- Bibehålla och förbättra samhällenas välbefinnande och livskvalitet
- Minimera resursanvändningen och avfallsproduktionen
- Bevara och värdesätta natur- och kulturarvet
- Tillgänglighet för alla
- Turism som ett verktyg för hållbar utveckling^{38, 39}

Många av de åtta huvudutmaningarna och de åtgärder som de kräver kan bäst hanteras på destinationsnivå. Detta är grundat i det integrerade, holistiska och heltäckande perspektivet som uppnås på destinationsnivå och genom att konsumenten väljer utifrån just de premisserna.

³⁵ Bien, Amos (Teknisk direktör GSTC): E-post mottaget 2012-02-01.

³⁶ UN Department of Economic and Social Affairs. Division for Sustainable Development (2007): Indicators of Sustainable Development. CSD Theme Indicator Framework from 2001. [http://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/isdms2001/table_4.htm].

³⁷ European Commission Tourism Sustainability Group (TSG) (2007): Action for more Sustainable European Tourism. Report of the Tourism Sustainability Group. Nov 2007.

³⁸ Ibid.

³⁹ CREST-projektet (2008): Verkttyglåda – med rekommenderade åtgärder för att utveckla en hållbar turismdestination. [http://projektwebbar.lansstyrelsen.se/kosterhavet/SiteCollectionDocuments/sv/publikationer/CREST_Verkttyglada_Svensk_andrad.pdf].

Detta utesluter dock inte att något även behöver göras på nationell eller internationell nivå.⁴⁰

I juni 2010 framförde Europa kommissionen målsättningar för den Europeiska turistnäringen vilka delvis syftar till att gynna en hållbar, ansvarstagande och högkvalitativ turism i Europa.⁴¹ I ljuset av detta beslutades att ett system av indikatorer för en hållbar utveckling på destinationsnivå skulle utvecklas. Under 2010 testades en första uppsättning av indikatorer på olika EDEN-destinationer. Utvärderingsrapporten för detta utkom i september 2010.⁴²

2.2 Initiativ inom hållbara destinationer/samhällen

Globalt finns följaktligen många olika initiativ som bidragit med indikatorer för en hållbar utveckling inom turistindustrin och även förslag på mått/riktlinjer som kan användas på många olika skalor (globalt/regionalt etc.). UNWTO fann i en studie 2001 över 260 olika frivilliga initiativ för en hållbar turistnäring såsom "benchmarking", användarmanualer, utmärkelser, etiska koder, miljömärkning och certifiering.⁴³

Antalet hållbarhetscertifieringar av turistdestinationer är emellertid relativt litet. I tabell 1 presenteras de projekt som påträffats i föreliggande arbete vilka huvudsakligen behandlar "mätning" av hållbarhet relaterat till destinationer eller samhällen. De presenteras för att ge en bredare bild av vad som existerar idag.

⁴⁰ European Commission Tourism Sustainability Group (TSG) (2007): Action for more Sustainable European Tourism. Report of the Tourism Sustainability Group. Nov 2007.

⁴¹ European Commission (2010): Communication from the Commission to The European Parliament, The Council, the European Economic and Social Committee and The Committee of Regions. *Europé, the World's No 1 Destination – a New Political Framework for Tourism in Europe*. Brussels. 30.6.2010. COM (2010).

⁴² UAB, Universitat Autònoma de Barcelona. (2010): Evaluation report: Test to implement tourist indicators in EDEN Destinations. Barcelona, Spain.

⁴³ World Tourism Organization UNWTO (2004): Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook. ISBN 92-844-0726-5.

Tabell 1. Urval av projekt och initiativ rörande certifieringar, ratingsystem och utmärkelser av destinationer/samhällen relaterat till miljö och hållbarhet. ^{44,45,46,47,48,49,50,51,52,53}

Namn	Typ av grundare	Typ	Status
EarthCheck	Offentlig myndighet (Sustainable Tourism Cooperative Research Centre (STCRC))	Certifiering	Aktiv
Destination 21	Offentlig myndighet, frivillig organisation, branschorganisation	Certifiering	Inaktivt
STEP	Frivillig organisation (Sustainable Tourism International)	Certifiering	Pilotprojekt
The Sustainable Communities Program (SCP)	Frivillig organisation (Audubon International)	Certifiering	Aktivt
BREEAM communities	Privat (BRE global)	Certifiering	Aktivt (rel. nytt)
BEATHA	Offentlig myndighet, Branschorganisation	Certifiering	Ej startat
STAR community index	Frivillig organisation (ICLEI USA)	Mål, riktlinjer & "ratingsystem"	Pilotprojekt
EDEN destinations	Offentlig myndighet (EU)	Utmärkelse	Aktivt
Destination Stewardship Award	Frivillig organisation (WTTC)	Utmärkelse	Aktivt
Royal Destination Award for Sustainable Tourism	Offentlig myndighet (EU), frivillig organisation	Utmärkelse	Inaktivt

⁴⁴ Audubon International (2011): Sustainable Community Initiative. [http://www.sustainablecommunityinitiative.com/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=44&Itemid=69], hämtad 2011-05-04.

⁴⁵ BREEAM (2011): BREEAM Communities. [http://www.breeam.org/page.jsp?id=117], hämtad 2011-05-23.

⁴⁶ Ramm, Niels H. (2001): Destination 21. Introduktion to: – A Labelling Scheme for Tourist Destinations with Sustainable Development. Destination 21, København, Danmark. [http://www.cic-wildlife.org/uploads/media/Dest.21_-_a_labeling_scheme_for_tourist_2001_eng.pdf].

⁴⁷ EarthCheck (2011): Sustainable Communities. [http://www.earthcheck.org/en-us/wp/products.aspx], hämtad 2011-04-30.

⁴⁸ Nordic Industrial Fund (2006): Challenging Diversity. A Review of Environmental Recognition Schemes and Other Sustainable Tourism Activities in the Nordic Countries. RAMBØLL, Helsinki School of Business Economics and Administration (HSEBA), International Institute of Industrial Environmental Economics (IIIEE).

⁴⁹ Tillväxtverket (2009): Inspiration till utveckling av hållbar turism. Spaning efter ny kunskap och de bästa förebilderna i världen. ISBN 978-91-86341-00-8.

⁵⁰ STEP (2011): Destinations. [http://www.sustainabletravelinternational.org/documents/sustainabletourismcertification_destinations.html], hämtad 2011-04-26.

⁵¹ STAR (2010): Star Community Index. Sustainability Goals and Principles. ICLEI Local Governments for Sustainability. USA.

⁵² EDEN (2011): What is EDEN. [http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/eden/what-is-eden/index_en.htm], hämtad 2011-05-03.

⁵³ World Travel and Tourism Council (WTTC) (2011): Destination Stewardship Awards. [http://www.wttc.org/eng/Tourism_Initiatives/Tourism_for_Tomorrow_Awards/], hämtad 2011-05-10.

Utöver det som framkommer i tabell 1 har Innovasjon Norge nyligen startat ett projekt som syftar till att utveckla ett eget certifieringssystem för turistdestinationer i Norge. Ett första utkast föreligger och kommer att prövas på 4 pilotdestinationer 2012 för att se om det är möjligt att följa kriterierna och hur de annars skulle kunna förbättras. Resultatet av detta förväntas vara klart sent på hösten 2012 och ett fullt utvecklat system förväntas lanseras år 2013. Beslut har ännu inte fattats om politisk förankring, tekniska lösningar, kompetensbyggnad och finansiering. Dessa aspekter blir en del av de utmaningar som kommer att behandlas under den närmaste tiden (2012–2013). Olika destinationer i Norge har visat en stor intresse för systemet och de ser det som ett verktyg för ett strukturerat och systematiskt arbete med utveckling av destinationerna. I förberedningen av detta projekt har Innovasjon Norge samarbetat med olika intressentgrupper och byggt en del på det som gjorts i Europa, inom GSTC o.s.v.⁵⁴

⁵⁴ Sørnes, Ingunn (projektledare Innovasjon Norge): E-post mottaget 2012-01-31.

3. Relevanta certifieringsprogram

Av de 10 initiativ som ingår i tabell 1 ansågs fyra vara relevanta för en djupare genomgång i detta projekt. Dessa är EarthCheck, Destination 21, STEP och Audubons Sustainable Communities Program (SCP). Motiveringen bakom detta urval beskrivs i det följande avsnittet.

De initiativ som utses för en djupare genomgång är de som berör miljö- eller hållbarhetscertifiering samt är applicerbara på turistdestinationer. BREEAM communities är en certifiering för samhällen med fokus på planering, utveckling och design vid samhällsuppbyggnad.⁵⁵ I framtiden planeras certifieringen att även tillämpas under användningsfasen, dvs. då samhället eller området hanterar hållbarhet i driftsfasen.⁵⁶ BREEAM communities utesluts med hänvisning till att den varken fokuserar på turism eller driftsfasen/användningsfasen i dagsläget. BEATHA utesluts eftersom programmet inte har startat eller någonsin blivit implementerat samt p.g.a. brist på grundläggande information. Resterande initiativ som tas upp i tabellen bedöms ej relevanta med hänvisning till att de inte är certifieringsprogram.

I följande avsnitt beskrivs de fyra valda systemen mer ingående.

⁵⁵ BREEAM (2011): BREEAM Communities. [<http://www.breeam.org/page.jsp?id=117>], hämtad 2011-05-23.

⁵⁶ Waddelove, Andrew (2011): An Introduction to BREEAM Communities. [http://www.breeam.org/filelibrary/BREEAM%20Communities/Andrew_Waddelove_BREEAM_Communities.pdf], hämtad 2011-05-17.

3.1 EarthCheck

Figur 3. EarthCheck – Översikt

EARTHCHECK	
The EarthCheck Sustainable Communities Program	
Länder	Internationellt
Typ av projekt	Certifiering
Kriterier/Indikatorer	Ja
Tredjepartscert.	Ja
Bedömningssystem	Brons-Silver-Guld (Benchmarked och/eller certifierade)
Antal utmärkelser	Totalt i världen: 5
Pris/Avgift	Ej tillgängligt

3.1.1 Bakgrund

EarthCheck-programmet har sina rötter i Green Globe initiativet, vilket var turistindustrins svar på utmaningarna från Agenda 21-mötet i Rio 1992. World Travel and Tourism Council (WTTC) lanserade Green Globe ursprungligen 1994 som ett medlemskapsprogram med syfte att skapa ett praktiskt och kostnadseffektivt sätt för turistföretag att göra miljöförbättringar, bl.a. genom att ta fram informationsmaterial och vägledning.^{57, 58} Året 1999 blev Green Globe en självständig organisation. Samtidigt utökades programmet med införandet av Green Globe-standarden, vilken utvecklades i samarbete med Australiensiska statligt finansierade "Sustainable Tourism Cooperative Research Centre (STCRC)". I början fanns det endast en standard för turistföretag, men år 2003 publicerades en första version av en Green Globe-standard för destinationer (Green Globe Community Standard).⁵⁹ I dag används standarden av två olika certifieringsorgan, dvs. EC3Global i Australien och Green Globe Certification i USA. Dessa skiljer sig åt genom att EC3Global äger och har en exklusiv rätt att använda det vetenskapsbaserade

⁵⁷ Green Globe Certification (2011): Green Globe History. [<http://greenglobe.com/green-globe-history>], hämtad 2011-12-22.

⁵⁸ World Travel and Tourism Council (WTTC): A History of the World Travel & Tourism Council. [http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/WTTC_History_1.pdf].

⁵⁹ CRC for Sustainable Tourism (2003): Green Globe 21 Community Standard, Version 1.1. Green Globe Asia Pacific, March 2003. (Ej tillgänglig för allmänheten).

benchmarkingsystemet EarthCheck. EC3Global har ett dotterbolag vid namn Green Globe Asia Pacific Pty Ltd. ("GGAP") som äger exklusiva rättigheter för utfärdandet av Green Globe certifiering i Asien/Stillahavsregionen.⁶⁰ EC3Global kan också utföra certifieringen utanför denna region, men för att framhäva sin unika status på marknaden utöver de Green Globe-certifieringar som inte baseras på ett sådant system som EarthCheck, har EC3Global valt att utveckla och använda sin egen logo, EarthCheck-logon (se figur 3) för bruk där det anses vara förståeligt. Green Globe-logon tillhör däremot en annan organisation, Green Globe Ltd., som licensierar ut användarrättigheten. Båda logon hänvisar till samma standard. Skillnaden ligger i benchmarkingsystemet som står bakom EarthCheck-versionen.

I tillägg till certifieringar erbjuder EC3Global också konsulttjänster inom miljöledning och turism.⁶¹ EarthCheck certifierar allt från skolor, byggnader och enskilda företag till destinationer, varav "The EarthCheck Sustainable Communities Program" är det certifieringsprogram för destinationer som erbjuds.

3.1.2 Beskrivning av systemet

EarthCheck är det enda globala benchmarking- och certifieringsprogrammet relaterat till hållbar turism och resande. Innehav av EarthChecks varumärke tyder på bättre miljö och social prestanda, ökad samhällsintegration och besparingar genom effektivare resursanvändning. Systemet är baserat på Agenda 21-principerna, följer nationella regelverk samt "the Global Sustainable Tourism Criteria."^{62, 63} Programmet erbjuder benchmarking, certifiering och prestandaförbättringssystem vilket hjälper destinationerna att mäta och övervaka sin prestation samt dra lärdom av andras erfarenheter.

⁶⁰ EarthCheck (2011): Green Globe. [http://www.earthcheck.org/en-us/green_globe/green_globe.aspx], hämtad 2011-04-30.

⁶¹ EarthCheck (2011): Other Products and Services. [<http://www.earthcheck.org/en-us/other-products-services/default.aspx>], hämtad 2011-04-30.

⁶² Church, Lindsay (2011): A Casestudy on Snaefellsnes Peninsula, Iceland. Is Earthcheck Community Standard an Effective Sustainable Tourism Marketing Tool? University of Akureyri. Master of Resource Management. Inspelad presentation.

⁶³ EarthCheck (2011): Sustainable Communities. [<http://www.earthcheck.org/en-us/wp/products.aspx>], hämtad 2011-04-30.

Figur 4. EarthCheck programmetts sex faser⁶⁴

Systemet bygger på totalt sex faser (se figur 4) och har tio olika nyckelkoncept (se bilaga 1). EarthCheck programmet bedömer objekten i fråga enligt attributerna brons, silver och guld och erbjuder både benchmarking (steg: 1–3 (brons)) och certifiering (steg: 1–6 (silver/guld)). För att uppnå certifiering krävs en benchmarking. När objekten bedöms sker detta i förhållande till "nationell" standard, exempelvis jämförs en stad som vill bli certifierad med ett nationellt genomsnitt (baslinje), detta för att till viss mån anpassa certifieringen till landets förhållanden.⁶⁵

För att bli "benchmarked" eller certifierad ställs ett antal krav på den utnämnda styrgruppen på destinationen. Detta är steg ett och bygger på att ha en styrgrupp/myndighet (Community Authority) som har mandat att genomföra de förändringar som krävs samt vara en bas för utformningen av certifieringen. En vision, policy och handlingsplan skall författas, vilket är steg två. När en miljö- och hållbarhetspolicy utformas skall hänsyn tas till UNWTO:s Global Code of Ethics.⁶⁶ När policyn är klar skall destinationen gå igenom benchmarking-processen (steg tre) som i stora drag handlar om att inventera och jämföra den sociala och miljömässiga hållbarhetsprestationen för destinationen genom att använda EarthCheck:s indikatorer, ("EarthChecks Benchmarking Indicators for Communities").

När destinationen slutligen har inmatat benchmarkingsiffror (data) via programvara får destinationen en utvärderingsrapport som respons från EarthCheck där deras prestation illustreras med hjälp av en jämfö-

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ EarthCheck (2010): Benchmarking, 2010. (Ej tillgänglig för allmänheten).

⁶⁶ World Tourism Organization (UNWTO) (2011): Global Code of Ethics for Tourism. [<http://www.unwto.org/ethics/index.php>], hämtad 2011-12-22.

relse med fastställd baslinje och "best practice", varav båda baseras och jämförs med landets genomsnitt. Destinationen skall sträva mot "ständig förbättring", alltså hela tiden försöka nå "best practice level" samt bibehålla de "best practice" de redan har uppnått. De indikatorer som är fastställda enligt EarthCheck skall mätas medan det även finns förslag på indikatorer i EarthChecks kriteriedokument som brukarna själva kan välja om de så önskar, antingen föreslagna indikatorer (se bilaga 1) eller dem som destinationen själv utvecklar. När destinationen väljer indikatorer erbjuder EarthCheck således förslag som skall ge riktlinjer om vad som kan passa.⁶⁷

Steg fyra behandlar efterlevnad av lagar och krav (lokalt); om lagar/krav inte finns skall andra internationella standarder eller erkänt bra lösningar antas. I planeringsfasen (steg fem) skall destinationen utveckla en hållbarhetsstrategi samt försäkra att EarthChecks alla krav i tidigare faser efterlevts och att register som intygar detta existerar sedan minst 48 månader tillbaka. Även styrgruppens jobb utvärderas i denna fas, samt nödsituationer och eventuella felsteg behandlas. Den sista fasen (steg sex) går främst ut på att hela samhället skall vara delaktigt i certifieringen på olika sätt. Detta skall också utvärderas och redovisas med hjälp av en hållbarhetsstrategi/plan. Konsultmekanismer skall införas så att alla aktörer har möjlighet att delta i utvecklingen och styrgruppen skall sprida information och uppmuntra till deltagande. Slutligen skall en hållbarhetsrapport formuleras, vilken tillsammans med utvärderingsrapporten (steg tre) skall uppdateras årligen.

För certifiering skall revision genomföras av utbildad oberoende fristående tredjepart, dvs. en tredjepartscertifiering.⁶⁸ Revisorn gör en "Onsite evaluation report" som innehåller rekommendationer och kvalitativ bedömning av destinationens prestationer baserat på kriterierna samt handlingsplanen, här belyses områden som nått "best practice" och eventuella avvikelser. Certifieringen skall förnyas varje år, vartannat år skall det genomgå extern certifiering och vartannat år en intern certifiering.⁶⁹ För att bli benchmarked eller certifierad krävs en årlig avgift som beror på var i processen destinationen befinner sig, en information som dock inte är tillgänglig.

⁶⁷ EarthCheck (2010): Benchmarking, 2010. (Ej tillgänglig för allmänheten).

⁶⁸ EarthCheck (2011): Sustainable Communities. [<http://www.earthcheck.org/en-us/wp/products.aspx>], hämtad 2011-04-30.

⁶⁹ EarthCheck (2010): Community Standard. Version 1.1. February 2010. (Ej tillgänglig för allmänheten).

3.1.3 Dagsläge och utvärdering

Idag finns fem "hållbara turistdestinationer" anslutna till programmet, lokaliserade enligt tabell 2. Tillräckligt med information om systemet finns för vidare analys.

Tabell 2. Samtliga destinationer som uppnått EarthCheck -"benchmarked" eller certifiering⁷⁰

Land	Organisationsnamn	Uppnått
Australien	Manfield Shire	Benchmarked Bronze
Nya Zeeland	Kaikoura district council	Certifierad Silver
Mexiko	Hautulco	Certifierad Guld
Dominikanska republiken	Commonwealth of Dominica	Benchmarked Bronze
Island	Snæfellsnes Peninsula	Certifierad Silver

3.2 Destination 21

Figur 5. Destination 21 – Översikt

Destination > 21	Destination 21
Länder	Danmark
Typ av projekt	Certifiering
Kriterier/Indikatorer	Ja
Tredjepartscert.	Nej
Bedömningssystem	Godkänt / Icke-godkänt
Antal utmärkelser	Totalt i världen: 2, ej idag
Pris/Avgift	Har ej bestämts

3.2.1 Bakgrund

År 1997 startade det danska turistförbundet tillsammans med Friluftsrådet och Turistutvecklingscentret (TUC) utvecklingen av ett miljömärkningssystem rörande destinationer för att främja hållbar turism i Danmark. Projektet Destination 21 (D21) var delvis finansierat av turistindustrin och delvis statligt finansierat, vilket ansågs vara nödvändigt för utveckling av koncept och för att inrätta en organisation för administration av projektet.⁷¹ Projektet grundades i brist på en strategi för hållbar turism inom den danska turistnäringen och även för att skapa ett

⁷⁰ EarthCheck (2011): Member Search. [<http://my.earthcheck.org/Member-Search>], hämtad 2011-05-13.

⁷¹ Clement, Keith, Malin Hansen och Karin Bradley (2003): Sustainable Regional Development: Learning from Nordic Experience. Nordregio Report 2003:1.

forum för att utbyta erfarenheter, få hjälp och erhålla information.⁷² D21 började som ett pilotprojekt där sju olika destinationer i Danmark skulle implementera denna certifiering i samhället. Tanken var att genom en bred implementering fånga olika representativa intressenters lokala idéer och upplevelser att basera D21:s hållbarhetsmål och indikatorer på för att så bra som möjligt passa danska förhållanden.⁷³

3.2.2 Beskrivning av systemet

Destination 21 (D21) är både ett miljömärkningssystem likväl som ett managementsystem för alla processer inom turistnäringen, baserat på principerna i Agenda 21 och i överensstämmelse med nationella regelverk. Certifieringen sker inom ett geografiskt område som kan vara en eller flera kommuner och syftar till att skapa en hållbar utveckling för regionen som helhet. Systemet syftade till att gynna den långsiktiga konkurrenskraften inom den danska turistnäringen.⁷⁴

Det första steget som en D21-certifiering baseras på är förkvalifikationsfasen där en styrgrupp skall utformas för destinationen. Styrgruppen skall bestå av representanter från alla olika intressentgrupper.⁷⁵ Därefter rör sig destinationen in i kvalifikationsfasen och en vision och en handlingsplan för hållbar utveckling i området skall utformas. Dessa skall skapas och formuleras av D21-styrgruppen i samarbete med hela destinationens medborgare. Utvecklingsmål skall också uppföras, utformade av destinationen själv genom en grundläggande kartläggning (inventering) och utvärdering av de lokala förutsättningarna (SWOT-analys). Detta skall ge motivation och engagemang för de deltagande samt en hög grad av självstyre.

D21-systemet består av åtta hållbarhetsmål under vilka 37 hållbarhetsindikatorer är sorterade. Hållbarhetsmålen relaterar till ekonomiska, ekologiska eller socio-kulturella aspekter gällande hållbar ut-

⁷² Lissinger, Johanna (1999): Comparative Study of Recognition Schemes for Destinations: Sweden, Denmark and Norway. Masters thesis sponsored by the project "Challenging Diversity". Department of Ecology, Lund University".

⁷³ Ramm, Niels H. (2001): Destination 21. Introduktion to: – A Labelling Scheme for Tourist Destinations with Sustainable Development. Destination 21, København, Danmark. [http://www.cic-wildlife.org/uploads/media/Dest.21_-_a_labeling_scheme_for_tourist_2001_eng.pdf].

⁷⁴ Lissinger, Johanna (1999): Comparative Study of Recognition Schemes for Destinations: Sweden, Denmark and Norway. Masters thesis sponsored by the project "Challenging Diversity". Department of Ecology, Lund University".

⁷⁵ Clement, Keith, Malin Hansen och Karin Bradley (2003): Sustainable Regional Development: Learning from Nordic Experience. Nordregio Report 2003:1.

veckling. Indikatorerna som innefattas i systemet är direkt kopplade till hållbarhetsmålen som innefattar just kartläggning, målsättning och uppförande av handlingsplaner.⁷⁶ Det finns mycket få kvantitativa ultimatum i systemet; ett exempel på kvantitativt krav är emellertid procent-siffran för miljöcertifierade företag på destinationen.⁷⁷

Figur 6. Destination 21 bygger på faser⁷⁸

Source: adapted from the draft Manual for Destination 21

Systemet bygger alltså på tre huvudsakliga faser; för-kvalifikationsfas, kvalifikationsfas och driftfas (se figur 6). Driftsfasen är då destinationen får börja marknadsföra sig som "Destination 21-certifierad" och kan använda sig av logon. Första året går destinationen igenom kvalifikationsfasen; SWOT-analys, övergripande strategisk vision, förberedelse av en detaljerad baslinje för inventeringsanalys för att mäta årliga fram-steg, formulering av hållbarhetsmål och handlingsplan och förberedelse av den första rapporten.⁷⁹ Om det godkänns av D21-sekretariatet övergår destinationen sedan till driftsfasen som uppgår till tre år. Målsättningar skiljer sig för dessa två olika faser. Exempelvis skall destinationen i kvalifikationsfasen ofta kartlägga,

⁷⁶ Ramm, Niels H. (2001): Towards Sustainable Destinations: An Analysis of the Danish Destination Recognition Scheme – Destination 21 and the Island of Møn. The International Institute for Industrial Environmental Economics (IIIEE), Lund University, Sweden.

⁷⁷ Achton, Steen (Chef för sekretariatet för Destination 21): E-post mottaget 2011-05-02.

⁷⁸ Ramm, Niels H. (2001): Towards Sustainable Destinations: An Analysis of the Danish Destination Recognition Scheme – Destination 21 and the Island of Møn. The International Institute for Industrial Environmental Economics (IIIEE), Lund University, Sweden.

⁷⁹ Clement, Keith, Malin Hansen och Karin Bradley (2003): Sustainable Regional Development: Learning from Nordic Experience. Nordregio Report 2003:1.

skriva mål och göra en handlingsplan medan många av delarna i denna handlingsplan skall vara realiserade i driftfasen.⁸⁰

En essentiell del i systemet innefattar rapportering och utvärdering av resultaten, framstegen och hållbar turism generellt. Rapporteringen sker till Destination 21-sekretariatet, vilket är suveränt, helt oberoende av destinationerna och består av nationella organisationer.⁸¹ Rapporterna skall, baserat på indikatorerna, innefatta vilka av de fastställda utvecklingsmålen som har uppnåtts och hur. Rapporterna tillhandahålls av de olika intressegrupperna inom destinationen. Varje turistföretag på destinationen skall upprätta en årlig redogörelse där deras miljöprestanda beskrivs samt ta upp frågor som berör miljön (exempelvis att minska resursanvändning eller utsläpp). Samtliga redogörelser sammanställs och offentliggörs. D21-sekretariatet beslutar senare om destinationen är berättigad att gå vidare (vid kvalifikationsfas) till driftfasen.⁸² Denna process sker dels första året då destinationen skall certifieras (kvalifikationsfasen) och skall fortsättningsvis ske varje driftår. Var tredje år skall destinationen erhålla en hållbarhetsrapport till D21-sekretariatet, utöver den årliga utvärderingen, vilket är en del av driftfasen. Eftersom systemet inte är/blev fullt utvecklat så är denna del inte fullständig, men förmodligen skulle denna fas innehålla en genomgång på plats, dvs. en tredjepartscertifiering. Sekretariatet var väl medvetet om denna brist.⁸³

Destination 21 använder sig av en kombination av toppstyrning och en bottom-up-metod för styrning. Under utvecklingsfasen ligger tyngden främst på bottom-up-styrning, eftersom destinationerna själva ska stå för utvecklingen av de kriterierna de själva senare skulle följa. Toppstyrningen adresserar miljöfrågor som styrs utifrån ram/regelverk och policys, exempelvis vatten eller luftkvalitet, och därefter sätts baslinjen för vad som krävs av destinationerna. Systemet använder Environmental Quality Standards (EQS) som baseras på just lagar och policys, vilka kan bestämmas på destinationnivå och regional, national eller internationell nivå. En styrgrupp inom destinationen (i detta fall representanter

⁸⁰ Ramm, N.H. (2001): Destination 21. Introduktion to: – a labelling scheme for tourist destinations with sustainable development. Destination 21, København, Danmark. [http://www.cic-wildlife.org/uploads/media/Dest.21_-_a_labeling_scheme_for_tourist_2001_eng.pdf].

⁸¹ Achton, Steen (Chef för sekretariatet för Destination 21): E-post mottaget 2011-05-02.

⁸² Ramm, Niels H. (2001): Towards Sustainable Destinations: An Analysis of the Danish Destination Recognition Scheme – Destination 21 and the Island of Møn. The International Institute for Industrial Environmental Economics (IIIEE), Lund University, Sweden.

⁸³ Achton, Steen (Chef för sekretariatet för Destination 21): E-post mottaget 2011-05-02.

från intressentgrupper) kan alltså själva utveckla eller införa EQS för att påverka den lokala miljön. Bottom-up-styrningen eller "volontär industri initiativ" är karaktäriserade genom "Environmental Performance Standards" (EPS). De är ofta affärsinriktade (input/output) och syftar till att verksamheter skall sätta sina egna mål och själva övervaka/följa upp dem. Utformningen genomförs av intressegrupper.⁸⁴

Visionen var att systemet i framtiden, då det utvecklats, skulle vara självfinansierat genom medlemsavgifter och/eller erbjudande av konsultservice. Programmets utformning skulle uppdateras kontinuerligt för att förbättra dess effektivitet baserat på upplevelser och lärdomar.⁸⁵

3.2.3 Dagsläge och utvärdering

I dagsläget används inte certifieringssystemet, men Odsherred och Mön var en gång i driftfasen (dvs. certifierade).⁸⁶ Tillräckligt med information om systemet finns för vidare analys och jämförelse.

3.3 Audubon International

Figur 7. Audubon International – Översikt

The Sustainable Communities Program (SCP)	
Länder	Internationellt
Typ av projekt	Certifiering
Kriterier/Indikatorer	Ja
Tredjepartscert.	Ja
Bedömningssystem	Green communities program (steg 1) SCP (steg 1-3)
Antal utmärkelser	Totalt i världen: 2 (SCP)
Pris/Avgift	Ej tillgängligt

⁸⁴ Ramm, Niels H. (2001): Destination 21. Introduktion to: – A Labelling Scheme for Tourist Destinations with Sustainable Development. Destination 21, København, Danmark. [http://www.cic-wildlife.org/uploads/media/Dest.21_-_a_labeling_scheme_for_tourist_2001_eng.pdf].

⁸⁵ Clement, Keith, Malin Hansen och Karin Bradley (2003): Sustainable Regional Development: Learning from Nordic Experience. Nordregio Report 2003:1.

⁸⁶ Achton, Steen (Chef för sekretariatet för Destination 21): E-post mottaget 2011-05-02.

3.3.1 Bakgrund

Audubon International bildades år 1987 (från ett Audubon Society i New York) och är idag en icke-vinstdrivande miljöundervisningsorganisation som syftar till att ge människor utbildning och hjälp med ansvarfull förvaltning av mark, vatten och andra naturresurser som i sin tur leder till mer hållbara samhällen. Organisationen erbjuder miljöutbildningar och certifieringsprogram för individer, organisationer, fastigheter och samhällen. Audubon International har påbörjat ett s.k. "community initiative – engagement, planning and action" som riktar sig generellt till samhällen och erbjuder verktyg som kan nyttjas av "community leaders" för att ta till sig miljöförvaltning och hållbarhetsfrågor som en central del av samhällsutvecklingen.⁸⁷ Initiativet och de program som erbjuds riktar sig till samhällen i stort, inte uteslutande turistdestinationer.

3.3.2 Beskrivning av systemet

Certifieringen som erbjuds bygger på tre faser; den första kallas "Community Engagement", den andra "Planning and Action Initiative" och den sista fasen "Sustainable Communities Program." Genom dessa skall Audubon International hjälpa samhällsledare och intressenter att innefatta miljöförvaltning och hållbarhet (socialt, ekonomiskt och ekologiskt) som en central roll vid exempelvis planering. För en destination som inte når hela vägen till "The Sustainable Communities Program" erbjuds "Green Communities Program" – ett billigare alternativ som endast innefattar den första fasen i certifieringsprogrammet. Vidare bygger systemet på ständig förbättring för att uppfylla målen uppsatta i handlingsplanen, sorterade i 15 fokusområden med tillhörande hållbarhetskriterier. När de uppsatta kriterierna nåtts eller upprätthållits tilldelas certifieringen. Systemet bygger på mätbara mål och tredjepartscertifiering. Audubon international erbjuder också konsultservice.⁸⁸

⁸⁷ Audubon International (2011): Sustainable Community Initiative. [http://www.sustainablecommunityinitiative.com/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=44&Itemid=69], hämtad 2011-05-04.

⁸⁸ Zakowski, Suzi (Program Manager for Audubon Sustainable Communities) (2011): Information på web-sidor. [<http://www.auduboninternational.org>, <http://www.scp.auduboninternational.org>] och [<http://www.sustainablecommunityinitiative.com>].

3.3.3 Dagsläge och utvärdering

I dagsläget finns två certifierade samhällen, varav ett är Town of Williamston, North Carolina, USA. Systemet erhåller inte den information som gör den jämförbar med övriga hållbarhetscertifieringar av turistdestinationer, och i detta projekt kommer "The sustainable Communities Program" inte att tas upp vidare.

3.4 STEP

Figur 8. STEP – Översikt

Sustainable Tourism Eco-certification Program (STEP)
Länder	Internationellt
Typ av projekt	Certifiering
Kriterier/Indikatorer	Ja
Tredjepartscert.	Ja
Bedömningssystem	Nivåer, ej fastställda
Antal utmärkelser	Totalt i världen: 1 pilotprojekt
Pris/Avgift	Har ej bestämts

3.4.1 Bakgrund

Sustainable Travel International (STI) grundades 2002 och är en ideell organisation. STI syftar till att erbjuda tjänster och utbildning för resenärer, destinationer och reseföretag relaterade till skydd av miljö och natur, kulturarv (och kulturell förståelse) samt ekonomisk utveckling.⁸⁹ STI erbjuder en certifiering kallad "Sustainable Tourism Eco-certification Program" som är applicerbar på såväl affärsverksamheter som destinationer. För tillfället är certifieringen relaterat till destinationer av ny karaktär och är endast i startfasen, alltså ett pilotprojekt.⁹⁰

⁸⁹ Sustainable Travel International (STI) (2011): About Us. [<http://www.sustainabletravelinternational.org/documents/au.html>], hämtad 2011-05-04.

⁹⁰ STEP (2011): Our Programs. Eco-Certification. Destinations. [http://www.sustainabletravelinternational.org/documents/sustainabletourismcertification_destinations.html], hämtad 2011-04-26.

3.4.2 Beskrivning av systemet

STEP-systemet baseras på sociala, ekonomiska och ekologiska indikatorer, där "The Global Sustainability Tourism Criteria" (GSTC) har använts som riktlinjer i utvecklingen av systemet. Destinationen som skall/vill certifieras får först genomföra en självbedömning där ett antal krav/baskriterier skall följas. Även kompletterande och svårare kriterier som är anpassningsbara till destinationen skall införas som en baslinje. Kriterierna bedöms som medelsvåra, avancerade eller världsledande. Destinationen bestämmer själv vilka kompletterande kriterier de önskar få kreditering för. När allt detta är genomfört går destinationen in i fasen "bevisinsamling" – och när denna fas är över skall en tredjepartsrevisor besöka destinationen för en genomgång och utvärdering. När revisorn är klar med utvärderingen skickas en rapport till STI som sedan utfärdar en certifiering vars nivå baseras på resultatet. STEP är således ett slags klassificeringssystem vars nivåer för certifieringen ej är fastställda idag. När certifieringen mottagits är den giltig i tre år, men en årlig övervakning skall ske kontinuerligt.⁹¹

3.4.3 Dagsläge och utvärdering

STEP-certifieringen finns som pilotprojekt i USA (för storstäder) för tillfället, men kan ej jämföras eller analyseras vidare pga. informationsbrist och projektets nya natur. "Sustainable Tourism Eco-certification Program" kommer inte att tas upp vidare i detta projekt.

⁹¹ Chappell, Robert L. (Director of Standards Development, Sustainable Travel International (STI)): E-post mottaget 2011-04-20.

4. Jämförelse av utvalda certifieringsprogram

Baserat på en grundläggande genomgång av de olika systemen för hållbarhetscertifiering av turistdestinationer har två certifieringsprogram valts ut för vidare jämförelse för att ge en beskrivning av deras utformning och karaktär. Urvalet är baserat på informationsåtgång och uppskattning av relevans. Jämförelsen bygger på de kärnindikatorer som EU-kommissionens TSG (Tourism and Sustainability Group) tagit fram 2009 för att försöka ge en opartisk och relativt nytänkande illustration av situationen.⁹² Kärnindikatorerna är utformade och till viss del testade på turistdestinationer, vilket gör dem särskilt lämpliga för att basera jämförelsen på. GSTC:s kriterier för hållbar turism kunde också ha varit en intressant utgångspunkt, men som framkommit fokuserar dessa på hela turistindustrin och inte enbart på destinationer. GSTC:s arbete med utveckling av kriterier för destinationer är fortfarande i startfas.

I detta projekt ligger fokus på kärnindikatorernas övergripande områden och tema snarare än på vilket sätt de mäts. Hur de olika indikatorerna mäts förklaras med ett eller flera exempel (se tabell 3), men ytterligare metoder finns. Anledningen till att mätsätten presenteras är främst att förklara hur de kan mätas samt att visa att det är möjligt. Utvärderingen av indikatorerna från certifieringsprogrammen baseras i stora drag på systemens egna indikatorer och hur de beskrivs. Eftersom denna jämförelse främst syftar till att visa de övergripande skillnaderna mellan systemen genomförs alltså inte en djupare analys av indikatorns utformning, syfte eller relevans. Kryss i tabell betyder att indikatorn finns och streck att den inte finns i respektive certifieringssystem. Siffran som följer krysset syftar till att visa var i respektive indikatorsystem de presenteras.

Destination 21 baseras på åtta hållbarhetsmål som indikatorerna är kategoriserade under och indikatorerna är relativt enkla att placera in i

⁹² TSG, Tourism Sustainability Group (2011). Indicator System for Sustainable Tourism Destinations – Final Draft. European Commission.

förhållande till TSG:s kärnindikatorer. Indikatorerna skall mätas med både kvalitativa och kvantitativa mått genom kartläggning, identifiering, analys av tillståndet eller utformning av handlingsplan som i vissa fall skall förverkligas i driftsfasen.⁹³ Destinationens målsättningar framställs på egen hand av destinationen (mycket få ultimatum) men inom indikatorernas ramar. Indikatorerna skall mätas och fungerar på följande vis: status – målsättning – realisering av mål.⁹⁴

I jämförelsen presenteras EarthChecks indikatorer (som är en del av benchmarking systemet) med kryss (x), de kompletterande förslagen på indikatorer (som kan tillämpas i benchmarkingssystemet) med "x (valbar)" samt de ämnen som presenteras som nyckelkoncept med "(n.k)." Samtliga indikatorer i systemet är kvantitativa. Anledningen till det är att indikatorer som skall (x) eller förslagsvis bör mätas (x, valbar) och nyckelkoncept inte fullständigt speglar varandra i systemet. Följaktligen är de som presenteras som nyckelkoncept "(n.k)" i tabell 3 inte mätbara i systemet. Eftersom systemen är olika utformade och använder konceptet *indikator* på olika sätt, blir jämförelsen av systemen till viss del invecklad.

Kompletterande indikatorer beskrivs vidare i jämförelsen, alltså sådana som TSG inte tagit upp men som upptäckts under jämförelsen och anses viktiga för att presentera systemens utformning och skillnader.

⁹³ Ramm, Niels H. (2001): Towards Sustainable Destinations: An Analysis of the Danish Destination Recognition Scheme – Destination 21 and the Island of Møn. The International Institute for Industrial Environmental Economics (IIIEE), Lund University, Sweden.

⁹⁴ Achton, Steen (Chef för sekretariatet för Destination 21): E-post mottaget 2011-05-02.

Tabell 3. TSG:s kärnindikatorer i förhållande till Destination 21 och EarthChecks indikatorer^{95,96,97,98,99}

"Kärnindikatorer" (TSG)	Exempel på mått (TSG)			Kommentarer
Turismens volym och värde	Antal turister/ månad, dagliga uppgifter för besökare	X (7.3)	X (2)	
Turistföretagens prestation	Uthyrningsgrad, kooperativ marknadsföring	X (7.1)	-	
Kund-tillfredsställelse	% av åter-kommande gäster inom 5 år	X (7.5)	-	
Samhälle /Social påverkan	% av invånare nöjda eller som gagnas av turismen (direkt/indirekt)	X (5)	(n.k)	
Kvantitet och kvalitet av anställning	Anställda inom turistnäringen (%) av lokal-befolkningen	X (7.4)	X (valbar)	
Jämställdhet	Jämföra löner och fördelning mellan kön	-	X (valbar)	
Likställd tillgänglighet	% av platser anses tillgängliga (ex rullstol)	- X (valbar)	X (valbar)	EC: Implementerat i Snæfellsnes
Minska transportpåverkan	Genomsnittlig längd av vistelse (hrs/days)	-	-	
Klimatförändringar	Existerande klimatstrategi/ plan, CO2 utsläpp	X (6.10)	X (3.5)	
Hållbar turism-management på turistföretag	% miljömärkta/ hållbarhetsmärkta varor/ företag eller har hållbarhetsrapporter	X (6.2)	X (3.9)	
Avfallshantering	Volym återvunnit material/ person/år eller total avfallsvolym	X (6.8)	X (3.4, 3.11)	

⁹⁵ European Commission Tourism Sustainability Group (TSG) (2007): Action for more Sustainable European Tourism. Report of the Tourism Sustainability Group. Nov 2007.

⁹⁶ EarthCheck (2010): Benchmarking, 2010. (Ej tillgänglig för allmänheten).

⁹⁷ EarthCheck (2010): Community Standard. Version 1.1. February 2010. (Ej tillgänglig för allmänheten).

⁹⁸ Ramm, Niels H. (2001): Destination 21. Introduktion to: – A Labelling Scheme for Tourist Destinations with Sustainable Development. Destination 21, København, Danmark. [http://www.cic-wildlife.org/uploads/media/Dest.21_-_a_labeling_scheme_for_tourist_2001_eng.pdf].

⁹⁹ Ramm, Niels H. (2001): Towards Sustainable Destinations: An Analysis of the Danish Destination Recognition Scheme – Destination 21 and the Island of Møn. The International Institute for Industrial Environmental Economics (IIIEE), Lund University, Sweden.

"Kärnindikatorer" (TSG)	Exempel på mått (TSG)			Kommentarer	
Avloppshantering	% behandlat avloppsvatten	X (6.9)	(se komm.)	EC: Finns en del vattenhantering (ytvatten), men syftar inte direkt på avlopp	
Vattenhantering	Vattenkonsumtion/ turist och dag eller mängden åter-vunnit vatten	X (6.6)	X (3.3, 3.10)		
Energianvändning	Per capita användning av energi, % förnybar energi	X (6.2)	X (3.2)		
Skydd av biodiversitet och landskap	% area designad för skydd av miljön	X (4.2, 4.3)	X (3.8)	D21: Ej ljus	
Ljus och ljud – hantering	Existens av strategi och planer för att förhindra	X (6.11)	X (valbar)		
Involverande styrning och management (samhället)	% av invånare nöjda med samhällets engagemang och inflytande	-	(n.k)		
Utvecklingskontroll (Fysisk planering)	Existensen av markanvändnings- eller utvecklingsplan relaterad till turism och dess påverkan	X (4.1)	(n.k)		
Leverantörskedjan (lokala producenter o.s.v.)	% av lokala varor och service	X (6.2)	X (valbar)		
Skydda och stärka lokal kulturell identitet och tillgångar	Boendes inställning och % av event som är lokalt förankrade och bygger på traditionell kultur	X (5)	(n.k)		
Kompletterande jämförelse (utvalda indikatorer)					
Lukthantering	Identifiering av störande lukter	X (6.12)	-		
Luftkvalitet	NOx, PM10, SO2	-	X (3.6)		
Pesticider	Inköp av kommun, % miljövänligt, reducering	X (6.7)	X (3.14)		
Pappersinköp	Inköp av kommun, % miljövänligt, reducering	-	X (3.12)		
Städprodukter	Inköp av kommun, % miljövänligt, reducering	X (6.7)	X (3.13)		

5. Fallstudie: Snæfellsnes-halvön, Island

För att få ytterligare inblick i hållbarhetscertifiering av turistdestinationer i Norden gjordes en fallstudie på Snæfellsnes-halvön på Island. Valet baseras på att detta är den enda i dagsläget hållbarhetscertifierade destinationen i Norden. Snæfellsnes-halvön är certifierad enligt "The EarthCheck Sustainable Communities Standard" och är lokaliserad till den västra delen av Island. Regionen innefattar de följande fem kommuner, i storleksordning baserat på befolkningsmängd:

Tabell 4. Kommuner på Snæfellsnes-halvön med invånartal 2011.¹⁰⁰

Kommun	Invånartal 2011
Snæfellsbær	1 723
Stykkishólmur	1 100
Grundarfjörður	903
Eyja- og Miklaholtshreppur	135
Helgafellssveit	62
Total	3 923

Figur 9. Snæfellsnes-halvön med en ungefärlig östlig gräns för det certifierade området

¹⁰⁰ Hagstofa Íslands (Island Statistik) (2011). Talnaefni. Mannfjöldi. [<http://hagstofa.is/Pages/67>], hämtad 2012-01-04.

Som tabell 4 visar har de fem kommunerna en samlad befolkning på ungefär 4 000 invånare. De flesta bor i tre större fiskebyar (Stykkishólmur, Grundarfjörður och Ólafsvík (i Snæfellsbærs kommun)), vardera med cirka 1 000 invånare, men också i två mindre byar och glesbygd. Fiskindustri, lantbruk och turism är de viktigaste näringsgrenarna.

Trakten bjuder på en natur med varierande geologi, glaciärer, vulkaner, vattenfall och varma källor. Djurlivet i området är också ett lockande inslag med ovanliga örnar (vitstjärtade), lunnefåglar och valar. Här ligger också Snæfellsjökull nationalpark, en av tre nationalparker på Island. Området erbjuder också fisketurer, turer i fjordarna, kryssningar, ett vattenmuseum samt konstmuseum. Restaurangerna serverar lokala delikatesser så som inhemsk öl, musslor från en lokal musselodling, fisk och andra lokala varor. En annan detalj som lockar många turister är det faktum att många av de isländska sagorna utspelas i regionen.¹⁰¹

5.1 Historia och bakgrund

Den ursprungliga idén om hållbarhetscertifiering av Snæfellsnes-halvön har rötter i en av de 5 kommunernas (Snæfellsbær kommuns) arbete med Lokal Agenda 21 (LA21), vilket startades formellt 1999 med Guðlaugur Bergmann som samordnare. I mars 2000 vidtog kommunstyrelsen i Snæfellsbær sin första LA21-handlingsplan, vilken faktiskt också var Islands första lokala handlingsplan för hållbar utveckling.¹⁰² I diskussionen kring detta framkom att en vidare framgång i arbetet med hållbar utveckling förutsatte ett närmare samarbete med näringslivet och grannkommuner, dvs. de övriga kommunerna på Snæfellsnes-halvön.¹⁰³ Samtidigt ansågs det finnas behov för en oberoende verifiering av kommunens hållbarhetsprestanda. Vid denna tidpunkt fanns dock inget certifieringssystem för samhällen.

Hösten 2002 inbjöd Snæfellsbær kommun övriga kommuner i regionen till ett partnerskap kring arbetet med hållbar utveckling och våren 2003 ingick de fem kommunerna i ett avtal om att söka en gemensam certifiering enligt den nya "Green Globe 21 standarden för samhällen"

¹⁰¹ Matthíasdóttir, Theódóra. Muntlig information (intervju) 2011-05-03.

¹⁰² Gíslason, Stefán (2001): Staðardagskrá 21 á Íslandi. Samstarfsverkefni Sambands íslenskra sveitarfélaga og umhverfisráðuneytisins, október 1998 – mars 2000. Fræðslurit 19. Islands kommunförbund.

¹⁰³ Gíslason, Stefán (2005): Partnerskap för hållbar regional utveckling på Snæfellsneshalvön, Island. Presentation på konferensen Innovativa Partnerskap för Hållbar regional utveckling – en agenda för praktiskt arbete, Landskrona 16-17 november 2005. I: Industriell Symbios i Norden. ANP 2007:501. Nordiska ministerrådet, 2007, s. 171-177. [<http://www.norden.org/sv/publikationer/publikationer/2007-501>].

(Green Globe 21 Standard for Communities).¹⁰⁴ Arbetet sattes igång under hösten med etablering av en styrgrupp med medlemmar från kommunerna (med koppling till näringslivet), nationalparken och enskilda offentliga institutioner på landsnivå (Vägverket, energibolag och Turistrådet).¹⁰⁵

Under World Travel Mart i London hösten 2004 tilldelades kommunerna i Snæfellsnes ett certifikat från Green Globe om att de hade uppnått "Benchmarked Status", d.v.s. att de hade klarat en jämförelse av sin sociala och miljömässiga hållbarhetsprestation mot EarthCheck:s indikatorer, ("EarthChecks Benchmarking Indicators for Communities").¹⁰⁶

Efter 2004 försökte regionen att bli certifierad, men misslyckades första gången (2006) p.g.a. bristfällig arkivering och organisering.¹⁰⁷ Sedan 2008 är halvön emellertid certifierad enligt EarthCheck-programmet. Certifieringen förnyades året 2010. Ytterligare en revision genomfördes i slutet av år 2011 och ledde till en förnyad certifiering 2012.¹⁰⁸ Projektet är helt finansierat av statliga pengar, erhållet i omgångar, som ett pilotprojekt för Island.¹⁰⁹

Island drabbades 2008 av en ekonomisk kris vilket gjorde arbetet med certifieringen aningen svårare; det statliga ekonomiska stödet som erhöles vid projektets start började att sina liksom intresset hos invånarna. Tjänsten som lokal projektsamordnare för certifieringsprocessen startade som en heltidstjänst men minskade i samma takt som ekonomin och var i slutet av 2009 en kvartstjänst, vilket satte sina spår i certifieringens inverkan på samhället då det saknades samordning och ständigt uppdatering. Ett annat projekt relaterat till Lokal Agenda 21 som bottnar i en idé av Guðlaugur Bergmann rörande certifiering av hela Island presenterades 2009 av Menja von Schmalensee och Róbert A. Stefánsson från NSV (Náttúrustofa Vesturlands, ett regionalt naturhisto-

¹⁰⁴ Bergmann, Guðrún och Stefán Gíslason (2004): Joining Forces on Local Agenda 21. Baltic 21 Newsletter 1/2004, s. 16–17.

¹⁰⁵ Gíslason, Stefán (2005): Partnerskap för hållbar regional utveckling på Snæfellsneshalvön, Island. Presentation på konferensen Innovativa Partnerskap för Hållbar regional utveckling – en agenda för praktiskt arbete, Landskrona 16–17 november 2005. I: Industriell Symbios i Norden. ANP 2007:501. Nordiska ministerrådet, 2007, s. 171–177. [<http://www.norden.org/sv/publikationer/publikationer/2007-501>].

¹⁰⁶ Stykkishólmur kommun (2004): Green Globe viðurkenning veitt á World Travel Market. Nyhet på hemsida 17 november 2004. [<http://www.stykkisholmur.is/mannlif/tidindi/nr/17771>], hämtad 2012-01-05.

¹⁰⁷ Church, Lindsay (2011): A Casestudy on Snæfellsnes Peninsula, Iceland. Is Earthcheck Community Standard an Effective Sustainable Tourism Marketing Tool? University of Akureyri. Master of Resource Management. Inspelad presentation.

¹⁰⁸ Stykkishólmur kommun (2012): Til hamingju Snæfellingar – EarthCheck 2012. Nyhet på hemsida 19 januari 2012. [<http://www.stykkisholmur.is/mannlif/tidindi/baejarfrettir/nr/124472>], hämtad 2012-01-25.

¹⁰⁹ Matthíasdóttir, Theódóra. Muntlig information (intervju) 2011-05-03.

riskt center). Detta fick relativt stor uppmärksamhet och gavs senare som förslag till miljöministeriet, men avslogs 2010. Detta bidrog förmodligen till att ytterligare projektpengar erhöles från staten 2010 och med grund i detta heltidsanställdes i april 2010 en ny samordnare för projektet vid namn Theódóra Matthíasdóttir.¹¹⁰

I början av certifieringsprojektet bestod styrgruppen för projektet av intresserade och engagerade personer (ca 12 st.) men senare (2010) beslutades att styrgruppen skulle bestå av borgmästarna i varje kommun (5 st.). Anledningen till beslutet var att skapa ett större engagemang hos personer som har inflytande på ett politiskt plan vilket innebär bättre kontakt med andra i ledande positioner och en möjlighet att genomföra större förändringar.

5.2 Metod för fallstudien

Fallstudien på Snæfellsnes-halvön var en kvalitativ singelfallstudie som genomfördes genom intervjuer med nyckelaktörer relaterat till Earth-Check-certifieringen av halvön. Syftet med intervjuerna var att upptäcka styrkor och svagheter med certifieringen. I studien användes så kallade semistrukturerade intervjuer (se bilaga 2), baserade på en tämligen fast struktur, där intervjupersonen också ges möjlighet att svara fritt och där det finns utrymme för följdfrågor. Genomgång av relevant dokumentation samt insamling av övrig relevant information genomfördes också på plats.

5.3 Generella resultat och utmaningar

Turismen i Snæfellsnesregionen har ökat under de senaste åren, enligt siffror från hotell, campingplatser, färjor osv. År 2010 uppmättes det högsta antalet turister någonsin. Dock trodde inte de intervjuade att detta beror på certifieringen utan snarare på andra trender. Exempelvis har krisen påverkat Islänningarnas resevanor; förut var utlandsresor vanligare men idag sker fler resor inom landet. Samtliga intervjuade personer trodde att turismen kommer att fortsätta att öka i framtiden. Detta beror på det relativt korta avståndet till Reykjavik, att vägarna blivit bättre, att nationalparken lockar, samt andra trender. Ingen

¹¹⁰ Ibid.

nämnde eller trodde att ökningen beror på EarthCheck. Idag kommer de flesta turister till Snæfellsnes på sommaren, men ökningen sker också under andra perioder på året. Spridningen av turismen under året ökar, vilket företagen i området själva har försökt att påverka genom att erbjuda konferenser och ge äldre personer möjlighet att besöka området på vintern istället för på sommaren.¹¹¹

I intervjuerna framkom att problem relaterade till hållbarhet och turism i området är bl.a. sopsortering vid campingplaster, infrastrukturella problem såsom tillgång till toaletter, hantering/avsaknad av stigar/gångar, information och guidning. Även en del logi saknas, allt är överbokat under somrarna och relativt tomt på vintrarna.

5.4 Systemets utformning och substans

Enligt intervjuerna passar EarthCheck-systemets design bra för Snæfellsneshalvön, men vissa indikatorer passar inte alltid Islands förutsättningar. Som ett exempel nämns att revisorn ansåg att de använde för mycket vatten – men att detta är inget problem för Island eftersom de har så gott om vatten. Detta förklarades för revisorn som då anpassade certifieringen. En annan fråga som inte är relevant för Snæfellsnes-halvön är användandet av pesticider. EarthCheck krävde mycket dokumentation på detta men i praktiken användes det nästan inte alls. Detta förklarades för EarthChecks revisor och anpassades därefter till halvöns förutsättningar.¹¹²

Systemet anses vara generellt lagom hårt/flexibelt men en del indikatorer skulle faktiskt kunna vara hårdare enligt någon av de intervjuade. Där emot framkom det också att om systemet skulle bli för hårt i början blir det svårt att arbeta med, men eventuellt skulle man kunna utöka uppsättningen av indikatorer under tiden som destinationen har certifieringen (som krav från EarthCheck). Eventuellt saknas det mer utveckling och nya idéer från EarthChecks sida, folket behöver motivation för att arbeta framåt och ta nya steg. Indikatorerna är också varierande svåra att mäta/följa. Luftkvalitet och biodiversitet är exempelvis svåra att kvantifiera medan avfall är lättare. Man har funderat på att lägga till ytterligare indikatorer, såsom likställd tillgänglighet. Kritik framkom från revisorn 2008 angående avloppshanteringen i området men detta är inte direkt en indikator i systemet. Anled-

¹¹¹ Schmalensee, Menja von: Muntlig information (intervju) 2011-05-03.

¹¹² Jónasson, Kristinn: Muntlig information (intervju) 2011-05-02.

ningen till att revisorn påpekade detta var med hänvisning till internationell lagstiftning. Inga av problemen relaterade till avloppshanteringen har åtgärdats vilket låg till grund för den framförda kritiken.

Insamlandet av data var ett problem till en början, men går bättre för var dag projektet fortlöper.¹¹³ Exempelvis var det svårt vid inköp av miljömärkta varor som papper eftersom leverantörerna inte visste vad det innebar; personalen fick då själva lära sig vad som var miljömärkt. Ett annat problem är att anställda på kommunen inte prioriterar att fylla ut de dataformulär som krävs för att fullborda "benchmarking." Ofta får projektsamordnaren påminna dem flera gånger. Samordnaren anser själv att de anställda behöver förstå att detta är en viktig del av deras arbete, till exempel genom att deras chef påpekar vikten av detta. Datainsamlingen motiverar en del förändring, som exempelvis sopsorteringen som blivit betydligt bättre i hela området. För mycket pappersarbete relaterat till certifieringen är dock ett problem.¹¹⁴

Det framkom i intervjun att utomstående expertis ser saker som det vana ögat inte kan se och kan ge förslag på lösningar. Kriterierna och indikatorerna innehåller en del svåra ord, men detta har blivit lättare med tiden. EarthCheck-systemet är mer fokuserat på kommunernas verksamheter och att hantera miljöproblem än det totala engagemanget i regionen och sociala/ekonomiska frågor, vilket till viss del framställdes som ett problem (mer eller mindre) av samtliga intervjuade personer.

5.5 Styrning

Övergången av styrgruppen från intressegrupp till grupp bestående av kommunchefer anses ha varit ett nödvändigt steg för att projektet verkligen skall kunna få någon slagkraft i samhället. Tidigare var mötena med intressegruppen långa; efter flera timmar hade gruppen arbetat fram något som när det senare togs upp hos de styrande i samhället stannade där. Inget hände. Nu när man gått över från detta till toppstyrning är det lättare att genomföra förändringar jämfört med tidigare.¹¹⁵

Enligt en av kommuncheferna som sitter i styrgruppen har styrgruppen blivit mer tilltalande efter förändringen eftersom de människor som faktiskt har makten kan genomföra saker enklare, men tidsbrist är ett

¹¹³ Schmalensee, Menja von: Muntlig information (intervju) 2011-05-03.

¹¹⁴ Hannesdóttir, Sigurbjörg: Muntlig information (intervju) 2011-05-02.

¹¹⁵ Stefánsson, Róbert A.: Muntlig information (intervju) 2011-05-03.

problem för dem. Styrgruppen skapar riktlinjerna medan projektsamordnaren är länken till folket. Projektsamordnaren anser att en del av problematiken är att kommuncheferna inte är tillräckligt engagerade och aktiverade – det mesta hamnar på projektsamordnarens bord och kommuncheferna godkänner eller ger avslag på idéer istället för att vara aktiva i projektet.¹¹⁶

Den åsikten framkom att styrgruppen som sitter idag inte har nog med tid för att riktigt sätta sig in i projektet och det verkar som att de knappt träffar projektsamordnaren. Det finns ett "Weak ownership" i projektet och det fattas en gräsrotsrörelse i styrningen. Kopplingen mellan gräsrotterna och styrgruppen tycks vara ett problem som skulle kunna lösas med en annan utformning av gruppen, t.ex. genom att styrgruppen består av en mix.¹¹⁷ Då vore man dock tillbaka där man började.

5.6 Kommunikation och information

När projektet kring Green Globe (nu EarthCheck) i Snæfellsnes startades uppkom en del svårigheter byggt på dålig kommunikation. Regionen fick fel/dåliga instruktioner av Green Globe och kände att de inte alls hade full koll på vad de höll på med. Idag är kommunikationen med EarthCheck bättre men deras hemsida är dock ganska svårnavigerad. I intervjun framkom det önskemål om ett system som var närmare och bättre till hands, för att när det faktiskt uppstår behov av hjälp är EarthCheck ibland svåra att få tag på, antagligen på grund av avståndet. EarthCheck har sin bas i Australien, där de erbjuder seminarier etc. som ingen på Island har stor möjlighet att kunna delta i.

Kommunikation och information till folket och företagen i Snæfellsnes sker genom möten och artiklar (ungefär varannan vecka i lokaltidningen). De utformas av projektsamordnaren och initiativen är helt och hållet regionens och inte en del av systemets krav. Detta upplevs som väldigt lite för vissa medan det upplevs som lagom för andra.

¹¹⁶ Matthíasdóttir, Theódóra. Muntlig information (intervju) 2011-05-03.

¹¹⁷ Hannesdóttir, Sigurbjörg. Muntlig information (intervju) 2011-05-02.

5.7 Allmänhetens deltagande

När projektet i Snæfellsnes var i startfasen inbjöds lokalbefolkningen till workshops där de fick diskutera idéer och dela åsikter i grupper. Synpunkterna samlades in och sammanställdes för att idag vara en del av dokumenten kring målsättningarna för destinationen. Intresset för certifieringen var till en början stort, men då eldsjälens Guðlaugur Bergmann försvann (han avled i december 2004) minskade detta och övergick senare till den nya styrgruppen och dagens status.¹¹⁸

EarthCheck är väl känt på Snæfellsnes-halvön och inställningarna till det är generellt positiva och kunskapen om certifieringen upplevs öka. Av intervjuerna framgick att de två största kommunerna är betydligt mer positiva till det än den lite mindre kommunen Grundarfjörður. Anledningen till detta anses vara bristen på engagemang och entusiasm hos den nuvarande kommunchefen, vilket sprider sig hos de anställda. Den åsikten framkom att EarthCheck är mer applicerbart på områden som har större del turismnäring än fiskerinäring. Grundarfjörður är i grunden ett fiskarsamhälle och är fortfarande mer beroende av denna näring än de två större kommunerna. Dock ligger förmodligen framtidens näring till större del i turismen. Medvetenheten kring hållbarhet och miljö finns i Grundarfjörður men kanske inte kopplingen mellan EarthCheck och dessa frågor.¹¹⁹

Kunskapen och intresset för EarthCheck är generellt stort idag och företagen på Snæfellsnes-halvön har visat visst intresse för certifieringen. Ett grundläggande problem anses dock vara att inte alla i samhället är involverade. Kommunerna är mer hållbara än innan men detta har inte spridit sig till företag och allmänheten helt och fullt.¹²⁰

5.8 Marknadsföring och finansiering

Samtliga intervjuade ser ett problem med att EarthCheck inte är ett igenkänt märke och även att allmänheten blev förvirrade från övergången från Green Globe till EarthCheck vilket minskade tillförlitligheten. Idag saknas det forskning som visar på hur samhällen faktiskt påverkas av en hållbarhetscertifiering. Allmänheten vill ha exempel/bevis på att certifieringen fungerar, vilket skulle ge vidare motivation att använda

¹¹⁸ Schmalensee, Menja von: Muntlig information (intervju) 2011-05-03.

¹¹⁹ Hannesdóttir, Sigurbjörg: Muntlig information (intervju) 2011-05-02.

¹²⁰ Friðriksdóttir, Erla: Muntlig information (intervju) 2011-05-02.

systemet. Eftersom halvön är ett pilotområde är det svårt att veta om projektet är bra eller dåligt för kommunerna i marknadsföringssynpunkt. Ett unikt område som Snæfellsnes blir känt för sin unikheter och inte för att de använder ett visst tvättmedel inom kommunen.¹²¹

Det framkom i intervjun att EarthCheck idag är ett hanteringsverktyg snarare än ett marknadsföringsverktyg för Snæfellsnes-halvön, men att detta antagligen kommer att förändras i framtiden i samma takt som folk blir mer medvetna om hållbarhetsfrågor. Folk tror även att EarthCheck-logon mer och mer kommer att fungera som ett marknadsföringsverktyg.¹²² Bryggeriet i regionen omnämner EarthCheck på sina flaskor och musselodlingen har anmält intresse om att få använda sig av logon. Fiskerierna i Snæfellsbær har meddelat att de använder faktumet att området är certifierat som en slags kvalitetsförsäkring, och att detta lönar sig vid försäljning till Europa och Amerika. Projektsamordnaren har även mottagit ett intresse för att genomföra ett slags "EarthCheck" – Tour, där man besöker områden och objekt relaterade till projektet samt delar information kring det.¹²³ Nästa steg inom projektet idag är att försöka uppmuntra företag att hållbarhets/miljö-certifiera sig, och andelen certifierade turistföretag är faktiskt en indikator i EarthCheck:s benchmarkingsystem. Företagen samarbetar sinsemellan mer idag än vad de gjorde innan, men man tror inte att detta beror på EarthCheck. Däremot tror man att företagen ser en möjlighet i certifieringen.

EarthCheck-projektet på Snæfellsnes är helt finansierat av statliga pengar. För andra på Island kommer det vara billigare att införa systemet eftersom man redan överkommit vissa "barnsjukdomar." Trots den statliga finansieringen har företagen och allmänheten ofta förmodat att projektet kostat för mycket pengar och därför varit kritiska. I denna region handlar det främst om att ändra inställningar och bryta vanor.¹²⁴

¹²¹ Hannesdóttir, Sigurbjörg: Muntlig information (intervju) 2011-05-02.

¹²² Schmalensee, Menja von: Muntlig information (intervju) 2011-05-03.

¹²³ Matthíasdóttir, Theódóra. Muntlig information (intervju) 2011-05-03.

¹²⁴ Jónasson, Kristinn: Muntlig information (intervju) 2011-05-02.

5.9 Problematik i projektets olika faser

Startfasen

De som längst har medverkat i projektet anser att startfasen var den svåraste p.g.a. dålig kommunikation och osäkerheten i vart man var på väg. Det beror på att det är ett pilotprojekt – andra kommuner i Norden/på Island kan nu lära sig av deras misstag.¹²⁵

Implementeringen

Implementeringen av systemet tog längre tid än man räknat med från början och krävde mycket förändring i kommunerna.

Driftsfasen

En av de huvudsakliga eldsjälarna för projektet (Guðlaugur Bergmann) avled 2004. Vid denna tidpunkt hade man inte anställt någon projektsamordnare, vilket ledde till att projektet stagnerade. År 2007 anställdes en projektsamordnare, men 2009 minskades samordnarens tjänst på grund av att projektets finansiering började sina, vilket gjorde det svårare för projektet att fortskrida. Personerna i kommunen byts ständigt ut vid val, och detta leder till att projektet hela tiden "startas om" vilket till viss del gör systemet besvärligt att driva. Alla kommunerna har inte lika positiv inställning till projektet.

5.10 Positiva effekter på samhället

Sedan systemets implementerades har följande positiva effekter påträffats enligt intervjun:

- Sophanteringen har förbättrats avsevärt
- Gröna inköp sker i högre grad på kommunnivå
- Kvalitetshantering har förbättrats på kommunnivå
- Riskhantering har förbättrats
- Medvetenheten om projektet har ökat (både hos allmänhet och företag)
- Skolor har "Grön flagg" och miljömedvetenheten hos elever har ökat
- Atmosfären i samhället har förändrats, folk är stolta
- Systemet är till viss del bra för destinationens image

¹²⁵ Jónasson, Kristinn: Muntlig information (intervju) 2011-05-02.

- Kommunerna på halvön arbetar i viss mån tillsammans
- Systemet sprider kunskap mellan platser, ut i världen, och på regional och lokal skala

Majoriteten av de intervjuade var överens om att utveckling som skett i regionen idag skulle inte skett utan EarthCheck, trots att man generellt tror att ökningen av turister inte beror på systemet. Den svaga länken är bristen på motivation hos alla delar av samhället (företag, lokalbefolkning och kommuner).

5.11 Framtiden

Under intervjuerna påträffades vissa förslag till förändringar eller förslag på framtida utveckling:

- Påverka företagen till högre grad av engagemang, och exempelvis jobba för att de skaffar egen certifiering
- Engagera folket/allmänheten/befolkningen i högre grad
- Eventuellt förändra sammansättningen eller utöka styrgruppen för att få mer gräsrotsengagemang och input
- Eventuellt lägga till nya indikatorer till dagens uppsättning (exempelvis sociala)

I Grundarfjörður diskuteras ett nytt projekt som berör uppförandet av en regionalpark i området och då behöver det fortsatta behovet av Earth-Check diskuteras. Om certifieringen blir mer känd i världen och ett ytterligare område på Island certifieras kommer det att vara svårare att tacka nej: ju mer uppmärksamhet projektet får desto viktigare blir det att behålla det.¹²⁶

¹²⁶ Hannesdóttir, Sigurbjörg: Muntlig information (intervju) 2011-05-02.

5.12 Sammanfattning av fallstudie: Systemet EarthCheck

Styrkor

- Systemet är flexibelt och har anpassats till Islands förutsättningar, Earth Check är öppen för diskussion om anpassning
- Har förbättrat sophantering, kvalitetshantering och gröna inköp på kommunal nivå
- Uppfattningen är generellt att viss positiv utveckling inte hade skett utan systemet
- Förbättrad riskhantering
- Systemet har gett destinationen en bättre image (främst på Island)
- Samarbetet mellan kommunerna har till viss del ökat
- Systemet sprider kunskap och erfarenhet mellan platser

Svagheter

- Systemet är fokuserat på miljö och kommun istället för hela destinationen
- En del bristfällig kommunikation har upplevts mellan destinationen och certifieringsorganet
- Avståndet mellan certifieringsorganet och destinationen gör förhållandet komplicerat, exempelvis vid seminarier
- Alla delar (företag, folket, kommunen) av samhället är inte involverade
- Systemet upplevs som ett managementverktyg mer än ett marknadsföringsverktyg. Generell brist på marknadsföring och logon är inte igenkänd idag
- Systemet har krävt ständig statlig finansiering för fortlevnad
- Man tror inte att turismen ökat eller att företagen samarbetar mera p.g.a. EarthCheck (additionalitet)
- Eldsjälar krävs
- Mycket pappersarbete krävs
- Brist på bevis att systemet fungerar via exempelvis forskning, det hade bidragit till motivation
- Nya idéer och förslag på utveckling saknas delvis

5.13 Sammanfattning av fallstudie; Destinationen Snæfellsnes

Styrkor

- Destinationen har bidragit med information om systemet till allmänheten helt på eget initiativ
- Tillämpningen av systemet har förenklats över tiden
- Medvetenheten har ökat
- Skolor har Green Flag och miljömedvetenheten hos elever har ökat
- Företagen har visat visst intresse

Svagheter

- Ej tillräckligt stark motivation hos anställda
- Kommuncheferna i styrgruppen är inte tillräckligt engagerade; man litar på att projektsamordnaren löser problem och håller systemet igång
- Personer i kommunen (politiska) byts ständigt ut vilket leder till ett ojämnt engagemang
- Samtliga kommuner är inte lika entusiastiska kring projektet, vilket skadar hela destinationen
- Alla delar (företag, folket, kommunen) av samhället är inte involverade
- Engagemang på gräsrotsnivå saknas

6. Behovsanalys

En evaluering genomfördes i slutet av år 2011 för att försöka identifiera behovet för miljö- eller hållbarhetscertifiering av nordiska småsamhällen som till stora delar är beroende av turism för sin överlevnad. I detta arbete ingick att identifiera hinder och möjligheter i koppling till certifieringen.

Behovsanalysen grundades på ett internetbaserat frågeformulär (se bilaga 5) som skickades ut till utvalda deltagare inom Småsamfundsgruppens geografiska område, dvs. på Island, Färöarna, Åland, Grönland och Norge. Deltagarna utsågs med hjälp av Småsamfundsgruppens medlemmar i respektive land. Ett försök gjordes att välja deltagare både från kommunsektorn och från turistnäringen. Undersökningen gjordes separat i respektive land, både för att underlätta statistisk bearbetning av resultaten och för att göra det möjligt att erhålla frågeformuläret i olika språk.

6.1 Deltagande

Tabell 5 visar antalet personer som erbjöds att delta i undersökningen, samt antal inkomna svar och hur dessa fördelades på olika målgrupper.

Tabell 5. Antal personer som inbjöds att delta i behovsanalysen i respektive land, samt antal inkomna svar och svarens indelning på målgrupper/sektorer

	Island	Norge	Färöarna	Grönland	Åland
Inbjudna	109	158	104	10	5
Svar (%)	42 %	17 %	14 %	40 %	40 %
Kommunsektorn	31	4	8	3	1
Turismsektorn	5	16	6	0	1
Övrigt	10	7	1	1	0
Total	46	27	15	4	2

Åland och Grönland skiljer sig mycket från de andra, bl.a. p.g.a. hur få kommuner det finns i dessa områden. I Åland finns det totalt 16 kommuner, men endast tre av dessa kan i synnerhet definieras som turist-

kommuner. Alla dessa kommuner låter Visit Åland sköta all marknadsföring.¹²⁷ Det bedöms således inte finnas många mottagare för ett sådant frågeformulär på Åland. Under kommunreformen på Grönland 2009 slogs samtliga kommuner samman till fyra kommuner.¹²⁸ Dessa inbjöds att delta tillsammans med KANUKOKA (Grönlands kommunförbund) och nationella turistinformationscentrer. Här fanns det alltså heller inte särskilt många mottagare. På Island och Färöarna gick frågeschemat ut till samtliga kommuner samt till ett antal nationella, regionala och lokala aktörer inom turismen. I Norge sattes turismsektorn främst i fokus, särskilt de många turistinformationscentrer.

De olika antalen inbjudningar beror således främst på olika förhållanden och strukturer i de olika länderna.

6.2 Resultat

I följande avsnitt presenteras resultaten från behovsanalysen. Det bör framhållas att trots analysen i princip är kvantitativ och ger mätbara resultat, måste resultaten tolkas varsamt, särskilt med hänsyn till det begränsade deltagandet. Det är också sannolikt att de som svarade är genomsnittligt mer intresserade i certifieringsfrågan än de som inte svarade. Vidare måste man vara försiktig när det gäller jämförelser mellan länder, bl.a. m.h.t. de olika uppdelningarna mellan sektorer. Med hänvisning till detta har ingen statistisk analys av svaren gjorts. Resultaten ger endast en användbar grund för generella slutsatser av behov och trender, men räcker inte till någon beräkning av signifikansnivå, o.s.v.

6.2.1 *Finns det ett behov för hållbarhetscertifiering?*

En översikt över svaren på den grundläggande frågan om behovet för hållbarhetscertifiering finns i figur 10.

¹²⁷ Kårebring-Olsson, Mona (Ålands representant i Nordiska ministerrådets Småsamfundsgrupp): E-post mottaget 2011-12-08.

¹²⁸ Kanukoka (2011): Om kommunerne. [http://www.kanukoka.gl/da/om_kommunerne], hämtad 2012-01-09].

Figur 10. Behovsanalys: Svar till frågan "Finns det ett behov av ett system för hållbarhetscertifiering av områden?"

Resultaten som presenteras i figur 10 pekar på att det finns ett behov för hållbarhetscertifiering av turistdestinationer. Således tycker 41 % på Island, 48 % i Norge och 80 % på Färöarna att det finns ett starkt eller mycket starkt behov. Grönland och Åland visar en liknande trend, fast svaren är för få för att ge något trovärdigt resultat. Endast 4 % på Island, 7 % i Norge och ingen på Färöarna tycker att det inte finns något behov. En närmare granskning av svarens uppdelning på sektorer i Island, Norge och Färöarna visas i tabell 6.

Tabell 6. Behovsanalys: Antal isländska, norska och färöiska svar på frågan "Finns det ett behov av ett system för hållbarhetscertifiering av områden", uppdelat på sektorer. (Svaret "Vet inte" exkluderat)

	Island		Norge		Färöarna	
	Starkt / mycket starkt	Hyfsat / inget	Starkt / mycket starkt	Hyfsat / inget	Starkt / mycket starkt	Hyfsat / inget
Kommunsektorn	11	17	2	2	7	1
Turismsektorn	3	2	8	3	4	
Övriga	5	4	3	1	1	
Total	19	23	13	6	12	1

Tabell 6 ger inte upphov till betydelsefulla slutsatser. Den kan dock ses som en antydning till att turismsektorn ser ett större behov för certifiering än kommunsektorn.

Deltagarna i undersökningen hade möjlighet att uttrycka sina argument i samband med svaren på behovsfrågan. De som tyckte att det finns ett stort eller mycket stort behov för hållbarhetscertifiering av turistdestinationer sade bl.a. att man genom certifiering kan närma sig en konsensus om vad hållbarhet egentligen är, och att certifieringen är viktig för att bygga upp en trovärdig image, dvs. säkerställa att "produkten" är den som den sägs vara. Vidare uttrycktes åsikten att en certifiering skulle innebära ett viktigt steg mot hållbarhet, eftersom certifieringsarbetet innebär klarare riktlinjer och strategier och skapar en plattform för samarbete tvärs över sektorer, samt mellan det offentliga och det privata. För detta ansågs det finnas ett stort behov. Certifieringsarbetet skulle också betona turistnäringens betydelse i den lokala och nationella ekonomin, vilken många brukar underskatta. Någon nämnde däremot att det är svårt för enskilda aktörer att se behovet i vardagen, *"eftersom förluster relaterade till bristen på hållbarhet brukar ske långsamt."*

Någon av dem som tyckte att behovet är litet eller inget var tveksam angående nyttan av certifieringen, tyckte att idén var för komplicerad och byggde på en svag facklig grund. Dessutom nämndes det att det redan finns tillräckligt med certifieringssystem. Även den åsikten framkom att sådana system vanligtvis byggs upp av personer som inte känner till problemställningen, och att detta oftast leder till extra kostnader med begränsat nytta för andra än dem som själva jobbar med systemen.

6.2.2 Vem borde ta initiativet?

Deltagarnas åsikter ang. vem som borde ta initiativet till att utveckla ett certifieringssystem på destinationsnivå sammanställs i figur 11.

Figur 11. Behovsanalys: Svar till frågan "Vem borde ta initiativet till att utveckla ett sådant certifieringssystem?"

En stor del av deltagarna (47 % på Färöarna, 33 % i Norge och 20 % på Island) tyckte att regeringen i vederbörande land borde ta initiativet för att utveckla ett certifieringssystem för turistdestinationer, om ett sådant system ens borde utvecklas. Totalt tyckte 40 % att initiativet borde vara nationellt, (regeringen eller turistmyndigheter), 21 % röstade på internationella eller europeiska aktörer, 16 % på regionala eller lokala aktörer, 14 % på nordiska och 9 % på övriga. Åsikten att initiativ borde tas på internationell- och EU-nivå hade ett mycket större stöd (32 %) på Island än i de andra länderna vilket kan bero på Islänningarnas erfarenheter av det internationella EarthCheck-systemet.

6.2.3 För vilket område?

Frågan om för vilket område ett certifieringssystem för turistdestinationer borde samordnas har möjligen en viss koppling till frågan om vem som borde ta initiativet. Figur 12 ger en översikt över svaren.

Figur 12. Behovsanalys: Svar till frågan "Ett sådant certifieringssystem borde samordnas för"

Trots att en stor del av deltagarna tyckte att regeringen i vederbörande land borde ta initiativet till att utveckla ett certifieringssystem för turistdestinationer (se avsnitt 6.2.2) tycker majoriteten (74 % i Norge, 67 % i Island och 60 % i Färöarna) att systemet borde samordnas för ett större område, dvs. Norden, Europa eller hela världen. Landsnivån fick endast 20–27 % av rösterna i respektive land – och det regionala 4–13%. Om man slår ihop alla länderna får Norden 28 % av rösterna, Europa 27 %, vederbörande land 20 % och hela världen 15 %. Här måste man dock ha i åtanke att närmast hälften av svaren kommer från Island (46 av 94 (se tabell 5)), vilket gör att denna typ av jämförelse generellt blir lite partisk.

6.2.4 Hinder

I figur 13 sammanställs svaren på undersökningens fråga om vilka omständigheter som skulle kunna förhindra att ett system för hållbarhetscertifiering av områden fungerar/används. Här var det möjligt att välja fler än ett alternativ.

Figur 13. Behovsanalys: Svar till frågan "Vilka omständigheter skulle kunna förhindra att ett system för hållbarhetscertifiering av områden fungerar/används?" (Alla land har samma vikt, oavsett antal svar)

Deltagare från olika länder har lite olika syn på vilka hinder som kan komma att finnas. Kostnaden, byråkratin och brist på politiskt intresse verkar dock vara de begränsningar som folk är mest bekymrade över. Förhållandevis många norska deltagare nämner också att det blir för komplicerat att utveckla gemensamma riktlinjer för flera områden/länder och att det kan uppstå förvirring, eftersom det redan finns för många certifieringar.

6.2.5 Möjligheter

I figur 14 sammanställs svaren på undersökningens fråga om vilka möjligheter som anses ligga i ett system för hållbarhetscertifiering av områden. Här var det också möjligt att välja fler än ett alternativ.

Figur 14. Behovsanalys: Svar till frågan "Vilka möjligheter tror du finns i ett system för hållbarhetscertifiering av områden?" (Alla land har samma vikt, oavsett antal svar)

Den största möjligheten med en hållbarhetscertifiering av områden verkar enligt svaren ligga i en mer trovärdig marknadsföring till följd av certifieringen. Ökat miljö- och samhällsmedvetenhet hos invånarna, minskad negativ påverkan på miljö och samhälle, en förbättrad förebild, samt ett förbättrat ramverk för områdets hållbarhetsarbete verkar vara de andra möjligheterna som de flesta ser. Färre tror att certifieringen leder till ökat antal turister eller ekonomiska besparingar.

6.2.6 Finansiering av utbyggnad och underhåll

I figur 15 sammanställs svaren på undersökningens fråga om vem som borde finansiera utbyggnad och underhåll för ett system för hållbarhetscertifiering av områden. Fler än ett alternativ kunde väljas.

Figur 15. Behovsanalys: Svar till frågan "Vem borde finansiera utbyggnad och underhåll för ett system för hållbarhetscertifiering av områden?"

Den största delen av deltagarna tyckte att ett system för hållbarhetscertifiering av områden borde vara statsfinansierat till en början. Många ansåg också att vederbörande område, distrikt eller kommun borde bidra till utbyggnad och underhåll, medan ett synligt mindre antal tyckte att detta borde vara turistsektorns ansvar. Generellt verkar det inte finnas någon stor skillnad mellan svar från personer i offentliga sektorn och turistsektorn. Detta kan dock inte analyseras noggrant p.g.a. begränsat antal svar.

Deltagarna i undersökningen hade möjlighet att formulera sina argument till svaren på finansieringsfrågan. Enligt de svaren var deltagarna generellt överens om att eftersom certifieringen inte endast berör en

enda sektor utan hela samhället, borde finansieringen också ske på samhällsnivå, också för att säkra att gemensamma intressen sätts i fokus och inte särintressen. Systemets trovärdighet nämndes också i detta sammanhang, dvs. att den offentliga förankringen skulle bidra till trovärdigheten. Kostnaden kunde så småningom privatiseras i form av avgifter. Vidare ansågs det viktigt att systemet i början inte blir allt för beroende av intäkter för vidare överlevnad.

Svaren på finansieringsfrågan har förmodligen en koppling till svaren på frågan om vem som borde ta initiativet, (se avsnitt 6.2.2).

6.2.7 Spelar certifiering roll för turister?

Deltagarnas svar på frågan om deras syn på certifieringens roll för själva turisterna sammanställs i figur 16.

Figur 16. Behovsanalys: Svar till frågan "Har du märkt av att turister anser att certifiering spelar roll?"

Här varierar svaren mycket mellan varje land. Således tyckte hela 94 % på Färöarna att en certifiering spelar en stor eller ganska stor roll för turisterna, medan ingen alls tyckte att den spelar ganska liten eller ingen roll. Island och Norge uppvisade relativt lika resultat. På Island röstade 37 % på stor eller ganska stor roll och 31 % på ganska liten eller ingen roll, medan procenttalen i Norge var 44 % respektive 30 %. I det hela verkar det som om majoriteten tycker att certifiering är viktig ur turisternas synpunkt.

7. Diskussion

I följande avsnitt kommer resultaten från litteraturgenomgången (kapitel 2–4), fallstudien från Snæfellsnes-halvön (kapitel 5) och behovsanalysen (kapitel 6) att analyseras och diskuteras i relation till varandra, för att underbygga rekommendationerna som framförs i kapitel 9.

7.1 Utbudet av hållbarhetscertifieringar

Om man ser till antalet certifieringar för destinationer som är tillgängliga på marknaden blir resultatet tunt. Totalt identifierades fyra relevanta certifieringssystem (se kapitel 3), varav två bedömdes vara relativt nya eller oseriösa i detta projekt. Destination 21 är inte längre aktivt vilket innebär att EarthCheck alltså är det enda aktiva och seriösa systemet idag. Detta är ingen utvecklad marknad vilket antingen kan bero på att man inte funnit den rätta vägen för utformning av hållbarhetscertifieringar för turistdestinationer eller att det helt enkelt inte finns tillräckligt med potentiella kunder. Eftersom två system hittades som var relativt nya och inte riktigt etablerade, kan det föreligga tecken på att intresset finns, men att utveckla system i denna storlek är mycket komplicerat och kostsamt. Sent i projektiden inkom ny information om ett nytt initiativ som samordnas av Innovasjon Norge, där ett nationellt system för certifiering av turistdestinationer byggs upp och kommer att provas i fyra destinationer under år 2012. Detta kan också ses som ett tecken på att intresset finns och växer. Det norska initiativet förtjänar att avvaktas av nordiska aktörer.

Det nordiska miljömärket Svanen behandlas inte i denna rapport eftersom Svanen inte fokuserar på destinationer utan endast på enskilda produkter och tjänster. I diskussionen om ett möjligt behov för nordiskt hållbarhetscertifieringssystem för destinationer är det dock högst aktuellt att lära sig av Svanens erfarenheter. De nordiska länderna har haft ett mycket framgångsrikt samarbete kring Svanen i drygt 20 år där man byggt upp enorma kunskaper som kan ses som ländernas gemensamma

resurser. I 2008 var Svanen utnämnt till ett av fyra bästa miljömärkena i världen i en internationell utvärdering av 207 standarder.¹²⁹

Ett antal deltagare i behovsanalysen (se kapitel 6) nämnde att det redan fanns för många certifieringssystem. Detta stämmer inte helt med det som framkommer ovan, men antagligen blandar folk ihop system för certifiering av destinationer och system för certifiering av enskilda företag i turistsektorn eller i näringslivet i sin helhet, av vilka finns ett stort antal.

7.2 Transparens

En viktig förutsättning för att ett certifieringssystem skall vara trovärdigt och effektivt är att det är transparent, alltså att information finns att tillgå för allmänheten. När information söktes kring systemen i detta projekt påträffades ofta stora problem med att få tag i ordentligt med information. Detta är förståeligt för ett system som Destination 21 som inte längre är aktivt eller tillgängligt på marknaden. Av de övriga systemen var EarthCheck definitivt det med mest information, medan de andra två hade många brister i vad som fanns att tillgå. Audubon gick inte att kontakta och den information som presenteras i denna rapport krävde mycket research. STEP svarade efter ansevärd tid på ett antal frågor som låg till grund för en stor del av den information som framgår i rapporten, och därmed är hemsidan även här väldigt begränsad vad gäller information. Även om EarthCheck var den med mest information att tillgå finns en del kritik att framföra; hemsidan är svårnavigerad och mycket av den information som återspeglas i denna rapport fanns inte att tillgå på hemsidan, men hittades i olika arkiv som ackumulerats i arbetet med certifieringen av Snæfellsnes under de sista åren. Exempelvis har EarthCheck inte publicerat sina standarder och inte heller benchmarking-systemets utformning och vilka indikatorer det behandlar. Detta är eventuellt ett sätt att "skydda produkten" men samtidigt skapar det osäkerhet för dem som är intresserade av att antingen certifiera sig eller av att resa till en certifierad destination. Följaktligen ifrågasätts om man kan lita på en certifiering som är svåråtkomlig och inte offentliggjord.

¹²⁹ Nordiska ministerrådet (2008): Nordiska ministerrådets miljömärke "Svanen" i topp internationellt. Nyhet på hemsida 14 oktober 2008. [<http://www.norden.org/sv/aktuellt/nyheter/nordiska-ministerraadets-miljoemaerke-201dsvanen201d-i-topp-internationellt>].

Vidare var det mycket svårt att hitta information kring medlemsavgifter hos de systemen som är eller har varit aktiva, vilket tyder på svag transparens som i sin tur minskar trovärdigheten för de potentiella certifieringsobjekten.

7.3 Trovärdighet

EarthCheck-systemet bygger på en tredjepartscertifiering och årlig redovisning av resultat till EarthCheck, men informationen görs dock inte tillgängligt för allmänheten. Destination 21 byggde inte på tredjepartscertifiering, vilket minskade dess trovärdighet men idén var troligtvis att införa detta samt att allt material skulle göras tillgängligt för allmänheten i framtiden.

En fråga som rör trovärdigheten hos certifieringen är exempelvis då samma organ erbjuder konsulttjänster eller när de på något sätt är beroende av varandras fortlevnad. Problematiken ligger i att både konsulten, kunden (destinationen) och certifieringsorganet har ett intresse i att certifiera objektet, vilket leder till att alla involverade har exakt samma intressen och det egentliga resultatet/prestationen hos objektet kan ifrågasättas. Exempelvis hade Destination 21 inte tredjepartscertifiering utan byggde helt på förtroende hos destinationerna samtidigt som de som styrde systemet hade en nära relation till destinationer och därigenom ett intresse av att certifieringen skulle åstadkommas. Eftersom Destination 21 var ett pilotprojekt och ett intresse låg i att det fungerade, kan utvärderingen av destinationens prestationer ifrågasättas. När ett system utvecklas i nära kontakt med destinationen, likt Destination 21, skapas vinster för båda aktörer och utan tredjepartscertifiering minskar trovärdigheten.

De olika certifieringarna som undersökts har olika system för utvärdering av destinationernas prestationer; antingen används godkänt/icke godkänt alternativt, en skala eller en variation av dessa. Här kan man diskutera var gränsen mellan ett bedömningssystem (ratingsystem) och certifieringssystem går. Hur enkel en certifiering är att erhålla kan i många fall avgöra hur seriös eller trovärdig en certifiering framstår på marknaden.

Generellt sett kan ett system med gradvis certifiering ge en förvirrande bild och därmed äventyra systemets trovärdighet eftersom man använder liknande märken för olika nivåer. Därför borde ett certifieringssystem baseras på "Godkänt" eller "Icke Godkänt."

7.4 Substans

EarthCheck har ett relativt passande innehåll och språk för Snæfellsnes-halvön, även om det tog tid för destinationen att sätta sig in i systemet och lära sig vissa ord och begrepp. Certifieringssystemen gör det lättare att uppmärksamma och åtgärda problem, som exempelvis det med sophanteringen, då det ger en mätbarhet samt kontinuerlig uppföljning vilket skapar motivation att åtgärda problemet.

Indikatorerna i EarthCheck har anpassats (pesticider och vattenhantering) efter diskussion med revisor, men frågan är till vilken grad anpassning är möjlig innan trovärdigheten minskar. EarthCheck fokuserar främst på indikatorer relaterade till miljö och tappar därmed sociala och ekonomiska aspekter till viss del (dessa kan dock adderas om så önskas från destinationens sida). Eventuellt skulle revisorn kunna ge förslag på ytterligare utveckling av indikatorer, men ett hinder i detta är att samtliga indikatorer inte är lika kvantifierbara.

I vilken grad certifieringen är process- eller prestationsbaserad spelar roll för hur flexibelt systemet är för destinationerna. Hur målen sätts upp och deras utformning (exempelvis: mätbara eller bara identifiering) har betydelse för hur trovärdigt och effektivt systemet blir. De två systemen (Destination 21 och EarthCheck) är olika utformade med grund i varför de utvecklats och vilken målgrupp som var närvarande vid utformningen. Destination 21 utvecklades för Danmark och dess turistindustri medan EarthCheck har hela världen som målgrupp, och självfallet speglas det i vilka indikatorer som tas med och även i utformningen generellt. Mätbarheten och vilka ultimatum som ställs hos indikatorerna skiljer sig mycket mellan systemen, Destination 21 har ett brett spektrum av indikatorer men få ultimatum, medan EarthCheck har fler ultimatum men färre indikatorer.

De två systemen har således enligt genomgången olika fokusområden. EarthCheck lägger vikt på miljömässiga indikatorer medan Destination 21 har en jämn spridning av indikatorerna. EarthCheck fokuserar främst på kommunen och dess verksamheter medan Destination 21 har ett bredare fokus, där exempelvis företagen själva skall utforma handlingsplaner och inkluderas i kartläggning/identifiering. Detta har bidragit till en bred involvering hos destinationerna med Destination 21 (se bilaga 4) och en mindre bred i Snæfellsnes-regionen (EarthCheck).

Vidare täcker Destination 21 sina hållbarhetsmål i indikatorer, vilket EarthCheck inte gör, och det gör det svårare för kunder att uppfatta vad som faktiskt krävs av en destination. En del av de nyckelkoncept eller exempel på valbara indikatorer som EarthCheck erbjuder har de inte utformat indikatorer för, vilket kan göra det komplicerat för destinat-

ionerna själva att göra detta på ett godtagbart sätt. De delar i EarthCheck som finns med som nyckelkoncept (n.k) innebär att de är en del av systemet men de är inte direkt mätbara, utan finns med som ett kriterium eller grundpelare i certifieringen. Att indikatorerna inte speglar nyckelkoncepten kan eventuellt vara en svaghet i systemet eftersom vissa indikatorer kräver mätning för att visa resultat, och därigenom visa på systemets användbarhet (exempelvis "involverande styrning och management", "kundens tillfredsställelse").

Destination 21 kan i detta ljus definieras som ett mer processbaserat än prestationsbaserat system jämfört med EarthCheck, men ändå kan man se likheter i problematiken relaterade till systemen.

7.5 Allmänhetens deltagande och effektiv styrning

På Snæfellsnes-halvön saknas allmänhetens deltagande, och frågan är om ansvaret för det ligger hos systemet eller destinationen. Systemet kräver att en styrgrupp med mandat nog att genomföra förändringar samt säkerställa samtliga intressenters deltagande skall samordnas, vilket såklart kan tolkas olika av olika destinationer. Detta skiljer sig till viss del från Destination 21, som kräver representanter från varje intressentgrupp och att dessa har en aktiv roll vid insamlandet av indikatorer, innan destinationen får möjlighet att gå med i programmet.

Att gå från en styrgrupp bestående av intressenter till en styrgrupp bestående av kommunchefer var ett nödvändigt beslut vid den tidpunkt det skedde i Snæfellsnes-projektet, men idag återspeglas detta kanske i att "lågan" på halvön till viss del slocknat. Ett brett deltagande är viktigt samtidigt som god styrning är avgörande för systemets inverkan och fortlevnad i samhället. En brist ligger i det faktum att olika intressenter på Snæfellsnes inte aktivt deltar i certifieringen. Detta kan till viss del bero på systemet som inte kräver det, men kan också bero på destinationen som inte införlivat detta på egen hand.

Problematiken kring samordnarens roll som "den som gör allt" är påtaglig på Snæfellsnes och liknande problem framkom i Destination 21, där samordnaren ofta fick överväldigande uppgifter pga. brist på engagemang eller aktivitet hos övriga intressenter. Vad som kan urskiljas i studien är "Weak ownership." I Destination 21 var destinationscheferna inte alls positiva till projektet i slutet, vilket bidrog stort till systemets undergång. Även Snæfellsnes saknar engagemang och stolthet på styrelsenivå men det kan i stort inte skyllas på systemet i sig.

Även om man generellt tror att medvetenheten och kunskapen kring certifieringen på Snæfellsnes är relativt bred och stor, så finns inga bevis för detta. En undersökning/mätning kring detta är antagligen nödvändigt för att få en uppfattning av situationen samt ge motivation för vidare utveckling. I EarthCheck är den sociala påverkan en del av nyckelkonceptet (inte en indikator) medan det i Destination 21 ingår som en indikator. En av slutsatserna från detta projekt är att ett certifieringssystem för hållbara destinationer bör innehålla sådana indikatorer i någon mån. I Destination 21 ingår inte "involverande styrning och management" (se tabell 3) som en indikator. Detta är ändå en fundamental del av systemet men inte "mätbart" i det fallet.

7.6 Motivation

Brist på marknadsföring av EarthChecks logo och bevis på att certifieringen leder till en förbättring (socialt/ekologiskt/ekonomiskt) samt förvirring kring övergången (mellan Green Globe och EarthCheck) kan urskiljas. Bristande marknadsföring påträffades även hos Destination 21 (se bilaga 4) främst med grund i projektets nya natur samt det låga antalet destinationer med certifieringen. Det ojämna intresset och avsaknad av tilltro till systemet hos destinationen och kommunerna för EarthCheck har bidragit till brist på motivation hos invånarna och företagen på Snæfellsnes. För Destination 21 uppkom liknande problematik (se bilaga 4). Företagen i Snæfellsnes-regionen använder till viss del EarthCheck-logon, de kvalitetsförsäkrar genom märkningen och visar ett visst intresse för certifieringen som grundas i marknadsfördelar och ekonomiska vinster.

På Snæfellsnes-halvön tror man inte att projektet har lett till någon ökad turism. Systemet upplevs som bra för att hantera de resurser som finns i samhället men detta har nödvändigtvis inte påverkat turisternas efterfrågan eller deras uppträdande, utan snarare påverkat dem som bor i området. Genom att mäta destinationens prestationer har indikatorerna blivit ett strategiskt managementverktyg, men inte i samma utsträckning ett kommunikationsverktyg. Det har inte bidragit till marknadsföring eller till motivation genom att exempelvis mäta sociala eller ekonomiska områden eller gett några bevis för att ett bra hållbarhetsarbete ger god image. EarthCheck har sociala och ekonomiska indikatorer främst som valbara men samhället har ännu inte valt att mäta dem. Här brister en del av innebörden av att vara en hållbar destination i samtliga

tre dimensioner (socialt/ekologiskt/ekonomiskt) och idén om en hållbar destination där dimensionerna möts urvattnas.

Kopplingen mellan hållbarhet och turism saknas i viss mån i båda systemen (EarthCheck och Destination 21), dvs. uppfattningen att ett certifieringssystem bevarar den faktiska produkten – den unika upplevelsen. Kopplingen saknas i delar av samhället vilket i längden förlorar en del av den grundläggande drivkraften till att arbeta med hållbarhetscertifiering. På Snæfellsnes-halvön är det fullbokat på sommaren och turismen ökar kontinuerligt. Genom att hantera destinationen på ett hållbart sätt kommer man i förlängningen att ge en bättre produkt. Det är mer värt än den direkta vinsten i att omedelbart locka ett större antal turister till en fullbokat destination. Här är det också viktigt att fokusera på att minska säsongsberoendet.

Resultaten från behovsanalysen pekar också på att certifiering inte nödvändigtvis leder till ökad turism (se avsnitt 6.2.5). I alla fall ansågs ökat antal turister inte vara bland de största möjligheterna som ligger i hållbarhetscertifieringen. Mycket fler deltagare nämnde en mer trovärdig marknadsföring, ökat miljö- och samhällsmedvetenhet hos invånarna, minskad negativ påverkan på miljö och samhälle, en förbättrad förebild, samt ett förbättrat ramverk för områdets hållbarhetsarbete som de viktigaste konsekvenserna. Vinsterna verkar således framför allt ligga i en bättre styrning, marknadsföring och medvetenhet, och därmed ev. också i en bättre självbild.

Trots att man inte förväntar att certifieringen lockar mycket fler turister till området, anses certifiering spela en stor roll för turisterna (se avsnitt 6.2.7). Certifieringen bidrar således kanske inte till mer kvantitet utan mer kvalitet i turismen. Möjligen blir turisterna mer nöjda och ev. sker det också någon förändring i målgruppen.

7.7 Integration

Att integrera sociala samt miljömässiga aktiviteter och initiativ relaterat till EarthCheck hos alla intressenters policys/verksamheter i samhället har systemet inte lyckats med på Snæfellsnes-halvön. Det beror troligtvis på den svaga motivationen att delta samt destinationens eget misslyckande i att effektivt styra certifieringen. Företagen samarbetar i högre grad idag, men detta beror inte på systemet. Detta lyckades Destination 21 bättre med, vilket kan bero på att samtliga intressentgrupper själva mätte sina prestationer samt satte egna mål. Detta saknas delvis i EarthCheck.

7.8 Kommunikation

I fallstudien framkom åsikter kring EarthChecks lokalisering i Australien, de ligger för långt bort. Det finns risk för att kommunikation och hjälpsamhet minskar då avståndet ökar, samtidigt som kunskapen om destinationen kan ifrågasättas då certifieringsorganet i Australien kanske inte har någon direkt relation eller kunskap om förutsättningarna på Island. "Kulturell likhet" alltså likhet mellan certifieringsorganet (utvecklar och driver) och destinationen (kunden) kan vara önskvärt för att öka förståelsen av kundens problemställningar. Om en certifiering funnits som var lokaliserad närmare hade Snæfellsnes-regionen förmodligen valt den, men idag finns inte många hållbarhetscertifieringar av turistdestinationer eller samhällen på marknaden att välja mellan.

Ett nordiskt system kommer att ha större möjlighet än EarthCheck att ta hänsyn till nordiska förutsättningar, då kan exempelvis de ultimatum och mätbara indikatorer som ställs vara väl anpassade och därigenom mer strikta. Även bättre kontakt kan erbjudas vilket i sin tur kan ge inspiration och hjälp till vidareutveckling.

7.9 Finansiering

Finansieringsfrågan kan delas upp i två olika delar, dvs. finansiering av själva systemet å ena sidan och finansiering av vederbörande områdets deltagande å den andra.

Idén bakom både EarthCheck och Destination 21 är att systemet ska vara finansiellt "självbärande." Ingen exakt information föreligger om finansieringen av EarthCheck-systemet som sådan. Det är dock närmare en självklarhet att destinationsdelen inte står på egna ben i detta avseende, som ett internationellt system med endast ca 5 kunder. Emellertid erbjuder EarthCheck övriga tjänster med en mycket större potential för intäkter, så som certifieringssystem för enskilda turistföretag. Destination 21 blev aldrig mer än ett kortvarigt pilotprojekt som inte fick chansen att bevisa förmågan att stå på egna ben, p.g.a. sin korta levnadstid.

Generellt kan man räkna med att en destination eller ett samhälle som söker certifiering får bekosta sitt deltagande i systemet, eftersom vinsterna också kommer destinationen tillgodo. Här uppstår det dock ett problem med grund i att utgifterna blir störst till en början, medan intäkterna eller vinsterna inkommer över en längre tid och samtidigt är svåra att mäta/räkna. I Snæfellsnes fall har kommunerna finansierat den största delen av sitt deltagande genom statliga bidrag, vilket har grundats i att

projektet var ett pilotprojekt som gagnar övriga destinationer som eventuellt väljer att följa i Snæfellsnes-halvöns fotspår. Man kan diskutera vad som sker när den statliga finansieringen upphör. Risken finns att intressen kommer att blekna när den externa finansieringen försvinner som en drivkraft för åtgärder. Detta handlar om den grundläggande frågan om inneboende (e. intrinsic) eller yttre (e. extrinsic) intresse.

Att ett system kräver ständig finansiell input gör att tveksamheter kring systemets fortlevnad framkommer och den egentliga vinsten med att införa systemen är svår att bevisa. Både EarthCheck och Destination 21 kräver en samordnare i vederbörande område till någon grad, och denne kostar i sin tur pengar som destinationerna då erhållit genom bidrag. En viktig fråga är hur det hade fungerat om destinationerna själva stått för finansieringen och samtidigt betalat en medlemsavgift; här är god motivation och bevis på systemets goda inverkan avgörande. Till vilken grad samhället är engagerat och systemet integrerat i det, påverkar hur stor roll samordnaren behöver spela i sammanhanget (och kosta).

Av behovsanalysen (se avsnitt 6.2.6) framgår att ett system för hållbarhetscertifiering av destinationer anses behöva statlig finansiering i början. Vidare ser förhållsvis många deltagare kostnaden att påbörja systemet som en av de faktorer som sannolikt kunde förhindra att systemet fungerar eller används (se avsnitt 6.2.4). Tydligen kräver ett sådant system en förhållandevis stor investering för att komma igång, exempelvis för utveckling av kriterier, arbetsrutiner, marknadsföring o.s.v. För detta krävs även en del expertis som inte heller är gratis. Först när antalet kunder kommer upp till ett visst minimum kan man förvänta att systemet blir finansiellt självbärande. Man kan följaktligen ifrågasätta om ett sådant system någonsin kan fungera utan offentligt eller annat externt stöd. Exempelvis behöver den Nordiska Svanen fortfarande statligt bidrag på 10–70 % av sina driftskostnader,¹³⁰ varierande mellan land, fast Svanen anses vara bland världens bäst etablerade certifieringsordningar.

Certifiering av turistdestinationer handlar inte enbart om näringslivets intressen, utan i en hög grad om bevaring av miljön och samhället i sin helhet. Detta påstående återspeglas i behovsanalysens resultat. Deltagarna var generellt överens om att emedan certifieringen inte endast berör en enda sektor utan hela samhället borde finansieringen också ske

¹³⁰ Nordiska rådet (2010): Nordiska ministerrådets redogörelse om Status för miljömärket Svanen. Dokument 11. [<http://www.norden.org/sv/nordiska-raadet/aerenden/dokument-11-2010>], hämtad 2012-01-24.

på samhällsnivå, också för att säkra att gemensamma intressen sätts i fokus och inte särintressen. Vidare ansågs det som viktigt att systemet från början inte blir allt för beroende av intäkter för fortsatt överlevnad. Ett sådant beroendeförhållande kan i värsta fall leda till intressekonflikter, så som i tillfällen när det blir "för viktigt" att en storkund inte faller ut från systemet och därigenom slutar betala avgifterna.

7.10 Huvudutmaningarna

Som framkommer i kapitel 2.1 formulerades åtta huvudutmaningar relaterat till hållbarhet inom den europeiska turistnäringen i rapporten "Action for more sustainable european tourism", publicerad 2007.¹³¹ En av dessa (nr. 2) är att "*lösa problem med transporter kring turism*." Inget av systemen som ingick i detta projekt tar upp resor i relation till turism och hållbarhet. Och inget av systemen innehåller en indikator som relaterar till transporter, turism och indirekt koldioxidutsläpp, varken på global eller på lokal nivå. I denna indikator gömmer sig en av de grundläggande problemställningarna inom hållbar turism – på vilket sätt (bil/tåg/flyg), hur ofta och hur långt reser turisten? När rättfärdigas antalet resor i förhållande till längden på resan, längden på vistelsen, statusen på destinationen eller valet av färdmedel? Även den lokala trafiken utelämnas i certifieringarna. En följdfråga till detta är: Hur kan en destination påverka besökarnas resande? Detta är mycket komplicerat att hantera och kan ofta anses ligga utanför destinationernas makt.

Att minska säsongsb beroendet (huvudutmaning nr. 1) ligger inte heller som en fundamental del i systemen, men att försöka ändra på säsongsb beroendet ligger ofta naturligt hos destinationer då de gagnas finansiellt genom att göra det eller själva märker om turistattraktioner står sysslolösa långa perioder. Övriga huvudutmaningar (nr. 3–8) inom turistindustrin behandlas i någon grad båda i EarthCheck och Destination 21, eller så finns redan delarna naturligt i den nordiska kontexten (exempelvis jobbförhållanden).

¹³¹ European Commission Tourism Sustainability Group (TSG) (2007): Action for more Sustainable European Tourism. Report of the Tourism Sustainability Group. Nov 2007.

7.11 Småsamhällen och storstäder

Som framkommit är Snæfellsnes-halvön på Island den enda i dagsläget hållbarhetscertifierade destinationen i Norden. Området med sina 5 kommuner har totalt knappt 4 000 invånare och anses p.g.a. av sitt läge och invånartal vara ett tillräckligt typiskt exempel på ett nordiskt småsamhälle. Erfarenheterna från Snæfellsnes borde därför kunna överföras och användas i övriga småsamhällen i Norden. Däremot är det en viktig fråga i vilken mån erfarenheterna kan överföras till större nordiska samhällen.

Visserligen står de större samhällen eller storstäderna inför annorlunda utmaningar än småsamhällen. När det gäller certifiering av byarnas hållbarhet är uppdragets natur och innehåll dock det samma oavsett samhällenas storlek eller invånartal. Det är bara omfattningen och därmed behovet av mänskliga och finansiella resurser som blir större i storstäderna, dock antagligen inte som en linjär funktion av invånartalet.

Allt pekar på att erfarenheter från certifieringsarbetet i småsamhällen kan direkt överföras till större nordiska byar.

8. Möjligheter och hinder

Genomgången av befintliga system, jämförelsen av dessa, fallstudien från Snæfellsnes-halvön, samt behovsanalysen ger en grund till att dra ett antal slutsatser ang. möjligheter och hinder i arbetet med hållbarhetscertifiering av turistdestinationer. Dessa läggs som grund för rekommendationer ang. nordiska insatser på området.

Det som här kallas för *hinder* kan man likväl omnämna till *utmaningar*.

8.1 Möjligheter

- Det finns enligt behovsanalysen en efterfrågan på ett system för hållbarhetscertifiering av turistdestinationer
- Eftersom turismen i världen växer och att man i Norden ser marknadspotential hos "grön turism" bör hållbarhetsaspekterna belysas i högre grad i Norden. Genom att satsa på vidare utveckling av hållbarhetscertifiering kan lärdomar dras om vad som krävs samt hur ett samhälle/destination bör utformas för att i förlängningen effektivt uppnå hållbar utveckling inom turismen i Norden
- Att kvalitativt eller kvantitativt mäta hållbarhetsaspekter kontinuerligt är många gånger nyckeln till framgång inom ett certifieringsprogram. Inom Norden finns stor potential att mäta hållbarhet grundat i hur samhällena är uppbyggda (exempelvis infrastruktur och konstitution) och även hur långt teknologiutvecklingen har kommit
- EarthCheck är väl utformat (flexibelt) för den internationella marknaden men i ett nordiskt system borde ytterligare mätbara indikatorer och direkta krav för ett mer managementinriktat verktyg införas. Implementeringen blir också enklare med tanke på att systemet då är anpassat till kunskap, språk och förutsättningar i Norden
- Genomgången av hållbarhetscertifieringar har bidragit med goda exempel på vad som fungerar och inte fungerar i ett nordiskt perspektiv, och genom att dra lärdom av det kan Norden skapa ett välanpassat system för nordiska förutsättningar. Om efterfrågan på denna sortens produkt senare ökar, vilket många tror, har Norden redan då ett system som lever upp till kundernas behov

- Ett bra fackligt underlag för ett Nordiskt system för hållbarhetscertifieringar av turistdestinationer finns redan i form av de kärnindikatorer som EU-kommissionens TSG (Tourism and Sustainability Group) tagit fram 2009. Det pågående arbetet inom GSTC (Global Sustainability Tourism Council) med kriterier på destinationsnivå bidrar till detta när det är färdigt, och även redan i sin utvecklingsfas. Underlaget kommer också att stärkas under året 2012 när Innovasjon Norge prövar sitt nya certifieringssystem i pilotdestinationer. Erfarenheter från det nordiska miljömärket Svanen är också en enorm styrka i detta arbete
- Hållbarhetscertifiering av turistdestinationer anses medföra en mer trovärdig marknadsföring, ökad miljö- och samhällsmedvetenhet hos invånarna, minskad negativ påverkan på miljö och samhälle, en förbättrad förebild, samt ett förbättrat ramverk för destinationens hållbarhetsarbete

8.2 Hinder

- Kostnader, byråkrati och brist på politiskt intresse anses vara de besvärligaste hindren på vägen mot hållbarhetscertifiering av turistdestinationer i Norden
- För att uppnå trovärdighet är transparensen av stor vikt, och därför är tillgängligheten av basdokument och hemsidor grundläggande för systemens trovärdighet. Transparensen är också viktig för kunden i sammanhanget (både destinationen och turisten som besöker destinationen). De flesta kunder vill förmodligen gärna veta vad de ger sig in i och inte minst vad de betalar för. Problematiken ligger ofta i att certifieringsorganet vill skydda sin produkt
- Om alla turistdestinationer som ansöker kan bli certifierade men i olika grader/skalor mister systemet sin trovärdighet. Samtidigt behöver systemet ligga i framkant med krav och ultimatum för att det ska vara trovärdigt så att endast "de bästa" destinationerna kan bli certifierade. Det har EarthCheck löst med att ha "best practice" och baslinje medan Destination 21 hade mycket få ultimatum. Båda bygger på "ständig förbättring"
- "Weak ownership" upplevdes både i EarthCheck och Destination 21 och ofta hamnar mycket arbete och ansvar hos projektsamordnaren. Effektiv styrning är en av grundpelarna för ett positivt resultat från hållbarhetscertifieringen och det är viktigt att destinationerna själva är delaktiga i utformningen av en styrgrupp. Gräsrötternas,

företagens och kommunstyrelsens åsikter är likvärdigt viktiga för att uppnå en bred och effektiv implementering. Frågan är om det är nödvändigt med riktlinjer kring hur styrningen bör utformas från systemet eller om destinationen själva skall utforma det

- Ett stort hinder ligger i allmänhetens otillräckliga deltagande och exempel på detta har upplevts i båda systemen. En hållbarhetscertifiering kräver stolthet, tilltro och engagemang hos samhället relaterat till det arbete som utförs och till hållbarhetscertifieringen. På destinationsnivå är detta extra viktigt, eftersom certifieringen är väldigt bred och omfattande. Vidare följer frågan; tror "destinationen" att certifieringen ger det önskade resultatet eller går det att uppnå hållbarhet och bevara den unika produkten utan en certifiering? Svaret ligger inom engagemanget, stoltheten och tilltron som föder varandra
- En hållbarhetscertifiering behöver ha ett brett fokusområde och engagemang för att de tre dimensionerna (den sociala, ekologiska och ekonomiska) ska kunna samspara. Samtidigt kan detta leda till en mycket högre komplikationsgrad. Här ligger ett stort hinder – att finna balansen mellan systemets flexibilitet och omfattning
- Ett generellt hinder är att hållbarhetscertifieringens långsiktiga ändamål ofta förbises av kortsiktiga nyttor och marknadsföring
- De studerade projekten har krävt statlig finansiering i startfasen men det grundas i att de är pilotprojekt. Att systemen i förlängningen blir självbärande är en önskvärd situation, men ev. inte realistisk. Hållbarhetscertifiering av destinationer berör i sin natur inte endast en sektor utan hela samhället. Därför kan det argumenteras att finansieringen också i någon mån borde ske på samhällsnivå
- En generell brist samt ett hinder hos hållbarhetscertifiering av turistdestinationer är hur man egentligen påverkar problematiken kring hållbar turism och ökat resande. Möjligheten finns att hållbar turism rättfärdigar oftare och längre resande. Ökad turism och resande bidrar till mindre global hållbarhet och hållbarhetscertifieringar i sig kan bidra till ökad turism (genom rättfärdigande av beteende). Samtidigt är hållbarheten och bevarandet av samhället essentiella för dess överlevnad som turistdestination. Dock kan inte destinationer fullständigt ansvara för den globala påverkan (ökad turism) som marknadsföring av hållbarhetscertifieringar bidrar till; detta är utanför systemets gränser. Här krävs andra verktyg än hållbarhetscertifieringar för att lösa de globala utmaningarna relaterade till turism. Ändå. Inom denna ram behöver man, för att trots allt belysa problematiken, innefatta en indikator relaterad till turisternas resor i certifieringssystemet

9. Rekommendationer

I detta avsnitt presenteras 12 rekommendationer ang. policy och åtgärder för att stödja utvecklingen av hållbar turism med fokus på småsamhällen i Norden. Rekommendationerna bygger på de styrkor, svagheter, möjligheter och hinder som framkommit i projektet.

9.1 Utveckla ett nordiskt system

EarthCheck är det enda fungerande systemet för hållbarhetscertifiering av turistdestinationer. Fler initiativ finns, men dessa är antingen i praktiken nedlagda eller har inte kommit på banan. EarthCheck opererar på global nivå, vilket innebär fördelar och nackdelar. Fördelarna ligger bl.a. direkt i systemets globala omfattning och potentiella storlek, men nackdelarna i avståndet från användaren och bristen på anpassning till olika förhållanden i olika världsdelar. Det finns ett behov för hållbarhetscertifiering av nordiska turistdestinationer. Det är svårt att se hur EarthCheck kan uppfylla detta behov. Andra system verkar inte vara på väg. Det nya initiativet som samordnas av Innovasjon Norge är dock värd att avvakta under prövningstiden 2012. Detta kan möjligen utvecklas på ett eller annat sätt för att täcka hela Norden.

9.2 Bygga på TSG och GSTC

Grunddelarna för ett nordiskt system för hållbarhetscertifiering av turistdestinationer finns redan i de kärnindikatorer som EU-kommissionens TSG (Tourism and Sustainability Group) tagit fram 2009. Dessa bör läggas till grund för systemet, tillsammans med GSTC:s kriterier på destinationsnivå när dessa föreligger.

9.3 Lära av Svanen

Det ligger redan drygt 20 års erfarenhet och enorma kunskaper i de nordiska ländernas samarbete kring miljömärket Svanen, vilket var i 2008 utnämnt till ett av fyra bästa miljömärkena i världen i en internationell utvärdering av 207 standarder. Dessa erfarenheter och kunskaper är en självklar källa för utvecklingen av ett nordiskt system för hållbarhetscertifiering av turistdestinationer, oavsett om man väljer att bygga upp detta i samarbete med Svanen eller som en del av Svanens utveckling.

9.4 Budgetera från början

Finansieringen borde redan från början vara inkluderad i planerna kring hur systemets skall upprätthållas. Statlig finansiering behövs i utvecklingsfasen och i någon mån över en längre period.

9.5 Fokusera på samtliga tre pelare

Systemet bör inkludera kriterier och mätbara indikatorer för sociala och ekonomiska aspekter i tillägg till de miljömässiga, t.ex. i en större och bredare utsträckning än EarthCheck har gjort. Detta kan vara både i form av kvantitativa och kvalitativa mätningar som ger kontinuerlig uppföljning och är fundamentala för en effektiv implementering.

9.6 Involvera alla

Styrningen och att "alla är med på båten" är fundamentalt för systemens fortlevnad. Därför bör man i utveckling av systemet fokusera på allmänhetens deltagande, integrering och motivation på destinationsnivå. Det minskar behovet av samordnare och eldsjälar. Även dokumentation och pappersarbete förenklas om samtliga samarbetar och är underförstådda med uppgiften. Samordnaren är essentiell i sammanhanget men måste ha många engagerade runt sig för att systemet skall fungera. Liknande problem finns i alla sammanhang som har med miljö eller hållbarhet att göra och grundas i att miljö eller hållbarhet ofta är ett lågt prioriterat område. Det måste förändras.

9.7 Ställa krav på process och prestation

Certifieringen bör vara både process- och prestationsbaserad. Att ha mätbara mål och ultimatum ställda är viktigt för motivation samtidigt som processen är viktig för att organisera och göra det möjligt att uppnå målen. Ett bra system har både krav på styrning och prestanda.

9.8 Täckta hela destinationen

Systemets fokus bör ligga på en så bred nivå som möjligt för att täcka hela destinationen i den mån det är möjligt, men inte bara kommunens drift.

9.9 Fungera som management- och kommunikationsverktyg

Systemet bör fungera både som ett managementverktyg och kommunikationsverktyg, men dock kan systemet inte marknadsföras förrän "managementdelen" helt och fullt fungerar vilket medför en del problematik kring finansiering.

9.10 Satsa på enhetlig nivå

Systemet bör utvärdera destinationer som "Godkänd" eller "Icke Godkänd." Ett ratingsystem rekommenderas inte, eftersom det kan skapa förvirring och därmed degradera systemet i sin helhet.

9.11 Säkra tillgänglighet och öppenhet

Tillgänglighet och öppenhet är nödvändigt för samtliga systems fortlevnad och trovärdighet. EarthCheck verkar vara bristfälligt i detta avseende. Lärdomar kan med fördel dras av andra systems styrkor och svagheter. Tillgänglighet och öppenhet innebär bl.a. att avståndet mellan system och användare inte är för långt ur geografisk och kulturell synpunkt, att kommunikationen är smidig och att kriterier, prislistor, vägledningar och informationsmaterial står öppet och tillgängligt för användare och allmänheten.

9.12 Behandla transportfrågan

Indikatorer som behandlar transportfrågan bör ingå i certifieringssystemen i någon grad för att visa medvetenheten kring problematiken. Exempelvis genom att främja "miljövänliga resor" (ex. tåg) eller försöka påverka hur folk reser inom destinationens gränser.

Referenser

Litteratur och webbsidor

- Audubon International (2011): Sustainable Community Initiative. [http://www.sustainablecommunityinitiative.com/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=44&Itemid=69], hämtad 2011-05-04.
- Bergmann, Guðrún och Stefán Gíslason (2004): Joining Forces on Local Agenda 21. Baltic 21 Newsletter 1/2004, s. 16–17.
- BREEAM (2011): BREEAM Communities. [<http://www.breeam.org/page.jsp?id=117>], hämtad 2011-05-23.
- Chappell, Robert L. (Director of Standards Development. Sustainable Travel International (STI)): E-post mottaget 2011-04-20.
- Church, Lindsay (2011): A Casestudy on Snæfellsnes Peninsula, Iceland. Is Earth-check Community Standard an Effective Sustainable Tourism Marketing Tool? University of Akureyri. Master of Resource Management. Inspelad presentation.
- Clement, Keith, Malin Hansen och Karin Bradley (2003): Sustainable Regional Development: Learning from Nordic Experience. Nordregio Report 2003:1.
- CRC for Sustainable Tourism (2003): Green Globe 21 Community Standard, Version 1.1. Green Globe Asia Pacific, March 2003. (Ej tillgänglig för allmänheten).
- CREST-projektet (2008): Verktygslåda – med rekommenderade åtgärder för att utveckla en hållbar turismdestination. [http://projektwebbar.lansstyrelsen.se/kosterhavet/SiteCollectionDocuments/sv/publikationer/CREST_Verktygslada_Svensk_andrad.pdf].
- EarthCheck (2010): Benchmarking, 2010. (Ej tillgänglig för allmänheten).
- EarthCheck (2010): Community Standard. Version 1.1. February 2010. (Ej tillgänglig för allmänheten).
- EarthCheck (2011): Other Products and Services. [<http://www.earthcheck.org/en-us/other-products-services/default.aspx>], hämtad 2011-04-30.
- EarthCheck (2011): Green Globe. [http://www.earthcheck.org/en-us/green_globe/green_globe.aspx], hämtad 2011-04-30.
- EarthCheck (2011): Member Search. [<http://my.earthcheck.org/Member-Search>], hämtad 2011-05-13.
- EarthCheck (2011): Sustainable Communities. [<http://www.earthcheck.org/en-us/wp/products.aspx>], hämtad 2011-04-30.
- EDEN (2011): What is EDEN. [http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/eden/what-is-eden/index_en.htm], hämtad 2011-05-03.
- European Commission Tourism Sustainability Group (TSG) (2007): Action for more Sustainable European Tourism. Report of the Tourism Sustainability Group. Nov 2007.
- European Commission (2010): Communication from the Commission to The European Parliament, The Council, the European Economic and Social Committee and The Committee of Regions. Europé, the World's No 1 Destination – a New Political Framework for Tourism in Europé. Brussels. 30.6.2010. COM (2010).

- European Commission. (2010): Test to Implement Tourist Indicators in EDEN Destinations. Evaluation Report. European Commission – DG Enterprise and Industry /Tourism Unit. Universitat Autònoma de Barcelona. Bellaterra (Barcelona, Spain), September 2010.
- Font, Xavier (2001): Environmental Certification in Tourism and Hospitality: Progress, Process and Prospects. *Tourism Management* 23 (2002) 197–205. Centre for the Study of Small Tourism and Hospitality Firms, Leeds Metropolitan University, Calverley Street, Leeds, LS1 3HE, UK.
- Gíslason, Stefán (2001): Staðardagskrá 21 á Íslandi. Samstarfsverkefni Sambands íslenskra sveitarfélaga og umhverfisráðuneytisins, október 1998 – mars 2000. Fræðslurit 19. Íslands kommunuförbund.
- Gíslason, Stefán (2005): Partnerskap för hållbar regional utveckling på Snæfellsneshalvön, Island. Presentation på konferensen Innovativa Partnerskap för Hållbar regional utveckling – en agenda för praktiskt arbete, Landskrona 16–17 november 2005. I: *Industriell Symbios i Norden*. ANP 2007:501. Nordiska ministerrådet, 2007, s. 171–177. [<http://www.norden.org/sv/publikationer/publikationer/2007-501>].
- Green Globe Certification (2011): Green Globe History. [<http://greenglobe.com/green-globe-history>], hämtad 2011-12-22.
- GSTC (2011): GSTC Accreditation. [<http://new.gstcouncil.org/programs/accreditation>], hämtad 2011-12-20.
- GSTC (2011): GSTC Criteria. [<http://new.gstcouncil.org/resource-center/gstc-criteria>], hämtad 2011-12-20.
- Hagstofa Íslands (Island Statistik) (2011). Talnaefni. Mannfjöldi. [<http://hagstofa.is/Pages/67>], hämtad 2012-01-04.
- Håll Sverige Rent (2011): CREST. [<http://www.hsr.se/crest>], hämtad 2011-05-20.
- Ivicic, Ivana (2007): Measuring Sustainability in Tourism. Thesis for the fulfillment of the Master of Science in Environmental Science, Policy and Management. IIIIEE, Lund, Sweden.
- Kanukoka (2011): Om kommunerne. [http://www.kanukoka.gl/da/om_kommunerne], hämtad 2012-01-09.
- Krantz, Venus (2011): Hållbarhetscertifiering av turistdestinationer. En genomgång av befintliga certifieringar samt fallstudie på Snæfellsnes-halvön, Island. Kandidatsuppsats, Naturvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.
- Lissinger, Johanna (1999): Comparative Study of Recognition Schemes for Destinations: Sweden, Denmark and Norway. Masters thesis sponsored by the project "Challenging Diversity." Department of Ecology, Lund University.
- Mortensen, Bente (2002): Destination 21, The Destination is the Main Focus- The Destination 21 Concept. Copenhagen, Denmark.
- Naturvårdsverket (2011): Miljömärkning. [<http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Produkter-och-avfall/Hallbar-konsumtion-och-produktion/Styrmedel-och-verktyg/Miljomarkning/>], hämtad 2011-05-20.
- Nordic Industrial Fund (2006): Challenging Diversity. A Review of Environmental Recognition Schemes and Other Sustainable Tourism Activities in the Nordic Countries. RAMBØLL, Helsinki School of Business Economics and Administration (HSEBA), International Institute of Industrial Environmental Economics (IIIEE).
- Nordiska ministerrådet (2008): Nordiska ministerrådets miljömärke "Svanen" i topp internationellt. Nyhet på hemsida 14 oktober 2008. [<http://www.norden.org/sv/aktuellt/nyheter/nordiska-ministerradets-miljoemaerke-201dsvanen201d-i-topp-internationellt>].

- Nordiska rådet (2010): Nordiska ministerrådets redogörelse om Status för miljömärket Svanen. Dokument 11. [<http://www.norden.org/sv/nordiska-raadet/aerenden/dokument-11-2010>], hämtad 2012-01-24.
- Nordiska rådet (2011): Hållbar turism har stor potential i Norden. [<http://www.norden.org/sv/aktuellt/nyheter/haallbar-turism-har-stor-potential-i-norden>], hämtad 2011-05-25.
- Ramm, Niels H. (2001): Destination 21. Introduktion to: – A Labelling Scheme for Tourist Destinations with Sustainable Development. Destination 21, København, Danmark. [http://www.cic-wildlife.org/uploads/media/Dest.21_-_a_labeling_scheme_for_tourist_2001_eng.pdf].
- Ramm, Niels H. (2001): Towards Sustainable Destinations: An Analysis of the Danish Destination Recognition Scheme – Destination 21 and the Island of Møn. The International Institute for Industrial Environmental Economics (IIIEE), Lund University, Sweden.
- Regeringskansliet (1998): Agenda 21 för Östersjöområdet – Baltic 21. Antagen av Östersjörådets 7:e utrikes ministermöte, Nyborg, den 22–23 juni 1998.
- STAR (2010): Star Community Index. Sustainability Goals and Principles. ICLEI Local Governments for Sustainability. USA.
- STEP (2011): Destinations. [http://www.sustainabletravelinternational.org/documents/sustainabletourismcertification_destinations.html], hämtad 2011-04-26.
- STEP (2011): Our Programs. Eco-Certification. Destinations. [http://www.sustainabletravelinternational.org/documents/sustainabletourismcertification_destinations.html], hämtad 2011-04-26.
- Stykkishólmur kommun (2004): Green Globe viðurkenning veitt á World Travel Market. Nyhet på hemsida 17 november 2004. [<http://www.stykkisholmur.is/mannlif/tidindi/nr/17771>], hämtad 2012-01-05.
- Stykkishólmur kommun (2012): Til hamingju Snæfellingar – EarthCheck 2012. Nyhet på hemsida 19 januari 2012. [<http://www.stykkisholmur.is/mannlif/tidindi/baejarfrettir/nr/124472>], hämtad 2012-01-25.
- Sustainable Travel International (STI) (2011): About Us. [<http://www.sustainabletravelinternational.org/documents/au.html>], hämtad 2011-05-04.
- Tillväxtverket (2009): Inspiration till utveckling av hållbar turism. Spaning efter ny kunskap och de bästa förebilderna i världen. ISBN 978-91-86341-00-8.
- Tillväxtverket och Västsvenska turistnäringen (2011): Hållbar besöksnäring. Broschyr.
- TSG, Tourism Sustainability Group (2011). Indicator System for Sustainable Tourism Destinations – Final Draft. European Commission.
- UAB, Universitat Autònoma de Barcelona. (2010): Evaluation report: Test to implement tourist indicators in EDEN Destinations. Barcelona, Spain.
- UN Department of Economic and Social Affairs. Division for Sustainable Development (2007): Indicators of Sustainable Development. CSD Theme Indicator Framework from 2001. [http://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/isdms2001/table_4.htm].
- Waddelove, Andrew (2011): An Introduction to BREEAM Communities. [http://www.breeam.org/filelibrary/BREEAM%20Communities/Andrew_Waddelove_BREEAM_Communities.pdf], hämtad 2011-05-17.
- Wikipedia: Samhälle (geografi). [[http://sv.wikipedia.org/wiki/Samh%C3%A4lle_\(geografi\)](http://sv.wikipedia.org/wiki/Samh%C3%A4lle_(geografi))], hämtad 2012-01-25.
- World Tourism Organization UNWTO (2004): Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook. ISBN 92-844-0726-5.

World Tourism Organization UNWTO (2007): A Practical Guide to Tourism Destination Management. [http://pub.unwto.org/WebRoot/Store/Shops/Infoshop/4745/8BCE/AD9A/ECA8/048B/C0A8/0164/0B7A/071115_practical_guide_destination_management_excerpt.pdf].

World Tourism Organization (UNWTO) (2011): Global Code of Ethics for Tourism. [<http://www.unwto.org/ethics/index.php>], hämtad 2011-12-22.

World Tourism Organization UNWTO (2011): Who we are. [<http://unwto.org/en/about/unwto>], hämtad 2011-05-10.

World Travel and Tourism Council (WTTC): A History of the World Travel & Tourism Council. [http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/WTTC_History_1.pdf].

World Travel and Tourism Council (WTTC) (2011): Destination Stewardship Awards. [http://www.wttc.org/eng/Tourism_Initiatives/Tourism_for_Tomorrow_Awards/], hämtad 2011-05-10.

WWF, Världsnaturfonden (1998): Ekoturism i Norden. ISBN 92-893-0252-6.

Zakowski, Suzi (Program Manager for Audubon Sustainable Communities) (2011): Information på websidor. [<http://www.auduboninternational.org>, <http://www.scp.auduboninternational.org>] och [<http://www.sustainablecommunityinitiative.com>].

Personlig information (e-post)

Achton, Steen (Chef för sekretariatet för Destination 21): E-post mottaget 2011-05-02.

Bien, Amos (Teknisk direktör GSTC): E-post mottaget 2012-02-01.

Kårebring-Olsson, Mona (Ålands representant i Nordiska ministerrådets Småsamfundsgrupp): E-post mottaget 2011-12-08.

Sørnes, Ingunn (projektledare Innovasjon Norge): E-post mottaget 2012-01-31.

Intervju

Friðriksdóttir, Erla: Muntlig information (intervju) 2011-05-02.

Hannesdóttir, Sigurbjörg: Muntlig information (intervju) 2011-05-02.

Jónasson, Kristinn: Muntlig information (intervju) 2011-05-02.

Matthíasdóttir, Theódóra. Muntlig information (intervju) 2011-05-03.

Schmalensee, Menja von: Muntlig information (intervju) 2011-05-03.

Stefánsson, Róbert A.: Muntlig information (intervju) 2011-05-03.

Summary

Growth in the tourism sector has been higher than in the other sectors in recent years, with about 4% annual growth. Despite some decline during the crisis, it is believed that tourism will continue to be the fastest growing industry, creating most jobs. Existing research on trends in the tourism industry points to increasing demand for unique experiences with a growing emphasis on the tourist's own participation and learning. Local production and local culture will be increasingly important and demands for minimization of the tourism's negative impact on the environment and society will be greater.

While increased tourism implies a risk of over-exploitation of local natural resources and local communities, this entails a big potential for small communities to develop local businesses based on local resources and local culture.

Sustainability certification is one of the tools available to manage the development. The companies or the communities can communicate their success in the sustainability work to customers and the public through the certification in a simple and credible way, while at the same time the criteria behind the certification contributes to the reduction of the negative impacts of tourism on the environment and the society.

Globally, there are many different initiatives for measuring and communicating sustainable development within the tourism industry. In a 2001 study The World Tourism Organization UNWTO found more than 260 different voluntary initiatives for sustainable tourism industry, such as benchmarking, manuals of best practices, awards, codes of ethics, environmental labelling and certification. A large number of these focus on environmental or sustainability certification of individual companies, products or services. The number of sustainability certification systems for tourism destinations is however relatively small. This project identified only four existing systems concerning environmental or sustainability certification for tourist destinations.

Many of the main challenges of the tourism industry related to sustainability can best be handled at the destination level, since many of the actions required to achieve sustainability can best be done in co-operation of various stakeholders. However, tourism takes place for different reasons in different locations and with different functions, which means that

it can be problematic to standardize criteria and indicators for different destinations. Certifying a tourist destination is thus significantly more complicated than the certification of e.g. individual companies.

The facts that the market for green travellers seems to be big, that the tourist industry sees opportunities in sustainable tourism and that the Nordic countries aim to invest in green growth means that sustainable tourism will be an important part of the future plans for the Nordic region. There are significant opportunities for growth of the tourism sector in the Nordic countries as a whole, as long as the region succeeds in building a clear environmental profile. By addressing the problems and the opportunities related to tourism and sustainability, the Nordic countries can obtain a leading position, i.e. "first mover advantage" in the global market.

This project involves an investigation of the opportunities and obstacles related to sustainability certification of tourist destinations in a Nordic context. The project aims to create a sound basis for the Nordic authorities for decisions regarding possible environmental or sustainability certification of tourist destinations. This basis is built on existing experience of certification as well as an overview of the possibilities that small communities in the Nordic countries have to achieve certification, either in accordance with existing standards or under a new Nordic system in case this turns out to be a good option in view of the results of this project.

The project consisted mainly of four steps:

- A first step was to conduct a literature study on existing certification systems, and a comparison of selected systems
- The next step consisted of a case study on the Snaefellsnes peninsula in Iceland, which is certified according to "The EarthCheck Standard for Sustainable Communities." The case study provided an opportunity to collect relevant theoretical and practical information. This information was used to identify and analyse the strengths and weaknesses related to the sustainability certification systems
- A third step included an evaluation of the need for environmental or sustainability certification of Nordic small communities which largely depend on tourism for their existence, and an identification of obstacles and opportunities related to this
- The fourth step was an analysis of the results from the first three steps, as well as preparation of recommendations that can be used by various stakeholders for further development of systems for sustainability certification for Nordic conditions

In the first step of the project during spring 2011 ten different initiatives were identified, mainly dealing with “measurement” of sustainability in relation to destinations or communities. In addition to this The Norwegian Innovation Centre started a project at a similar point of time with the objective to develop its own certification system for tourist destinations in Norway. A first draft of this will be tested in four pilot destinations in 2012 and after that a fully developed system will be launched in 2013.

Of the ten initiatives identified, four were considered to be relevant for a more detailed review within this project. These were EarthCheck, Destination 21, STEP and Audubon’s Sustainable Communities Program (SCP). Of these, only Earth Check in Australia proved to be mature and currently viable, yet only having some 5 destinations as clients.

To gain further insights in sustainability certification of tourist destinations in Scandinavia, a case study was carried out in the Snaefellsnes peninsula in western Iceland. The selection of Snaefellsnes for this purpose is based on the fact that this is the only destination in Scandinavia having a sustainability certification at present. The Snaefellsnes Peninsula is certified since 2008 according to “The EarthCheck Sustainable Communities Standard.” The region consists of five municipalities, with a total of less than 4,000 inhabitants.

According to the case study the EarthCheck work of the Snaefellsnes Peninsula has had several positive effects. The waste management on the Peninsula has for instance been considerably improved, green purchasing is on the rise at the municipal level, quality management and risk management has improved and environmental awareness has increased. The system is meant to have created a better image for the destination a better image, mainly in Iceland though. The majority of those interviewed in the case study agreed that the development of the region would not have taken place without Earth Check to the extent observed, even though it is generally believed that the increased number of tourists does not depend on the system. During the interviews certain suggestions were made for changes or future developments. It was for instance suggested that the companies should be affected to a greater extent, e.g. to seek their own certification. In general a need was expressed to broaden the participation and that there is a tendency to rely too much on the project coordinator to solve all problems and keep the system running. The weak link is the lack of motivation among all parts of the community (companies, the local citizens and municipalities).

The interviews revealed a desire for a system that is located closer to the destination and better at hand. EarthCheck is based in Australia and is considered to be hard to come by, probably because of the distance. Dif-

ferent parts of the world also face different challenges in the sustainability work, which makes it even more challenging to work remotely on these issues.

The need analysis conducted as the third step of the project was based on an internet-based questionnaire sent to selected participants in Iceland, the Faroe Islands, Åland, Greenland and Norway. An attempt was made to select participants from both the municipal sector, and from the tourism sector. In total 94 people answered the questionnaire. The outcome of this provides a useful basis for general conclusions about the needs and the trends, yet not sufficient for a more precise statistical analysis.

The need analysis indicates that there is a need for sustainability certification of tourist destinations. Some 41% in Iceland, 48% in Norway and 80% in the Faroe Islands said that there is a strong or a very strong need. Greenland and Åland show a similar trend, but the answers are too few to yield any credible results. Only 4% in Iceland, 7% in Norway and no-one in the Faroe Islands said that there is no need. In general representatives of the tourism sector seem to see a greater need for certification than representatives of the local authorities.

Approximately 40% of the participants in the need analysis said that national actors in the country in question should take the initiative to develop a certification system for tourist destinations, if such a system should be developed at all. In spite of this, two thirds of the respondents thought about that the system should be coordinated for a larger area, i.e. the Nordic countries, Europe or worldwide.

Participants from different countries had slightly different views on barriers that might exist. Costs, bureaucracy and lack of political interest seem to be the obstacles that people are most concerned about. The greatest opportunity related to sustainability certification of destinations according to the analysis seem to lie in a more credible marketing as a result of the certification, increased environmental and social awareness among the residents, reduced negative impacts on the environment and society, a strengthened position as a role model, as well as an improved framework for the destination's sustainability efforts. Less common is the view that the certification leads to an increased number of tourists or financial savings. Majority of the participants thought that a system for sustainability certification of destinations should be state funded to begin with, but the cost could eventually be privatized in the form of fees. Furthermore, it was seen as important that the system does not become too dependent on revenues for future survival.

The majority of those surveyed thought that certification is important from a tourist point of view, but this opinion varies a lot between countries.

The most important results of the project are reflected in the presented recommendations which are thought to be used by different stakeholders for further development of a Nordic system for sustainability certification. The core of these is as follows:

It is recommended that the Nordic countries develop their own system for sustainability certification of tourist destinations. The need exists according to the results of the project and it is perceived as hard to see how EarthCheck can meet this need. Other systems do not seem to be on their way. A new initiative coordinated by the Norwegian Innovation Centre is worth following during its test period 2012. This could possibly be developed in one way or another to cover the entire Nordic region. The cornerstones for such a Nordic system are to be found in the core indicators developed by the EU Commission's TSG (Tourism and Sustainability Group) in 2009 as well as in the GSTC criteria for the destination level, which will be available before the end of 2012.

The recommendations emphasize that over 20 years of experience and vast knowledge has been collected during the Nordic cooperation around the Swan ecolabel. This is an obvious source for the development of a Nordic system for sustainability certification of tourism destinations, whether it will be built in cooperation with the Nordic Swan or as part of the Swan's development.

Funding of a new system should be included in any plan already from the beginning to make it as clear as possible how the system can be maintained. Government funding will be needed in the development phase and to some extent over a longer period.

The system should include criteria and measurable indicators for social and economic aspects in addition to the environmental ones, at least to a larger extent than done in EarthCheck. It is also extremely important for the survival of the system "that everyone is on the boat." Therefore, public participation should be in focus while developing the system, ensuring inclusion and motivation at the destination level.

The certification should be both process- and performance-based and cover the entire destination as far as possible, but not just municipal operations. Furthermore, one should focus on a single state system where destinations either "pass or fail." A rating system is not recommended. Accessibility and transparency should be a priority.

Bilaga 1: Earth Checks

nyckelområden och indikatorer

EarthChecks: tolv nyckelområden

- Utsläpp av växthusgaser
- Energieffektivitet, bevarande och förvaltning
- Förvaltning av sötvattentillgångar
- Bevarande och förvaltning av ekosystem
- Hantering av turismens sociala och kulturella effekter
- Fysisk planering och utveckling
- Lokala socioekonomiska fördelar med turismen
- Luftkvalitets-skydd och buller-kontroll
- Hantering av avloppsvatten, dränering och bäckar
- Avfallsminimering, återanvändning och återvinning av slam
- Lagring och användning av miljöskadliga ämnen
- Bevarande av kulturarv

EarthChecks: "Benchmarking supplementary performance indicators", föreslagna kompletterade indikatorerna

- Prioritera lokalt producerade varor och tjänster
- Uppmuntra lokala sysselsättningen
- Uppmuntra industrin att återinvestera i lokalsamhället
- Minimera läckage av lokalt genererade inkomster
- Stimulera lokala mikroföretag
- Ombesörja samhällets grundläggande tjänster, inklusive tillförlitliga dricksvattenstjänster, avfallssystem, och hälsovårdstjänster
- Minska fattigdomen
- Uppnå jämlikhet mellan könen
- Erbjud tjänster som stöder och underlättar sammanhållning och livskvalitet
- Erbjud tjänster som ligger till grund för kvalitet och det tillstånd av naturliga miljöer som bidrar till levande ekosystem och livskvalitet
- Tillhandahålla institutioner och tjänster som ligger till grund för styrning, lag och ordning och utbildning

- Stödja ursprungsbefolkningens kultur och deras behov
- Erkänna områden av särskild betydelse
- Tillmötesgå kulturarvets strukturer och platser av särskild betydelse

Bilaga 2: Frågor för fallstudien Snæfellsnes

Övergripande/inledande

- Hur ser din relation till EarthCheck projektet på Snæfellsnes ut?
- Hur ser ni på turism inom ert samhälle? Tycker du/ni att turism är en viktig aktivitet i ert samhälle?
- Vad är nyckelproblemen med turismen för området?
- Tycker du/ni att turismen är hållbar (se def.) i området idag? Varför, varför inte?
- Hur tror du att turismen i området kommer att utvecklas? I vilken riktning anser du/ni att utvecklingen av destinationen går?
- Hur har Earth check påverkat er (som exempelvis företag)?

Inställningar och attityder

- Anser du att det finns något intresse för Earth check? (som företag, invånare, kollektivet?)
- Spridningen av kunskap kring Earth Check (din uppfattning) bland invånarna, varför?
- Hur uppfattas (inställningar till den) certifieringen idag?
- Hur märker ni av den? Känner ni er/ tror ni att samhället känner sig delaktiga?
- Hur och hur ofta får ni information om certifieringen?
- Hur kan detta förbättras?

Genomförande av certifiering

- På vilket sätt och i vilken grad var invånarna delaktiga vid utvecklingen av systemet?
- Hur anser ni att implementeringen gick? Lätt/Svårt?
- Anser ni att certifieringssystemet är väl implementerat idag?
- Har certifieringen stött på några svåra faser? (Start, implementering, drift, dokumentation?) (EC: Steps: Community Authority, Policy, Benchmarking, Compliance, Planning, Consultation and Reporting)
- Vilka positiva effekter har ni upplevt? (Ekonomiska, sociala, ekologiska)
- Vilka brister har systemet enligt er? (Ekonomiska, sociala, ekologiska)
- Vilka andra hinder har ni upplevt? Oklarheter?
- Vilken är den svaga länken enligt dig?

- Hur har revisionerna gått? Historiskt sett
- Hur förvaltas systemet lokalt?

EarthCheck som system

- Anser ni att kriterierna är lätta att följa/förstå/sprida till övriga inblandade? +Vilka kriterier anses vara svåra? Varför?
 - Samma med indikatorer? Mätbara? Svåra?
- Hur anser ni att styrningen fungerat?
 - Styrgruppen och kommunikationen mellan olika aktörer?
 - Historiskt sett och idag?
 - Skulle något gjorts annorlunda?
- Systemets utformning, vad anser ni behöver ändras för en så bra anpassning till Isländska/Nordiska förhållanden som möjligt?
- Är systemet lagom "hårt", behövs mer fasta punkter (indikatorer) eller mer frivillighet/valfrihet?

Extra. Vad anser du relaterat till kategorierna under, angående EarthCheck

- Substans – Passande innehåll och språk, initiativet bidrar med lösningar till sociala och miljömässiga problem?
- Allmänhetens deltagande – Aktivt deltagande av aktörer
- Motivation – Incitament för deltagande?
- Integration – Företag har införlivat sociala och ekologiska frågor?
- Transparens – Effektiv uppföljning och utvärdering?

Effekten av EarthCheck

- Vilka effekter har ni sett av systemet? Största förändringarna?
- Vad beror de på, tror du?
- Har antalet turister ändrats eller påverkats av Earth check?
- Vad tror du beror på systemet och vad beror på andra faktorer, vilka faktorer i så fall?
- Historisk utveckling, hade samma utveckling skett ändå utan systemet (additionalitet)? (Socialt, ekonomiskt och ekologiskt)
- Hur ser kommunikationen med Earth check ut idag? Bra/dålig, Enkel/svår?
- Vad skulle kunna förbättras? Och hur?

Bilaga 3: Deltagare i intervju

Följande personer intervjuades muntligen i fallstudien på Snæfellsnes-halvön:

2/5 2011

Erla Friðriksdóttir blev kommunchef i Stykkishólmur för sex år sedan (2005) då EarthCheck-projektet redan hade startat. Regionen hade då blivit "Benchmarked" (2004) men inte certifierad. Hon slutade för ett år sedan (2010) och hann vara med på ett möte med den nya styrgruppen bestående av kommuncheferna.

Sigurborg Kr. Hannesdóttir är ordförande för kommunstyrelsen i Grundarfjörður och har arbetat i kommunen det senaste året. Hon har alltså inte varit delaktig i utvecklingen av projektet EarthCheck. Hon arbetade 1996–1998 med ett pilotprojekt relaterat till Agenda 21 i Egilsstaðir på östra Island.

Kristinn Jónasson är kommunchef i Snæfellsbær (sedan 1998) och ordförande för styrgruppen i EarthCheck-projektet.

3/5 2011 (Intervjuades i grupp)

Theódóra Matthíasdóttir är projektanställd lokal samordnare för EarthCheck i Snæfellsnes sedan april 2010.

Menja von Schmalensee var en del av styrgruppen som bildades för att sätta mål för kommunerna (relaterade till EarthCheck). De var indelade i grupper inom varje kommun på halvön som sedan sammanstrålade och satte mål för hela halvön. Menja var ordförande för gruppen i Stykkishólmur och då det från början inte fanns någon anställd samordnare för projektet som samlade/sammanställde data, var detta då en del av gruppens sysslor. Detta pågick fram till augusti 2005, då hon avgick. Därefter anställdes en samordnare på halvtid för att sköta detta. Idag arbetar hon på NSV (Náttúrustofa Vesturlands) och är inte officiellt delaktig i projektet.

Róbert Arnar Stefánsson var vid sidan av EarthCheck-projektet från start men blev en del av styrgruppen 2005 (tog över Menjas plats) och var styrelseordförande tills förra året (då de bytt från "intresserade" till borgmästare i gruppen). Han har följt projektet sedan start då han är anställd på NSV vilket han är än idag men är inte officiellt delaktig i projektet.

Företag i regionen visade inte intresse för intervju.

Bilaga 4: Erfarenheter av Destination 21

Erfarenheter av Destination 21 baserat på: Clement, K, M. Hansen och K. Bradley (2003): Sustainable Regional Development: Learning from Nordic Experience. Nordregio Report 2003:1.

Styrkor hos Destination 21 (Clement et. al, 2003)

- Graden av engagemang av intressenter; det har funnits ett brett ägandeskap hos aktörerna
- Systemet anses också använda en effektiv kombination av toppstyrning och bottom-up-styrning, där toppstyrningen styrker vissa minimikrav relaterade till miljö medan bottom-up gör det möjligt för aktörer att själva utforma dagordningen för att nå målen, vilket uppmuntrar omfångsrikare deltagande
- Konceptet och metoden har under utvecklingen av projektet varit konsekventa och exakta, och projektets ambitioner har redan från början varit begripliga
- Involveringen av projektledaren från utvecklingsfasen som en del av D21-sekretariatet, vilket har bidragit till att professionella relationer har etablerats där denna individ är informationskälla och en kärnmedlem
- Den generella tillämpningen av D21 ses som en styrka i sig, och för turistsektorn representerar den en gemensam märkning som kan utökas till andra danska destinationer där man försöker jämföra och utvärdera deras egenskaper beroende på olika lokalisering
- Att systemet är både process- och prestations-baserat är en styrka då flexibiliteten hos programmet är stor och detta sprider kunskap/lärdom, baserat på olika destinationer, kring hållbarhet i turismsektorn

Svagheter hos Destination 21 (Clement et. al, 2003)

- Kritik kring att systemet är för komplext och detaljerat. Det kräver en stor omfattning av insatser från många olika nivåer och består av många delade uppfattningar som ofta överväldigar de regionala samordnarna, som i sin tur ofta har mycket annat på sina bord
- De pilotdestinationer som bestod av ett större antal kommuner upplevde svårigheter kring koordination/samordning, speciellt med registrering, datainsamling och bearbetning av material

- Efterlevnad av de procedurer som anges i manualen beskrevs som besvärlig; vissa deltagare ansåg att den innehöll för många indikatorer varav vissa var väldigt svåra att mäta och passade inte alls regionens förutsättningar. Indikatorerna är utformade för att vara jämförbara destinationer emellan men i praktiken blev de svåra att hantera och inte direkt jämförbara, exempelvis "lokal identitet"
- Hur väl D21 passar olika regioner skiljer sig beroende på tillgängliga resurser, vilket missgynnar mindre destinationer
- Att programmet inte innefattar tredjepartscertifiering minskar dess trovärdighet; destinationerna rapporterar själva till D21-sekretariatet ifall de uppfyllt villkoren i de olika faserna och informationen bygger på förtroende
- D21-sekretariatet bestod av endast två personer, vilket uppfattades som otillräckliga resurser för att upprätthålla systemet
- Eftersom det tar lång tid att etablera ett välkänt märke, var D21 inte heller allmänt accepterat och man ansåg att två destinationer inte var nog för att förändra marknadens inställning
- Det har även fluktuerat en del osäkerheter kring den finansiella strukturen för D21:s framtid. Kortsiktigt krävs officiell finansiering för att upprätthålla systemet och i det längre perspektivet fanns ingen budget för vidare utveckling

Resultat, brister och hinder hos Destination 21 (Clement et. al, 2003)

- Många intressenter har blivit sammanförda; en dialog har initierats och hållbarhetsmål har blivit strukturerade
- Utvecklingen har varit långsam och de få antalet destinationer som erhållit certifieringen har gjort att många ifrågasätter systemet
- Osäkerheter kring det finansiella stödet och projektets fortsatta överlevnad har också bidragit till att en del andra destinationer inte har någon lust att investera programmet
- Även om Destination 21 (2003) var ett relativt uppmärksammat och användbart verktyg är det trots allt en turistprodukt vilket betyder att det baseras på turisternas efterfrågan. Om inte flera destinationer får certifieringen kommer dess värde som märkning och effektivitet som marknadsföringsverktyg att minska
- Brist på motivation hos företag och individer
- Brist på medvetenhet mellan kopplingen av hållbarhet och turism
- Brist på tro att D21 är det mest passande varumärket för industri-standard i Danmark
- En av pilotdestinationerna drog sig ur, vilket minskade acceptansen hos varumärket inom industrin

- Det offentliga finansiella stödet var inledningsvis endast tillgängligt för marknadsföringsfasen

Lärdomar från Destination 21 (Clement et. al, 2003)

- En brett samarbete mellan kommuner och sektorer med en gemensam strategi är nödvändigt för ett initiativ som D21
- Flexibilitet är en viktig beståndsdel, substansen i programmet måste kunna förändras när det anses nödvändigt och ett pragmatiskt bemötande är viktigt för ett högt deltagande i samhället
- Ambitioner måste hållas inom realistiska dimensioner
- Ett nationellt program som D21 borde lanseras som ett initiativ från offentlig sektor för att säkerställa statlig finansiering
- Det kan ligga fördelar i att separera den strategiska delen från tillvägagångssättet och därigenom anpassa tillvägagångssättet till olika grupper som då får olika vägar att gå för att nå målet
- Mer tid borde läggas på produktutveckling snarare än dokumentationsutveckling
- Liknande initiativ kräver en klar kundfokus och starka bevis på efterfrågan av produkten för långsiktig överlevnad
- Ett program som D21 borde sträva efter att vara självförsörjande i slutändan och det kräver att komponenterna bakom produkten är synliga

Bilaga 5: Frågeschema för behovsanalys (svenska)

Denna undersökning är en del av en utvärdering som Environice jobbar med för Nordiska ministerrådets Småsamfundsgrupp. Syftet är att uppskatta behovet av hållbarhetscertifiering hos småsamhällen som delvis lever på turism. Undersökningen handlar även om de vanligaste hindren och möjligheterna kopplade till detta.

Baserat på denna undersökning och andra tillgängliga data kommer förslag till Nordiska Ministerrådet och politiker i varje land att utarbetas om och hur nordiska medlemmar borde stärka eller stödja en utveckling av system för hållbarhetscertifiering av områden. Det tas även hänsyn till erfarenheten av de system som redan finns med en sådan certifiering, bl.a. erfarenheten av EarthCheck-certifiering i Snæfellsnes kommun på Island.

Varje svar i denna undersökning bidrar till ett mer korrekt resultat. Därför är vi tacksamma för alla svar. Deadline är den 23 december 2011.

Frågor:

1. Finns det ett behov av ett system för hållbarhetscertifiering av områden?

Mycket starkt behov	Starkt behov	Hyfsat behov	Inget behov	Vet inte

2. Varför/Varför inte?

--

3. Vem borde ta initiativet till att utveckla ett sådant certifieringssystem?

- ☐ Internationella organisationer
- ☐ Europeiska unionen (EU)
- ☐ Nordiska ministerrådet
- ☐ Andra nordiska aktörer, vilka ...
- ☐ Regeringen i vederbörande land
- ☐ Turistmyndigheterna i vederbörande land
- ☐ Andra inhemska aktörer, vilka

- Myndigheterna i vederbörande område/kommun
- Andra aktörer i distriktet, vilka ...
- Några andra, vilka

4. Ett sådant certifieringssystem borde samordnas för:

- Hela världen
- Europa
- Norden
- Vederbörande land
- Vederbörande område
- Spelar ingen roll

5. Varför då?

6. Vilka omständigheter skulle kunna förhindra att ett system för hållbarhetscertifiering av områden fungerar/används? (Sätt kryss intill de förslag som passar)

- Kostnaden att påbörja systemet
- Omåttlig byråkrati
- Brist på efterfrågan, t.ex. hos turister
- Brist på politiskt intresse
- För komplicerat att utveckla gemensamma riktlinjer för flera områden/länder
- Förvirring – finns redan för många system/certifieringar
- Annat, vad

7. Vilka möjligheter tror du finns i ett system för hållbarhetscertifiering av områden? (Sätt kryss intill de förslag som passar)

- Ramverk/tillsyn för områdets arbete inom hållbarhetsutveckling (Lokal Agenda 21)
- Förbättrad administration
- Bättre förebild
- Mindre negativ påverkan på miljö och samhälle
- Ökad miljö- och samhällsmedvetenhet hos invånarna
- Ökad sammanhållning mellan invånare
- Ökat samarbete mellan företag
- Trovärdigare marknadsföring i området
- Fler turister

- Ekonomisk besparing
- Få eller inga möjligheter
- Annat, vad

8. Vem borde finansiera utbyggnad och underhåll för ett system för hållbarhetscertifiering av områden? (Sätt kryss intill de förslag som passar)

- Staten
- Vederbörande område/distrikt/kommun
- Turistväsendet i helhet (nationellt)
- Turistföretagen på vederbörande område
- Invånarna i vederbörande område
- Turister som besöker vederbörande område
- Andra, vilka

9. Varför då?

--

10. Har du märkt av att turister anser att certifiering spelar roll?

Spelar stor roll	Spelar ganska stor roll	Spelar ganska liten roll	Spelar ingen roll	Vet inte

11. Information om den som svarade:

Institution/arbetsplats

- Kommun
- Kommunförbund
- Län
- Turistföretag
- Turistförbund
- Andra organisationer inom turism
- Universitet / Högskola / Forskarinstitution
- Annat, vad

Jobb/uppgift

- Styrelseledamot / Kommunfullmäktige
- Chef/VD/Borgmästare
- Administratör
- Projektledare
- Anställd
- Annat, vad

Tack för din medverkan. Din medverkan är viktig för uppgiften i sin helhet och ökar möjligheterna att nå ett bra resultat:

- Var vänlig välj bland möjliga svar
- Vänligen kontrollera att alla frågor har blivit besvarade
- Dina svar kommer inte att sparas

Hållbarhetscertifiering av turistdestinationer

Det finns ett antal olika miljö- eller hållbarhetscertifieringssystem för enskilda företag och produkter inom turistindustrin. Certifierade företag kan dock endast uppfylla en del av de förväntningar som morgondagens turister och framtida generationer kan antas ha till hållbarheten. För att ta steget vidare krävs det ett omfattande samarbete mellan industrin och det lokala samhället, så som kommunstyrelsen och befolkningen. Hela samhället måste delta för att uppnå målet om en så hållbar turism som möjligt.

Trots detta finns det nästan inga system för hållbarhetscertifiering av hela samhällen eller turistdestinationer. I denna rapport presenteras en utredning av möjligheter och hinder kring hållbarhetscertifiering av turistdestinationer i en nordisk kontext, antingen enligt befintliga standarder eller enligt ett ev. nytt nordiskt system. Syftet med rapporten är att skapa ett bra underlag till nordiska myndigheter för beslut om ev. miljö- eller hållbarhetscertifiering av turistdestinationer.

Rapporten utarbetades av konsultföretaget Environice på Island på uppdrag av Nordiska ministerrådets Småsamfundsgrupp, som är en undergrupp till ministerrådets arbetsgrupp för hållbar produktion och konsumtion (HKP-gruppen).